

ZAPISNIK
sa Šeste sjednice Odbora za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore,
održane 28. aprila 2021. godine

Sjednica je počela u 10 sati i 10 minuta.

Sjednici je predsjedavao Jovan Jole Vučurović, predsjednik Odbora.

Sjednici su prisustvovali sledeći članovi/ce Odbora: Jelena Božović, dr Vladimir Dobričanin, dr Albin Ćeman, Miodrag Lekić, dr Srđan Pavićević, Genci Nimanbegu i poslanik Marko Kovačević, zamjena člana Odbora dr Strahinje Bulajića, u skladu sa članom 65 Poslovnika Skupštine Crne Gore.

Sjednici nijesu prisustvovali članovi/ce Odbora: dr Halil Duković, Ivan Mitrović, Mevludin Nuhodžić, Vesna Pavićević i Amer Smailović.

Sjednici su, u skladu sa članom 67 stav 1 Poslovnika Skupštine Crne Gore, prisustvovali: Milena Vuković Sekulović, zamjenica generalnog sekretara Skupštine Crne Gore i Dražen Malović, rukovodilac Službe za kadrovske i opšte poslove u Skupštini Crne Gore.

Sjednici su, u skladu sa članom 67 stav 3 Poslovnika Skupštine Crne Gore, prisustvovali: mr Siniša Bjeković, zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore, Nerma Dobardžić, zamjenica Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, Sokolj Beganaj, samostalni savjetnik u Ministarstvu pravde, ljudskih i manjinskih prava, Jelena Perović, direktorica Agencije za sprječavanje korupcije, Danilo Smolović, koordinator programa socijalne zaštite u Predstavništvu UNICEF-a u Crnoj Gori, Stevan Stanišić, koordinator programa za planiranje i monitoring u Predstavništvu UNICEF-a u Crnoj Gori, Anjet Lanting, savjetnica UN za ljudska prava, Ana Kruščić, viša saradnica na programu za demokratizaciju u Misiji OEBS-a u Crnoj Gori, Zoran Vujičić, koordinator programa ljudskih prava i pravde u NVO „Građanska alijansa“, Milisav Korać, izvršni direktor NVO Savez udruženja roditelja djece i omladine sa teškoćama u razvoju „Naša inicijativa“ i Anđela Radovanović, predstavnica NVO „Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore“.

Sjednicu nijesu pratili predstavnici medija.

*****

Za sjednicu je utvrđen sledeći

DNEVNI RED:

- Usvajanje Zapisnika sa Četvrte sjednice Odbora, održane 24. februara 2021. godine -

- 1. PLAN AKTIVNOSTI (PREDLOG) ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA I SLOBODE ZA 2021. GODINU;**
- 2. IZVJEŠTAJ O RADU ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA I SLOBODE U 2020. GODINI;**
- 3. IZVJEŠTAJ O RADU ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA I SLOBODE, KAO RADNOG TIJELA NADLEŽNOG ZA NADZOR NAD PRIMJENOM I PRAĆENJEM POŠTOVANJA ETIČKOG KODEKSA POSLANIKA ZA 2020. GODINU;**

4. PREDLOG GODIŠNJEG PLANA OBUKA POSLANIKA PO PITANJU POŠTOVANJA I PRIMJENE ETIČKOG KODEKSA POSLANIKA ZA 2021. GODINU;

5. INFORMACIJE O AKTIVNOSTIMA ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA I SLOBODE REALIZOVANIM U PERIODU OD 22. FEBRUARA DO 6. APRILA 2021. GODINE:

- (1) Informacija sa sastanka predsjednika Odbora za ljudska prava i slobode Jovana Jola Vučurovića sa ambasadorom Države Palestine u Crnoj Gori Nj.E. Rabijem Alhantulijem, održanog 22. februara 2021. godine;
- (2) Informacija o učešću sekretara Odbora za ljudska prava i slobode Slave Burić na Konferenciji o saradnji Državne revizorske institucije Crne Gore i Skupštine Crne Gore, održanoj 25. i 26. februara 2021. godine;
- (3) Informacija o učešću članice Odbora za ljudska prava i slobode Jelene Božović i člana Odbora za ljudska prava i slobode Albina Ćemana na Multilateralnom sastanku „Uticaj pandemije COVID-19 na žene“, organizovanom od strane Vestminsterske fondacije za demokratiju 2. marta 2021. godine;
- (4) Informacija o učešću predsjednika Odbora za ljudska prava i slobode Jovana Jola Vučurovića i člana Odbora Gencija Nimanbegua na Okruglom stolu na temu „Novi dijalog za manjinska prava“, održanom u Podgorici 26. marta 2021. godine;
- (5) Informacija o učešću sekretara Odbora za ljudska prava i slobode Slave Burić i sekretara Administrativnog odbora Goranke Vučinić na Video konferenciji na temu „Nadzor nad izvršnim tijelima potčinjenim Skupštini i saradnja sa institucijom Ombudsmana“ koju je organizovala SIGMA 2. aprila 2021. godine;
- (6) Informacija o učešću člana Odbora za ljudska prava i slobode dr Albina Ćemana na PLS vebinaru „Prezentacija izvještaja o post-zakonodavnom nadzoru Mreže odbora za ljudska prava i rodnu ravnopravnost“, održanom 6. aprila 2021. godine;

6. TEKUĆA PITANJA.

*****

Zapisnik sa Četvrte sjednice Odbora za ljudska prava i slobode, održane 24. februara 2021. godine usvojen je jednoglasno, bez primjedbi.

Iako je bilo planirano i usvajanje Zapisnika sa Pete (tematske) sjednice, održane 7. aprila 2021. godine, isti nije pripremljen iz objektivnih razloga, pa je njegovo usvajanje odloženo za neku od narednih sjednica Odbora.

*****

PRVA TAČKA- PLAN AKTIVNOSTI (PREDLOG) ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA I SLOBODE ZA 2021. GODINU

Predsjednik Odbora za ljudska prava i slobode Jovan Jole Vučurović je istakao da donošenje Plana aktivnosti Odbora za ljudska prava i slobode za 2021. godinu predstavlja nastavak već uspostavljene prakse, započete donošenjem Plana aktivnosti Odbora za period od decembra 2010. do oktobra 2011. godine, sa ciljem da se doprinese planskom, sistematskom i koordinisanom djelovanju radi što efikasnijeg i kvalitetnijeg ispunjavanja obaveza koje nas očekuju na putu evropskih integracija. Naglasio je da će Odbor tokom 2021. godine posebnu pažnju posvetiti praćenju realizacije obaveza utvrđenih revidiranim akcionim planovima Vlade Crne Gore za poglavlja 23 i 24 kako bi, shodno svojoj nadležnosti, dao doprinos ispunjenju

preporuka Evropske komisije i izgradnji efikasnih institucija i društva vladavine prava, kao preduslova za dalji demokratski razvoj države Crne Gore.

Podsjetio je da je Plan aktivnosti Odbora za ljudska prava i slobode za 2021. godinu sačinjen na osnovu:

- Izvještaja Evropske komisije o Crnoj Gori za 2020. godinu,
- Programa rada Vlade Crne Gore za 2021. godinu,
- Akcionog plana za jačanje zakonodavne i kontrolne uloge Skupštine Crne Gore u 2021. godini i
- jednog broja nerealizovanih aktivnosti iz Plana aktivnosti Odbora za 2020. godinu.

Predlog plana Odbora za ljudska prava i slobode za 2021. godinu sadrži 51 aktivnost. Planom su obuhvaćena četiri predloga zakona i deset izvještaja (četiri izvještaja koje nadležni organi, saglasno zakonu dostavljaju Skupštini i godišnji izvještaji o radu i finansijskom poslovanju šest manjinskih savjeta koji su u skladu sa članom 33a Zakona o manjinskim pravima i slobodama dužni da nadležnom radnom tijelu Skupštine do 31. marta tekuće za prethodnu godinu, podnesu izvještaj o radu sa izvještajem o finansijskom poslovanju i izvještajem nezavisnog revizora), kao i razmatranje Izvještaja Odbora za ljudska prava i slobode, kao radnog tijela nadležnog za nadzor nad primjenom i praćenjem poštovanja Etičkog kodeksa poslanika za 2020. godinu.

U okviru kontrolne i nadzorne uloge Odbora planirano je razmatranje akata koje Odbor, u skladu sa članom 68 Poslovnika Skupštine, može tražiti od državnog organa. Po ovom osnovu, ukupno je planirano razmatranje 12 akata.

Imajući u vidu da krajem 26. saziva Skupština Crne Gore nije razmotrila godišnje izvještaje koje nadležni organi saglasno zakonu dostavljaju Skupštini, a koje je Odbor za ljudska prava i slobode, kao nadležni odbor, prethodno razmotrio i tim povodom predložio Zaključke, Odbor nije u mogućnosti da isprati stepen realizacije Zaključaka Skupštine, jer isti nijesu doneseni od strane Skupštine. Planom aktivnosti Odbora za 2021. godinu utvrđeno je praćenje realizacije deset Zaključaka Odbora.

Predsjednik Odbora je saopštio da je u skladu sa članom 75 Poslovnika Skupštine planirano sedam kontrolnih saslušanja, a u skladu sa članom 73 Poslovnika Skupštine jedno konsultativno saslušanje. Planirano je održavanje tematske sjednice, vebinara, dva multilateralna sastanka i tri sastanka.

Planirano je šest posjeta Odbora: NVO „Centar za prava djeteta Crne Gore“, Centru za prihvata u Spuzi, instituciji Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, JU Dnevni centar za djecu sa smetnjama i teškoćama u razvoju- Herceg Novi, Studijska posjeta Bundestagu u cilju razmjene iskustava o praksi post-zakonodavnog nadzora i upoznavanja sa dobrim praksama u ovoj oblasti, kao i radi razmjene iskustava sa institucijama koje se bave zaštitom ljudskih prava i sloboda u Saveznoj Republici Njemačkoj i Studijska posjeta Parlamentu Poljske (Sejmu)- Komisiji za pravdu i ljudska prava, Komisiji za nacionalne i etničke manjine i Komisiji za predstavke i drugim nadležnim institucijama Poljske koje se bave zaštitom ljudskih i manjinskih prava. NAPOMENA: Riječ je o aktivnostima koje su bile utvrđene prethodnim Planom aktivnosti Odbora za 2020. godinu i iste nijesu realizovane usled pandemije COVID-19 i održavanja parlamentarnih izbora 30. avgusta 2020. godine.

Predsjednik Odbora je naglasio da će Odbor kao i prethodnih godina zadržati multisektorski pristup i nastaviti saradnju sa institucijom Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, nadležnim državnim organima koji se bave pitanjima ljudskih prava i sloboda, međunarodnim organizacijama i nevladinim sektorom. Takođe, istakao je da će Odbor i dalje ostati

otvoren za realizaciju mogućih aktivnosti izvan utvrđenog Plana, što se dešavalo i svih prethodnih godina.

Cijeneći mišljenje svih važnih društvenih subjekata koji se bave pitanjima ljudskih prava u Crnoj Gori, a u želji da se zajedničkim djelovanjem doprinese afirmaciji i poštovanju ljudskih prava u Crnoj Gori, Predlog plana aktivnosti Odbora je u elektronskoj formi osim članovima Odbora dostavljen i na još 57 adresa (relevantnim predstavnicima političkog sistema Crne Gore, međunarodnih organizacija sa sjedištem u Crnoj Gori i predstavnicima nevladinih organizacija koje se bave ljudskim pravima) radi davanja predloga, primjedbi i sugestija Sekretarijatu Odbora, sa kojih je stigao jedan broj predloga, sugestija, ali i saglasnosti sa Predlogom plana.

Predsjednik Odbora Jovan Jole Vučurović je informisao da su Sekretarijatu Odbora saglasnosti, komentare i predloge dostavili:

- Dragan Dašić, načelnik Direkcije za strance, migracije i readmisiju Direktorata za upravne poslove, državljanstvo i strance u Ministarstvu unutrašnjih poslova;

- Aleksandra Popović, v.d. generalna direktorica Direktorata za zaštitu i jednakost lica sa invaliditetom u Ministarstvu pravde, ljudskih i manjinskih prava;

- Marija Raičković, načelnica Direkcije za azil Direktorata za upravne poslove, državljanstvo i strance u Ministarstvu unutrašnjih poslova;

- Sokolj Beganaj, samostalni savjetnik u Ministarstvu pravde, ljudskih i manjinskih prava;

- kabinet Predsjednika Vlade Crne Gore i Generalni sekretarijat Vlade Crne Gore;

- Ivan Radojević, programski menadžer u Vestminsterskoj fondaciji za demokratiju;

- Nikoleta Lakić, samostalna savjetnica II za istraživačke poslove u Zavodu za socijalnu i dječju zaštitu;

- Milena Muk, istraživačica javnih politika u NVO "Institut alternativa";

- Tijana Šuković, načelnica Odjeljenja za borbu protiv trgovine ljudima u Ministarstvu unutrašnjih poslova;

- Milisav Korać, izvršni direktor NVO Savez udruženja roditelja djece i omladine sa teškoćama u razvoju "Naša inicijativa";

- Milan Radović, programski direktor NVO "Građanska alijansa";

- Refik Bojadžić, generalni sekretar Zajednice opština Crne Gore;

- Predstavništvo UNICEF-a u Crnoj Gori;

- Rajka Cica Perović, izvršna direktorica NVO "Centar za prava djeteta";

- Ivana Mihailović, samostalna savjetnica I za kadrovske, kancelarijske i opšte poslove u Upravi za izvršenje krivičnih sankcija;

- Marina Vujačić i Anđela Radovanović iz NVO "Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore" i

- Ivana Obradović, viša policijska savjetnica u Odjeljenju za međunarodnu policijsku saradnju i odnose sa javnošću u Upravi policije.

Imajući u vidu da je Odboru dostavljen veliki broj predloga i sugestija na Predlog plana aktivnosti za 2021. godinu, od pojedinih subjekata po dva i više predloga, a polazeći od činjenice da je Predlogom plana aktivnosti za 2021. godinu već planirana realizacija 51 aktivnosti, što je za 10% više od Plana za prethodnu godinu, a čak 20%, odnosno 30% više od planova rada Odbora u prethodnim godinama, nastojeći da se Planom obuhvate sve aktivnosti koje su relevantne nalazima u najnovijem Izvještaju Evropske komisije o Crnoj Gori i njihovim zamjerkama, odnosno sugestijama kojima ukazuju na aktivnosti i oblasti gdje je potrebno uložiti dodatne napore kako bi se doprinijelo ostvarivanju konkretnog napretka u poglavljima 23 i 24, predsjednik Odbora je

saopštio da je u dogovoru sa sekretarkom Odbora, odlučio da se prihvati određeni broj predloga i sugestija. Ovaj dodatni broj aktivnosti povećaće za oko 20 % predloženi Plan aktivnosti.

S tim u vezi, uvažavajući sve pristigle sugestije i namjeru da se predloženim aktivnostima doprinese daljem unapređenju rada ovog Odbora i poboljšanju stanja u oblasti ljudskih prava i sloboda u Crnoj Gori, predsjednik Odbora Jovan Jole Vučurović je predložio da se prihvate sledeći predlozi kojima će se dopuniti Predlog plana aktivnosti Odbora za 2021. godinu:

- sugestija dostavljena iz Direkcije za strance, migracije i readmisiju Ministarstva unutrašnjih poslova da se razmatranje Strategije o migracijama i reintegraciji povratnika u Crnoj Gori za period 2021-2025. sa Akcionim planom pomjeri na III kvartal;

- sugestije načelnice Direkcije za azil u Direktoratu za upravne poslove, državljanstvo i strance u Ministarstvu unutrašnjih poslova;

- sugestije načelnice Odjeljenja za borbu protiv trgovine ljudima u Ministarstvu unutrašnjih poslova;

- predlog da se u IV kvartalu organizuje Tematska sjednica povodom obilježavanja 5. novembra- Međunarodnog dana romskog jezika;

- predlozi Vestminsterske fondacije za demokratiju na način što će aktivnosti planirane u okviru Projekta „Kreiranje parlamentarne mreže o ljudskim pravima“ u kojem učestvuje Odbor za ljudska prava i slobode biti uvrštene u Plan Odbora;

- predlog da Odbor realizuje posjetu novoootvorenom Centru za prihvatanje na Božaju i da se tom prilikom organizuje sastanak sa predstavnicima Ministarstva unutrašnjih poslova kako bi se članovi Odbora upoznali sa stanjem u ovoj oblasti;

- predlog da se realizuje Posjeta Dječjem domu „Mladost“, što se može realizovati istog dana kada bude posjeta Dnevnom centru za djecu i omladinu sa teškoćama u razvoju u Herceg Novom;

- predlog za učešće predstavnika Odbora na Regionalnoj konferenciji na temu „Decentralizacije usluga socijalne i dječje zaštite“ koju će Centar za prava djeteta Crne Gore organizovati u IV kvartalu ove godine i

- sugestija NVO „Udruženje mladih sa hendikepom CG“ da se u spisku aktivnosti na kojima će biti akcenat u 2021. (strane 5 i 6) dopuni opis aktivnosti u dijelu koji se odnosi na prava osoba s invaliditetom tako da se njihova realizacija odvija, pa samim tim i cilj praćenja Odbora bude, u skladu s odredbama Konvencije UN o pravima osoba s invaliditetom i da tačka pri dnu strane 5 glasi: „zaštitu prava lica sa invaliditetom, s posebnim akcentom na djecu s invaliditetom, u skladu s odredbama Konvencije UN o pravima osoba s invaliditetom“.

U raspravi su učestvovali: zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore mr Siniša Bjeković, izvršni direktor NVO Savez udruženja roditelja djece i omladine sa teškoćama u razvoju „Naša inicijativa“ Milisav Korać, samostalni savjetnik u Ministarstvu pravde, ljudskih i manjinskih prava Sokolj Beganaj, predstavnik NVO „Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore“ Anđela Radovanović, koordinator programa ljudskih prava i pravde u NVO „Građanska alijansa“ Zoran Vujičić, koordinator programa za planiranje i monitoring u Predstavništvu UNICEF-a u Crnoj Gori Stevan Stanišić, predsjednik Odbora za ljudska prava i slobode Jovan Jole Vučurović, sekretar Odbora za ljudska prava i slobode Slava Burić i zamjenica generalnog sekretara Skupštine Crne Gore Milena Vuković Sekulović.

Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore mr Siniša Bjeković je izrazio zadovoljstvo nastavkom saradnje sa Odborom za ljudska prava i slobode, uz ocjenu da iz ovog Odbora već duže vrijeme dolaze pozitivni stavovi i pozitivna klima koja treba da preovlada u društvu. Saopštio je da su u instituciji Zaštitnika preplavljeni pozivima građana da se stabilizuju odnosi u društvu.

Podsjetio je da prethodno nije bio u mogućnosti da upriliči prijem za članove Odbora za ljudska prava i slobode i izrazio nadu da će posjeta biti realizovana uskoro kako bi se članovi Odbora upoznali sa načinom funkcionisanja institucije Zaštitnika. Nema primjedbi po pitanju Plana i njegove implementacije, ali je zamolio da se razmatranje Izvještaja „Istine i zablude o diskriminaciji“ pomjeri za IV kvartal 2021. godine, jer su odlučili da tom Izvještaju posvete dodatnu pažnju, posebno u godini kada se očekuju izmjene i dopune Zakona o zabrani diskriminacije. Podsjetio je da je publikovana Analiza odluka Suda za prekršaje u vezi sa nasiljem u porodici, što takođe treba integrisati u navedeni Izvještaj. Saopštio je da je dvije trećine zaposlenih u Instituciji bilo inficirano virusom COVID-19, što je uslovilo da su u 2020. godini radili skoro bez polovine službenika. Mišljenja je da Plan aktivnosti Odbora nije „sveto pismo“ i da će se moći prilagođavati tekućim potrebama. Saopštio je da je instituciji Ombudsmana data nadležnost da vrši monitoring nad implementacijom UN Konvencije o pravima lica sa invaliditetom, a nedavno su i potpisali Sporazum sa UNHCR-om o poslovno-tehničkoj saradnji.

Predsjednik Odbora Jovan Jole Vučurović je saopštio da je zadovoljan saradnjom sa Zaštitnikom i vjeruje da je ta saradnja u interesu svih građana Crne Gore. Nada se i da će posjeta članova Odbora instituciji Zaštitnika biti uskoro realizovana.

Izvršni direktor NVO Savez udruženja roditelja djece i omladine sa teškoćama u razvoju „Naša inicijativa“ smatra da je Plan aktivnosti Odbora zahtjevan, ambiciozan, ali i realan, te da će isti biti realizovan. Ističući da je Savez „Naša inicijativa“ ponosan na saradnju sa ovim Odborom, zahvalio je što je planirano održavanje sastanka sa predstavnicima NVO „Naša inicijativa“, uz očekivanje da će sastanku prisustvovati veći broj poslanika kako bi ih upoznali s aktivnostima i problemima sa kojima se suočavaju. Podsjetio je da je Savez „Naša inicijativa“ predložio da Odbor za ljudska prava i slobode posjeti opštinu Bar koja još uvijek nema Dnevni centar za djecu i omladinu sa teškoćama u razvoju iako joj je od Komisije za raspodjelu sredstava od igara na sreću još prije 12 godina dodijeljeno 137.000 eura. Razumije da Odbor ima puno planiranih aktivnosti zbog čega njihov predlog nije mogao biti uvršten u Plan.

Samostalni savjetnik u Ministarstvu pravde, ljudskih i manjinskih prava Sokolj Beganaj je zahvalio što je prihvaćen njegov predlog da se povodom obilježavanja Svjetskog dana romskog jezika organizuje tematska sjednica Odbora. Podsjetio je da su za romski narod važni 8. april- Međunarodni dan Roma i 2. avgust- Međunarodni dan sjećanja na romske žrtve Holokausta. Naglasio je da bi im značilo ukoliko bi se u narednim godinama u Crnoj Gori obilježavao Međunarodni dan sjećanja na romske žrtve Holokausta, sa čime se u načelu saglasio i predsjednik Odbora za ljudska prava i slobode Jovan Jole Vučurović.

Anđela Radovanović, predstavnik NVO „Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore“ je saopštila da joj je drago što Odbor na sjednice poziva predstavnike Udruženja i što je uvažena jedna njihova sugestija. Međutim, smatra da je trebalo uzeti u razmatranje i sledeće njihove sugestije:

- U vezi sa realizacijom aktivnosti 12 - Predlog godišnjeg plana obuka poslanika po pitanju poštovanja i primjene Etičkog kodeksa poslanika za 2021. godinu istakla je važnost izmjene važećeg Etičkog kodeksa poslanika u dijelu zabrane diskriminacije po osnovu invaliditeta, imajući u vidu da isto nije eksplicitno definisano, kao i propisivanja odredbi kojima bi se spriječili i procesuirali govor mržnje i diskriminacija po osnovu invaliditeta koji su u zabrinjavajućoj mjeri prisutni u javnom diskursu. U tom smislu predložili su da Odbor u Plan aktivnosti uvrsti inicijativu za izmjene Etičkog kodeksa.

Takođe, prilikom realizacije ove aktivnosti, smatra da je potrebno planirati obuku o modelu pristupa invaliditetu zasnovanom na ljudskim pravima koju bi u saradnji sa Odborom za ljudska

prava i slobode organizovale i vodile organizacije osoba s invaliditetom, odnosno osobe s invaliditetom, pa je predložila da se Plan aktivnosti dopuni navedenom aktivnošću;

- U vezi sa kontrolnim saslušanjima (aktivnosti 37, 42, 45, 47) smatra da Odbor treba da usvoji zaključak koji će obavezati ministre kao direktno najodgovornije da lično prisustvuju navedenim saslušanjima, imajući u vidu da je praksa drugačija i neprihvatljiva;

- S obzirom da je 45. aktivnost planirana povodom obilježavanja 3. decembra - Međunarodnog dana osoba s invaliditetom i 10. decembra - Međunarodnog dana ljudskih prava, predložila je da Odbor, pored održavanja navedene sjednice, kao jednu od aktivnosti inicira i održavanje plenarne sjednice Skupštine Crne Gore povodom ovog datuma, zajednički s organizacijama osoba s invaliditetom i u skladu sa postojećim praksama organizacije Ženskog parlamenta i Dječjeg parlamenta, a nalik na prakse koje postoje u zemljama Evropske unije i Evropskom parlamentu.

Zoran Vujičić, koordinator programa ljudskih prava i pravde u NVO „Građanska alijansa“ je zahvalio što je prihvaćen njihov predlog da se realizuje posjeta Centru za prihvatanje na Božaju i sastanak sa predstavnicima Ministarstva unutrašnjih poslova. Bilo bi važno da Odbor posjeti Informaciono-dokumentacioni centar kako bi se članovi Odbora informisali o svim dešavanjima iz 1990-ih godina, odnosno ratnim zločinima koji nijesu doživjeli sudski epilog ili nijesu riješeni adekvatno.

Koordinator programa za planiranje i monitoring u Predstavništvu UNICEF-a u Crnoj Gori Stevan Stanišić je pohvalio inkluzivni i participativni pristup koji je Odbor imao u pripremi plana aktivnosti. Takođe, zahvalio je što je prihvaćen predlog UNICEF-a da članovi Odbora posjete Dječji dom „Mladost“ u Bijeloj. Upitao je da li je moguće da se postojeće aktivnosti Odbora prošire određenim tematskim cjelinama i sugestijama koje su u pisanoj formi dostavili Odboru - prezentacija aktivnosti preduzetih na sprovođenju i praćenju Nacionalne strategije za prevenciju i zaštitu djece od nasilja 2017-2021. godina i prezentacija rada novoosnovanog Savjeta za dječja prava na praćenju sprovođenja Strategije ostvarivanja dječjih prava i promociji dječjih prava u Crnoj Gori.

Predsjednik Odbora Jovan Jole Vučurović je apelovao na Vladu Crne Gore da se ozbiljnije pozabavi onim što radi Odbor za ljudska prava i slobode, koji je veoma važan za građane Crne Gore. Podsjetio je da je tim povodom uputio i pismo predsjedniku Vlade Crne Gore prof. dr Zdravku Krivokapiću.

Sekretar Odbora za ljudska prava i slobode Slava Burić je saopštila da su predsjedniku Odbora pripremljena obrazloženja za sve aktivnosti i predloge koje Odbor nije u mogućnosti da prihvati. S tim u vezi, povodom prvog predloga UNICEF-a informisala je da je Predlogom plana aktivnosti planirano Kontrolno saslušanje predstavnika nadležnih institucija zaduženih za realizaciju preostalih aktivnosti utvrđenih Akcionim planom za sprovođenje Strategije za prevenciju i zaštitu djece od nasilja od 2017-2021. godine i aktivnosti na implementaciji preporuka iz Izvještaja o evaluaciji sistema za praćenje stanja dječjih prava u Crnoj Gori za period 2014-2017. godina, pa bi održavanje tematske sjednice o nasilju nad djecom, uključujući prezentaciju aktivnosti preduzetih na sprovođenju i praćenju Nacionalne strategije za prevenciju i zaštitu djece od nasilja 2017-2021. godina bilo dupliranje sa ovom već utvrđenom aktivnošću.

U vezi sa predlogom UNICEF-a koji se odnosi na prezentaciju rada novoosnovanog Savjeta za dječja prava na praćenju sprovođenja Strategije ostvarivanja dječjih prava i promociji dječjih prava u Crnoj Gori saopštila je da se u okviru postojećih aktivnosti Odbora posvećenih zaštiti prava djeteta može realizovati i ovaj predlog, te da istim ne treba dodatno proširivati Plan.

Povodom predloga za organizaciju tematskog dijaloga o uticaju COVID-19 na djecu sa invaliditetom i njihove porodice i posjete Dnevnom centru za djecu i omladinu sa invaliditetom, naglasila je da će u saradnji sa Vestminsterskom fondacijom za demokratiju u II kvartalu 2021. biti organizovan Multilateralni sastanak HUGEN mreže na kojem će biti razmijenjena znanja i iskustva na temu „Uticaj pandemije virusa COVID-19 na osobe sa invaliditetom i druge ranjive grupe“, kao i da je Planom aktivnosti već utvrđena Posjeta Dnevnom centru u Herceg Novom. Takođe, u III kvartalu planirano je Konsultativno saslušanje na temu „Poštovanje ljudskih prava i sloboda u Crnoj Gori tokom pandemije COVID-19“ na kojem će se svakako razmotriti i poštovanje ljudskih prava lica sa invaliditetom, a posebno djece sa invaliditetom tokom pandemije.

Sekretar Odbora za ljudska prava i slobode Slava Burić je istakla da je pred Odborom za ljudska prava i slobode, odnosno pred poslanicima i Službom, veliki zadatak po pitanju realizacije Plana aktivnosti. Iz Izvještaja o radu Odbora za 2020. godinu koji je dostavljen učesnicima sjednice moglo se vidjeti da rad u Sekretarijatu Odbora počiva uglavnom na radu sekretara Odbora i saradnice u Odboru. Odbor je radio u jako otežanim uslovima, u vrijeme pandemije izazvane virusom COVID-19 i u izbornoj godini, ali je realizovao 50% Plana za 2020. godinu, što smatra uspjehom. Ovoliki broj aktivnosti Odbora u 2021. godini zahtijevaće veliko angažovanje, što fizički nije izvodljivo da savladaju dvije osobe. Od usvajanja Plana do kraja godine je oko 140 radnih dana i ukoliko se to podijeli sa 59 Planom utvrđenih aktivnosti i 15 ili više aktivnosti koje se realizuju izvan Plana, nerealno je očekivati da se za svaku od ovih aktivnosti imaju dva dana, što je nemoguće za realizaciju. Saopštila je da je prethodno razgovarala sa Predsjednikom Odbora i da želi da apeluje na Predsjednika i članove Odbora da utiču na rukovodstvo Skupštine, jer je u ovom trenutku u toku izrada novog akta o sistematizaciji. Podsjetila je da su važećim aktom o sistematizaciji iz jula prethodne godine u ovom Odboru sistematozovana četiri radna mjesta i ista nijesu popunjena. Da bi ispoštovali visok nivo kvaliteta rada Odbora, metodologiju njegovog rada i pratili multisektorski pristup potrebno je obezbijediti dovoljno kadra, jer navedeni službenici imaju mnogo prekovremenih sati, nemaju utvrđeno radno vrijeme iako se na to ne žale, a nastojale su da uvijek blagovremeno, kvalitetno i sadržajno pripreme materijale, što se moglo čuti i od svih subjekata koji su poslali predloge i sugestije na Predlog plana aktivnosti Odbora za 2021. godinu. Još jednom je apelovala da se kadrovska struktura u ovom Odboru poboljša i da se omogućе uslovi rada kao što su u ostalim odborima koji imaju više zaposlenih i mogu da naprave adekvatnu podjelu rada da pojedinci ne budu opterećeni preko mjere.

Predsjednik Odbora za ljudska prava i slobode Jovan Jole Vučurović je saopštio da će razgovarati sa predsjednikom Skupštine Crne Gore i generalnim sekretarom Skupštine Crne Gore kako bi se ovaj problem riješio.

Zamjenica generalnog sekretara Skupštine Crne Gore Milena Vuković Sekulović je saopštila da generalni sekretar Skupštine Crne Gore i dvije zamjenice generalnog sekretara, koji su izabrani 31. marta 2021. godine, vrlo posvećeno rade na strukturi u Skupštini i analizi na koji način je raspoređena Služba Skupštine. Već su upoznati sa problemom na koji je ukazala sekretarka Odbora i dodala je da poslanici mogu da budu relaksirani u tom dijelu, jer će generalni sekretar i njegove zamjenice raditi na tome da svaki odbor ima dovoljne administrativne i prostorne kapacitete i tehničke uslove za obavljanje posla.

Odbor za ljudska prava i slobode je jednoglasno (sa sedam glasova „za“) usvojio Plan aktivnosti Odbora za ljudska prava i slobode za 2021. godinu.

Zaključeno je da se Plan aktivnosti Odbora za ljudska prava i slobode za 2021. godinu elektronskim putem dostavi svim nadležnim institucijama čije postupanje je obuhvaćeno aktivnostima utvrđenim Planom aktivnosti Odbora za 2021. godinu, Predsjedniku Skupštine,

Predsjedniku Vlade, Generalnom sekretaru Skupštine, Generalnom sekretaru Vlade, kao i međunarodnim i nevladinim organizacijama sa kojima Odbor ima kontinuiranu i kvalitetnu saradnju.

DRUGA TAČKA- IZVJEŠTAJ O RADU ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA I SLOBODE U 2020. GODINI

Predsjednik Odbora Jovan Jole Vučurovič je podsjetio da je u skladu sa uobičajenom praksom u radu radnih tijela Skupštine Crne Gore pripremljen i dostavljen Izvještaj o radu Odbora za ljudska prava i slobode u 2020. godini.

Izvještaj na pregledan, sadržajan i sveobuhvatan način prikazuje rad Odbora u prethodnoj godini.

Podsjetio je da je Odbor za ljudska prava i slobode na 57. sjednici, održanoj 27. maja 2020. usvojio Plan aktivnosti Odbora za ljudska prava i slobode za 2020. godinu, sačinjen na osnovu:

- Programa rada Vlade Crne Gore za 2020. godinu,
- aktivnosti Skupštine Crne Gore i
- jednog broja nerealizovanih aktivnosti iz Plana aktivnosti Odbora za 2019. godinu.

Planom aktivnosti Odbora za ljudska prava i slobode za 2020. godinu bile su utvrđene 44 aktivnosti. Imajući u vidu važnost jačanja kontrolne i nadzorne uloge Skupštine, čemu Odbor u kontinuitetu posvećuje posebnu pažnju, u skladu sa Planom aktivnosti bilo je utvrđeno praćenje realizacije šest Zaključaka Skupštine, donesenih povodom razmatranja:

- Izvještaja o radu Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore za 2018. godinu,
- Izvještaja o stanju zaštite ličnih podataka i stanju u oblasti pristupa informacijama za 2018. godinu,
- Izvještaja o razvoju i zaštiti prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u 2018. godini,
- Izvještaja o radu Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava za 2018. godinu,
- Godišnjeg izvještaja Nacionalnog mehanizma za prevenciju torture za 2018. godinu i
- Zakona o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom.

Istakao je da je Odbor posebnu pažnju posvetio aktivnostima i nadležnim institucijama koje treba da obezbijede veću efikasnost u oblasti zaštite od diskriminacije, prevencije torture, zaštite prava lica lišenih slobode, zaštite ličnih podataka, prava lica sa invaliditetom i zaštite prava djeteta u cilju dostizanja standarda definisanih Konvencijom UN o pravima djeteta.

Kada je riječ o statistici, od 44 aktivnosti utvrđene Planom Odbor je realizovao 21. Preostale aktivnosti nijesu realizovane iz objektivnih razloga, usled pandemije prouzrokovane virusom COVID-19 i održavanja parlamentarnih izbora 30. avgusta 2020. Pored planom uvrđenih, Odbor je realizovao i 16 dodatnih aktivnosti.

U okviru zakonodavne uloge Skupštine, Odbor je u 2020. godini, u skladu sa članom 137 Poslovnika Skupštine, razmotrio dva predloga zakona: Predlog zakona o životnom partnerstvu lica istog pola i Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o slobodi vjeroispovijesti ili uvjerenja i pravnom položaju vjerskih zajednica.

Odbor je u okviru kontrolne uloge Skupštine, u skladu sa članom 162 Poslovnika Skupštine, razmotrio sledeće godišnje izvještaje: Izvještaj o stanju zaštite ličnih podataka i stanju u oblasti pristupa informacijama za 2019. godinu, Izvještaj o razvoju i zaštiti prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u 2019. godini (sa šest Izvještaja o radu i finansijskom poslovanju manjinskih savjeta za 2019. godinu), Izvještaj o radu Fonda za zaštitu i

ostvarivanje manjinskih prava za 2019. godinu i Izvještaj o radu Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore za 2019. godinu.

Takođe, u okviru kontrolne uloge, Odbor je razmotrio: Izvještaj o zaštiti od diskriminacije sa stanovišta djelovanja institucije Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore za period od 1. januara do 31. jula 2019. godine, Završni izvještaj o realizaciji Strategije za trajno rješavanje pitanja raseljenih i interno-raseljenih lica u Crnoj Gori sa posebnim osvrtom na oblast Konik 2017-2019. godina, Prelazni akcioni plan za sprovođenje Strategije za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2016-2020, za 2020. godinu, s Izvještajem o realizaciji Akcionog plana za 2019. godinu, Strategiju za unapređenje kvaliteta života LGBTI osoba u Crnoj Gori 2019-2023. godina s Akcionim planom za sprovođenje Strategije za 2020. godinu i Izvještajem o realizaciji Akcionog plana za 2019. godinu, Izvještaj o radu Kancelarije Zastupnika Crne Gore pred Evropskim sudom za ljudska prava u Strazburu za 2019. godinu, Izvještaje koje je Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore dostavio Odboru: Izvještaj o postupanju prema migrantima u Crnoj Gori, Izvještaj o praćenju sprovođenja Treće operacije readmisije crnogorskih državljana posebno organizovanim letom iz Hamburga od 21. januara 2019. godine, Izvještaj o praćenju sprovođenja Četvrte operacije readmisije crnogorskih državljana posebno organizovanim letom iz Hanovera od 3. marta 2020. godine i Izvještaj o zaštiti od diskriminacije sa stanovišta djelovanja institucije Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore za period 1. januara do 31. jula 2020.

Odbor za ljudska prava i slobode je održao dva Konsultativna saslušanja:

- na 54. sjednici, održanoj 18. februara 2020. održano je Konsultativno saslušanje predstavnika Ministarstva prosvjete, Ministarstva rada i socijalnog staranja, Ministarstva zdravlja i Ministarstva za ljudska i manjinska prava na temu: "Post-zakonodavni nadzor za Zakon o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom („Službeni list CG“, broj 35/15), sa akcentom na primjenu člana 21 ovog Zakona, koji se odnosi na diskriminaciju u oblasti vaspitanja, obrazovanja i stručnog osposobljavanja" i

- na Prvoj zajedničkoj sjednici Odbora za ljudska prava i slobode i Odbora za bezbjednost i odbranu, 6. marta 2020. godine održano je Konsultativno saslušanje v.d. Vrhovnog državnog tužioca Ivica Stankovića, direktora Uprave policije dr Veselina Veljovića i predsjednika Komisije za praćenje postupanja nadležnih organa u istragama slučajeva prijetnji i nasilja nad novinarima, ubistava novinara i napada na imovinu medija Nikole Markovića na temu: „Postupanje nadležnih državnih organa u istragama slučajeva prijetnji i nasilja nad novinarima”.

Rad Odbora za ljudska prava i slobode je transparentan i sjednice Odbora izazivaju interesovanje štampanih i elektronskih medija. Tokom 2020. godine na SAJT-u Skupštine postavljeno je oko 465 stranica teksta.

Istakao je da je kvalitet rada Odbora za ljudska prava i slobode prepoznat od predstavnika institucija, državnih organa, međunarodnih i nevladinih organizacija sa kojima Odbor saraduje.

Podsjetio je na pohvale upućene od prethodnog šefa Predstavništva UNICEF-a u Crnoj Gori Osame Makavija Kogalija koji je pohvalio rad Odbora za ljudska prava i slobode ističući da aktivnosti Odbora govore o činjenici da se u Crnoj Gori vrši pravilan monitoring ljudskih prava i prava djeteta, a izlazak na teren svjedoči da se prava poštuju i da se to redovno provjerava. Ocijenio je da je to pristup za koji iz UNICEF-a žele da se nastavi, jer takav pristup i posvećenost traže od svih zemalja.

Takođe, predsjednik Odbora je istakao da su predstavnici Vestminsterske fondacije za demokratiju analizom rada odbora za ljudska prava iz osam parlamenata, odnosno šest zemalja Zapadnog Balkana ocijenili da Odbor za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore predstavlja svijetli primjer uspješnog rada koji može poslužiti kao primjer dobre prakse drugim odborima iz

regiona. Ohrabruju pohvale predstavnika Vestminsterske fondacije za demokratiju upućene Odboru za ljudska prava i slobode na Trećoj sjednici, održanoj 21. januara 2021. godine i zahvalnost na dosadašnjem doprinosu Odbora i njegove stručne službe realizaciji aktivnosti u okviru Projekta “Kreiranje parlamentarne mreže o ljudskim pravima i rodnoj ravnopravnosti na Zapadnom Balkanu”, posebno u uspostavljanju kontakata na početku pilot procesa post-zakonodavnog nadzora i u prikupljanju izuzetno korisnih informacija organizovanjem Konsultativnog saslušanja predstavnika nadležnih ministarstava na 54. sjednici Odbora u februaru 2020. godine. Takođe, raduje ocjena predstavnika Vestminsterske fondacije za demokratiju i eksperata angažovanih na izradi Izvještaja o post-zakonodavnom nadzoru nad Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom da organizacioni razvoj koji je Služba Skupštine Crne Gore doživjela prethodnih godina daje dobru osnovu za praktikovanje post-zakonodavnog nadzora, jer je u Službi Skupštine Crne Gore formiran Sektor za istraživanje, dokumentacione poslove i informatičku mrežu u okviru kojeg je Parlamentarni institut koji ima mandat da radi istraživanje o efektima zakonodavstva. Posebno ohrabruje njihova ocjena da Odbor za ljudska prava i slobode i Skupština Crne Gore imaju kapacitete da nastave sa procesom pilotiranja i implementacijom procesa post-zakonodavnog nadzora, kao i uvjerenje da će se postojećim organizacionim kapacitetima i daljim jačanjem svih službi Skupštine Crne Gore u predstojećem periodu cjelokupan proces post-zakonodavnog nadzora moći sprovesti samostalno, što nije slučaj sa parlamentima u regionu čiji kapaciteti nijesu na tom nivou.

Odbor za ljudska prava i slobode je jednoglasno (sa sedam glasova „za“) usvojio Izvještaj o radu Odbora za ljudska prava i slobode za 2020. godinu.

TREĆA TAČKA- IZVJEŠTAJ O RADU ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA I SLOBODE, KAO RADNOG TIJELA NADLEŽNOG ZA NADZOR NAD PRIMJENOM I PRAĆENJEM POŠTOVANJA ETIČKOG KODEKSA POSLANIKA ZA 2020. GODINU

Predsjednik Odbora Jovan Jole Vučurović je podsjetio da je Odbor za ljudska prava i slobode, kao radno tijelo nadležno za nadzor nad primjenom i praćenjem poštovanja Etičkog kodeksa poslanika, sačinio Izvještaj o radu za 2020. godinu, u skladu sa članom 15 stav 4 novog Etičkog kodeksa poslanika, donešenog na Desetoj sjednici Prvog redovnog (proljećnjeg) zasijedanja u 2019. godini, dana 31. jula 2019.

Tokom 2020. godine Odboru za ljudska prava i slobode nije dostavljena nijedna prijava za kršenje Etičkog kodeksa poslanika.

Kada je riječ o aktivnostima Odbora za ljudska prava i slobode u ovoj oblasti tokom 2020. godine realizovane su sledeće aktivnosti:

- razmatranje i usvajanje Izvještaja o radu Odbora za ljudska prava i slobode, kao radnog tijela nadležnog za nadzor nad primjenom i praćenjem poštovanja Etičkog kodeksa poslanika za 2019. godinu na 58. sjednici Odbora, održanoj 10. juna 2020. godine;

- donošenje Godišnjeg plana obuka poslanika po pitanju poštovanja i primjene Etičkog kodeksa poslanika za 2020. godinu;

- upućivanje Dopisa predsjednika Odbora za ljudska prava i slobode v.d. direktoru Agencije za sprječavanje korupcije i generalnom sekretaru Skupštine Crne Gore, od 11. juna 2020. godine kojim se dostavlja Zaključak Odbora za ljudska prava i slobode donesen povodom razmatranja Predloga godišnjeg plana obuka poslanika po pitanju poštovanja i primjene Etičkog kodeksa poslanika za 2020. godinu na 58. sjednici Odbora održanoj 10. juna 2020;

- upućivanje Dopisa/Odgovora sekretara Odbora za ljudska prava i slobode na Dopis savjetnika predsjednika Skupštine Crne Gore, a povodom obraćanja direktorice Agencije za sprječavanje korupcije, broj 00-63-8/20-2/1 od 8. decembra 2020. godine i

- utvrđivanje obrasca Svečane izjave o prihvatanju Etičkog kodeksa poslanika na Prvoj sjednici Odbora za ljudska prava i slobode, održanoj 23. decembra 2020. godine.

Naglasio je da je članom 15 stav 5 Etičkog kodeksa poslanika propisano da Skupština jednom godišnje razmatra izvještaj koji sačinjava Odbor za ljudska prava i slobode, dok je prethodnim Etičkim kodeksom poslanika bilo propisano da Skupština može jednom godišnje da razmatra Izvještaj Odbora.

Odbor je jednoglasno (sa sedam glasova „za“) usvojio Izvještaj o radu Odbora za ljudska prava i slobode, kao radnog tijela nadležnog za nadzor nad primjenom i praćenjem poštovanja Etičkog kodeksa poslanika za 2020. godinu i isti će dostaviti Skupštini Crne Gore kako bi ga razmotrila u skladu sa članom 15 stav 5 Etičkog kodeksa poslanika.

ČETVRTA TAČKA- PREDLOG GODIŠNJEG PLANA OBUKA POSLANIKA PO PITANJU POŠTOVANJA I PRIMJENE ETIČKOG KODEKSA POSLANIKA ZA 2021. GODINU

Predsjednik Odbora Jovan Jole Vučurovič je obavijestio da je Odboru za ljudska prava i slobode Dopisom šefa Biroa za upravljanje ljudskim resursima u Službi Skupštine Crne Gore, broj 00-63-8/21-11/1 od 24. februara 2021. godine dostavljen Predlog godišnjeg plana obuka poslanika po pitanju poštovanja i primjene Etičkog kodeksa poslanika za 2021. godinu koji je pripremila služba Skupštine nadležna za upravljanje ljudskim resursima u saradnji sa Sekretarijatom Odbora za antikorupciju, u skladu sa članom 15 stav 2 Etičkog kodeksa poslanika.

Podsjetio je da je članom 15 stav 1 Etičkog kodeksa poslanika propisano da Odbor donosi godišnji plan obuka poslanika po pitanju poštovanja i primjene Kodeksa, najkasnije do 31. marta tekuće godine. Međutim, ove godine zbog objektivnih razloga i činjenice da zbog lokalnih izbora u Nikšiću Odbor u martu nije imao sjednica, kao i da je 7. aprila 2021. godine održana tematska sjednica posvećena obilježavanju Međunarodnog dana Roma, Plan obuka nije donešen do utvrđenog datuma.

Istakao je da su Predlogom godišnjeg plana obuka poslanika po pitanju poštovanja i primjene Etičkog kodeksa poslanika za 2021. godine predložene četiri obuke tokom 2021. godine koje su bile utvrđene Planom obuka poslanika po pitanju poštovanja i primjene Etičkog kodeksa poslanika za 2020. godinu, ali iste nijesu realizovane iz objektivnih razloga - pandemije prouzrokovane virusom COVID-19 i predizbornih i postizbornih aktivnosti povodom parlamentarnih izbora održanih 30. avgusta 2020.

Uvodno obrazloženje Predloga godišnjeg plana obuka poslanika po pitanju poštovanja i primjene Etičkog kodeksa poslanika za 2021. godinu dala je Milena Vuković Sekulović, zamjenica generalnog sekretara Skupštine Crne Gore koje je podsjetila da je u skladu sa članom 15 Etičkog kodeksa poslanika Služba Skupštine dužna da pripremi Predlog godišnjeg plana obuka poslanika po pitanju poštovanja i primjene Kodeksa, što je i realizovano. Predložene obuke su identične prošlogodišnjim koje nijesu realizovane iz objektivnih razloga. Planirano je da se jedna obuka realizuje u drugom, dvije u trećem i jedna u četvrtom kvartalu 2021. godine.

U raspravi je učestvovala Jelena Perović, direktorica Agencije za sprječavanje korupcije.

Direktorica Agencije za sprječavanje korupcije Jelena Perović je saopštila da je Agencija za sprječavanje korupcije raspoložena da pruži stručnu pomoć, kako u pripremi samih obuka, tako

i angažovanjem predavača koji će prenijeti znanja iz ove oblasti. Iako su obuke planirane u drugom, trećem i četvrtom kvartalu, Agencija je raspoložena za dogovor ukoliko bude izmjena u terminu njihove realizacije. Prošle godine obuke nijesu realizovane iz objektivnih razloga, pa bi bilo dobro da se ove godine sa obukama počne što prije.

U skladu sa obavezom donošenja godišnjeg plana obuka poslanika i shvatajući značaj preduzimanja aktivnosti na promociji Etičkog kodeksa poslanika, Odbor je jednoglasno (sa sedam glasova „za”) podržao Predlog godišnjeg plana obuka poslanika po pitanju poštovanja i primjene Etičkog kodeksa poslanika za 2021. godinu i tim povodom jednoglasno (sa sedam glasova „za”) donio Zaključak:

“Odbor za ljudska prava i slobode zaključuje da četiri obuke poslanika sadržane u Godišnjem planu obuka poslanika po pitanju poštovanja i primjene Etičkog kodeksa poslanika za 2021. godinu treba da realizuju Agencija za sprječavanje korupcije i Služba Skupštine Crne Gore, nadležna za upravljanje ljudskim resursima, na način i u terminu koji su utvrđeni Planom obuka.

Takođe, Odbor zahtijeva da Služba Skupštine Crne Gore nadležna za upravljanje ljudskim resursima, prilikom podnošenja predloga godišnjeg plana obuka poslanika po pitanju poštovanja i primjene Etičkog kodeksa poslanika za 2022. godinu, obavijesti Odbor za ljudska prava i slobode o realizaciji Godišnjeg plana obuka poslanika po pitanju poštovanja i primjene Etičkog kodeksa poslanika za 2021. godinu, kako bi Odbor, u skladu sa članom 15 stav 4 Etičkog kodeksa poslanika, sačinio evidenciju o svim aktivnostima i godišnji izvještaj o radu.“

PETA TAČKA- INFORMACIJE O AKTIVNOSTIMA ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA I SLOBODE REALIZOVANIM U PERIODU OD 22. FEBRUARA DO 6. APRILA 2021. GODINE

Odbor je jednoglasno (sa sedam glasova „za”) usvojio šest Informacija o aktivnostima Odbora:

- (1) Informaciju sa sastanka predsjednika Odbora za ljudska prava i slobode Jovana Jola Vučurovića sa ambasadorom Države Palestine u Crnoj Gori Nj.E. Rabijem Alhantulijem, održanog 22. februara 2021. godine;
- (2) Informaciju o učešću sekretara Odbora za ljudska prava i slobode Slave Burić na Konferenciji o saradnji Državne revizorske institucije Crne Gore i Skupštine Crne Gore, održanoj 25. i 26. februara 2021. godine;
- (3) Informaciju o učešću članice Odbora za ljudska prava i slobode Jelene Božović i člana Odbora za ljudska prava i slobode Albina Ćemana na Multilateralnom sastanku „Uticaj pandemije COVID-19 na žene“, organizovanom od strane Vestminsterske fondacije za demokratiju 2. marta 2021. godine;
- (4) Informaciju o učešću predsjednika Odbora za ljudska prava i slobode Jovana Jola Vučurovića i člana Odbora Gencija Nimanbegua na Okruglom stolu na temu „Novi dijalog za manjinska prava“, održanom u Podgorici 26. marta 2021. godine;
- (5) Informaciju o učešću sekretara Odbora za ljudska prava i slobode Slave Burić i sekretara Administrativnog odbora Goranke Vučinić na Video konferenciji na temu „Nadzor nad izvršnim tijelima potčinjenim Skupštini i saradnja sa institucijom Ombudsmana“ koju je organizovala SIGMA 2. aprila 2021. godine i
- (6) Informaciju o učešću člana Odbora za ljudska prava i slobode dr Albina Ćemana na PLS vebinaru „Prezentacija izvještaja o post-zakonodavnom nadzoru Mreže odbora za ljudska prava i rodnu ravnopravnost”, održanom 6. aprila 2021. godine.

Odlučeno je da, u skladu sa uobičajenom praksom, Informacije budu sastavni dio Zapisnika sa Šeste sjednice Odbora.

ŠESTA TAČKA- TEKUĆA PITANJA

Predsjednik Odbora za ljudska prava i slobode je informisao članove Odbora o Dopisu Rada Šćekića, broj 00-63-8/21-16 od 10. marta 2021. godine, Predstavci Đorđine Radulović Jovanović, broj 00-63-8/21-17 od 11. marta 2021, Odgovoru zamjenice Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore Snežane Armenko u vezi sa Dopisom Odbora za ljudska prava i slobode povodom Predstavke Qemala Beg Bushatija, broj 00-63-8/21-5/2 od 9. aprila 2021. godine i Odgovoru zamjenice Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore Snežane Armenko u vezi sa Dopisom Odbora za ljudska prava i slobode povodom Predstavke Dragutina Novakovića, broj 00-63-8/21-40/2 od 15. aprila 2021.

Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore mr Siniša Bjeković je saopštio da institucija Zaštitnika, shodno nadležnosti, sa dužnom pažnjom postupa po predstavkama dostavljenim od strane Odbora i da je njihovo postupanje sadržano u dostavljenim odgovorima.

Takođe, predsjednik Odbora je saopštio da je od NVO „Institut alternativa“ 6. aprila 2021. dostavljen Dopis u kojem ukazuju da je neophodno intenzivirati i unaprijediti rad skupštinskih odbora“.

Pored navedenog, predsjednik Odbora Vučurović je informisao da je generalni direktor Generalnog direktorata za multilateralne poslove u Ministarstvu vanjskih poslova ambasador Veljko Milonjić 9. marta 2021. godine uputio Dopis sa zahtjevom da se najkasnije do 10. marta 2021. godine imenuje predstavnik Skupštine Crne Gore za učešće u radu Referentne grupe za pripremu Programa saradnje između Vlade Crne Gore i UNICEF-a za period 2022-2026. Povodom tog zahtjeva, predstavnik Ministarstva vanjskih poslova je informisan da odluku o predstavniku Odbora u pomenutoj Referentnoj grupi Odbor treba da donese na sjednici. Takođe, podsjetio je da je iz Sekretarijata Odbora informisan da je u radu ove Referentne grupe u prethodnom sazivu Skupštine učestvovala tadašnja članica Odbora Branka Tanasijević, tako da sada, radi kontinuiteta saradnje sa Ministarstvom vanjskih poslova i Predstavništvom UNICEF-a u Crnoj Gori, treba odrediti novog člana/članicu Odbora.

Odbor je odlučio da predstavnica Odbora u Referentnoj grupi za pripremu Programa saradnje između Vlade Crne Gore i UNICEF-a za period 2022-2026. godina bude poslanica Jelena Božović, članica Odbora.

Poslanik Marko Kovačević, koji je učestvovao na sjednici u svojstvu zamjene člana Odbora dr Strahinje Bulajića je zamolio Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore da pronade adekvatan model i da se izjasni povodom smjene gospođe Đaćić, v.d. direktorice osnovne škole u Pljevljima koja je smijenjena iz razloga što je pripadnica srpskog naroda. Taj dokaz je izveden iz jedne fotografije na kojoj je ona sa simbolima naroda kojem pripada. U pitanju su gusle i šajkača koji su karakteristični za pljevaljski kraj. Od tada je počela medijska odmazda i linč nad njom i pretpostavljena joj je krivica samo na osnovu toga što pripada srpskom narodu. Smatra da se problematizuje svaki simbol koji srpski narod koristi u Crnoj Gori i da se srpskom narodu u Crnoj Gori neprestano pretpostavlja krivica, a ne nevinost. Ne želi da ih drugi gledaju sa nepovjerenjem ili strahom samo zato što pripadaju srpskom narodu i ne želi da se to dešava bilo kojem građaninu Crne Gore. Apelovao je da se smanji stepen mržnje, da se ne reaguje burno i da se smire tenzije u Crnoj Gori i izrazio nadu da će zaštitnik Bjeković koji pokazuje da je profesionalac u poslu pronaći adekvatan način da reaguje.

Predsjednik Odbora Jovan Jole Vučurović je saopštio da srpski narod u Crnoj Gori doživljava diskriminaciju u dugom trajanju i da istoj treba stati na put jer je došlo do promjena u Crnoj Gori.

Zaštitnik mr Siniša Bjeković je saopštio da institucija Zaštitnika postupa i na inicijativu poslanika kada je u pitanju zaštita od diskriminacije, tako da se može smatrati da je navedenom inicijativom formalno pokrenut postupak za zaštitu od diskriminacije. Zadovoljan je radom svojih zamjenica i naveo je da je zamjenica Zaštitnika za oblast zaštite od diskriminacije tog jutra skrenula pažnju na ovaj događaj i da će od nadležnog ministarstva zatražiti izjašnjenje o razlozima smjene v.d. direktorice. Saopštio je da mu je koleginica Dobardžić sugerisala da se pogleda obrazloženje u kojem se navodi da je smjena ne zbog nacionalne pripadnosti, već zbog objava na društvenim mrežama. Nije tačno da društvene mreže nijesu javni prostor, već privatni prostor na kojem se razmjenjuju informacije. Po Zakonu o javnom redu i miru elektronske komunikacione mreže smatraju se javnim mjestom. U praksi se često koristi termin diskriminacija, a da se prethodno nijesu uvjerali da li taj slučaj ispunjava uslove za postupanje u konkretnom predmetu sa stanovišta diskriminacije. U ovakvim okolnostima instituciji Zaštitnika je od interesa ne da zaštiti srpski narod, nego sve narode u Crnoj Gori, jer bilo koji narod koji se osjeća ugroženim i poniženim može računati na podršku institucije Zaštitnika, a stigmatizacija cijelih naroda sama po sebi je diskriminacija. Građanima pokušavaju objasniti šta mogu očekivati od Zaštitnika, jer nadležnost i ulogu Zaštitnika često miješaju sa nadležnošću drugih institucija. Kada bi slijedili isključivo praksu Evropskog suda za ljudska prava po pitanju tumačenja govora mržnje, mnoge stvari ne bi mogle da prođu filter koji bi ih umjeravao kao govor mržnje, već bi se tumačile kao dominacija slobode govora. U razgovoru sa predstavnicima Ombudsmana iz Azerbejdžana Bjeković je nedavno saopštio da je saglasan da Evropski sud za ljudska prava ima svoje standarde, ali je važno i da mi u Crnoj Gori imamo određene standarde, jer nije isto biti žigosan u Crnoj Gori i u Njemačkoj gdje postoje uslovi stabilnosti u svakom pogledu.

Poslanik Marko Kovačević je zahvalio Zaštitniku na odgovoru navodeći da i on smatra da je napad na bilo koju zajednicu napad na cijelo društvo.

Poslanik Miodrag Lekić smatra da ova pitanja treba regulisati u mjeri mogućeg iako je prilično teško, jer je riječ o djelovanju na globalnim mrežama. Smatra da pitanja o medijima i slobodi govora treba dodatno analizirati.

Poslanik Jovan Jole Vučurović je saopštio da o ovim temama treba razgovarati i sa drugim odborima kojima su navedena pitanja u nadležnosti, ali i na svim drugim mjestima.

Na interesovanje članice Odbora Jelene Božović o načinu i mehanizmima kojima bi trebalo reagovati povodom sve češćih slučajeva mizoginije, seksizma i uvreda žena koje se bave politikom i javnim poslovima, zaštitnik Bjeković je saopštio da bi trebalo reagovati u okviru Ženske političke mreže koja treba da se izjasni povodom tih sadržaja kako bi se putem svih raspoloživih platformi objasnilo da je to najgori stepen poniženja žene. Kada je riječ o društvenim platformama, neke je moguće kontrolisati, dok dvije društvene mreže nije moguće kontrolisati, jer se ne može uspostaviti blokada kompletne mreže i ne mogu se ograničiti prava svih zbog nekog ko je koristi neodgovorno. Moramo da mijenjamo društvo, odnosno prvo sebe, pa sve ostale. O ovim pitanjima treba razgovarati i dogovoriti način borbe sa takvim pojavama, prvenstveno kroz kampanje kojima se stvari moraju mijenjati, jer je, po njegovoj ocjeni, ovdje ključni problem politika.

Sjednica je završena u 12 sati.

*****

SASTAVNI DIO ZAPISNIKA SU:

- Informacija sa sastanka predsjednika Odbora za ljudska prava i slobode Jovana Jola Vučurovića sa ambasadorom Države Palestine u Crnoj Gori Nj.E. Rabijem Alhantulijem, održanog 22. februara 2021. godine;
- Informacija o učešću sekretara Odbora za ljudska prava i slobode Slave Burić na Konferenciji o saradnji Državne revizorske institucije Crne Gore i Skupštine Crne Gore, održanoj 25. i 26. februara 2021. godine;
- Informacija o učešću članice Odbora za ljudska prava i slobode Jelene Božović i člana Odbora za ljudska prava i slobode Albina Ćemana na Multilateralnom sastanku „Uticaj pandemije COVID-19 na žene“, organizovanom od strane Vestminsterske fondacije za demokratiju 2. marta 2021. godine;
- Informacija o učešću predsjednika Odbora za ljudska prava i slobode Jovana Jola Vučurovića i člana Odbora Gencija Nimanbegua na Okruglom stolu na temu „Novi dijalog za manjinska prava“, održanom u Podgorici 26. marta 2021. godine;
- Informacija o učešću sekretara Odbora za ljudska prava i slobode Slave Burić i sekretara Administrativnog odbora Goranke Vučinić na Video konferenciji na temu „Nadzor nad izvršnim tijelima potčinjenim Skupštini i saradnja sa institucijom Ombudsmana“ koju je organizovala SIGMA 2. aprila 2021. godine i
- Informacija o učešću člana Odbora za ljudska prava i slobode dr Albina Ćemana na PLS vebinaru „Prezentacija izvještaja o post-zakonodavnom nadzoru Mreže odbora za ljudska prava i rodnu ravnopravnost“, održanom 6. aprila 2021. godine.

****

INFORMACIJA

**SA SASTANKA PREDSJEDNIKA ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA I SLOBODE
JOVANA JOLA VUČUROVIĆA SA AMBASADOROM DRŽAVE PALESTINE
U CRNOJ GORI NJ.E. RABIJEM ALHANTULIJEM,
održanog 22. februara 2021. godine**

Predsjednik Odbora za ljudska prava i slobode Jovan Jole Vučurović sastao se sa ambasadorom Države Palestine u Crnoj Gori Nj.E. Rabijem Alhantulijem, na njegov zahtjev.

Sastanak je održan 22. februara 2021. godine u Skupštini Crne Gore.

Predsjednik Odbora je iskazao posebno zadovoljstvo zbog prijateljskih odnosa i dobre saradnje Crne Gore i Države Palestine, uz uvjerenje da u narednom periodu treba nastaviti aktivnosti na daljem jačanju i razvoju bilateralnih odnosa i obostrano korisne saradnje. Upoznao je ambasadora sa nadležnostima Odbora za ljudska prava i slobode, sa posebnim akcentom na aktivnosti Odbora realizovane tokom 27. saziva Skupštine. Istakao je da Odbor u kontinuitetu preduzima aktivnosti na zaštiti, promociji i unapređenju stanja ljudskih prava u Crnoj Gori, sa posebnim osvrtom na prava ranjivih grupacija, što je prepoznato i od strane Evropske komisije. U skladu sa praksom usvajanja planskih dokumenata Odbor već desetu godinu, na osnovu aktivnosti Skupštine, Programa rada Vlade i Izvještaja Evropske komisije o Crnoj Gori sačinjava Plan aktivnosti kojim se obuhvataju sve važne aktivnosti iz oblasti vladavine prava, odnosno iz domena koji pokrivaju pregovaračka poglavlja 23 i 24. Informisao je da su od 17. decembra 2020. kada je konstituisan Odbor za ljudska prava i slobode 27. saziva Skupštine Crne Gore do sada održane tri sjednice Odbora na kojima su razmatrani brojni akti koji se tiču zaštite i ostvarivanja ljudskih prava. Najavio je da će na Četvrtoj sjednici Odbora 24. februara 2021. biti predstavljena Studija “Višedimenzionalno siromaštvo djece u Crnoj Gori” koja je sačinjena u saradnji istraživača iz UNICEF-ove Kancelarije za istraživanje - Innocenti i Kancelarije UNICEF-a u CG. Predsjednik Odbora je ukazao da se Odbor kojim predsjedava izdvaja od drugih radnih tijela održavanjem sastanaka van zgrade Skupštine i posjetama ustanovama

zatvorenog tipa u kojima bi se moglo očekivati kršenje ljudskih prava. Takođe, podsjetio je da je na početku rada u ovom Odboru posjetio Biblioteku za slijepe Crne Gore i upoznao se sa njihovim radom. Zaključio je da je saradnja Odbora sa nevladinim sektorom i međunarodnim organizacijama sa sjedištem u Crnoj Gori intenzivna i na visokom nivou.

Ambasador Rabi Alhantuli je informisao predsjednika Odbora o situaciji u Palestini i aktuelnim dešavanjima. Ocijenio je da su odbori za ljudska prava ključni u svakom parlamentu koji predstavlja centar demokratskog razvoja i iskazao razumijevanje za odgovornost koju sa sobom nosi funkcija predsjednika Odbora za ljudska prava i slobode, naročito u trenutnoj političkoj situaciji u Crnoj Gori. Jedan od prioriteta ambasadora Države Palestine je razgovor sa zvaničnicima države i informisanje o razvoju situacije u Palestini, jer ljudi i dalje nemaju dovoljno informacija o situaciji na terenu. Glavno pitanje u Palestini odnosi se na ljudska prava i pravdu. Naglašavajući da svaka država bazira svoju vanjsku politiku na tri osnove: nacionalni interes, činjenice i načela i vrijednosti, ocijenio je da u svijetu dominira interes koji nadjačava načela i vrijednosti. Uvjeren je da Skupština Crne Gore i Odbor za ljudska prava i slobode imaju značajnu ulogu u praćenju politike Vlade Crne Gore. Podsjetio je da su demokratske zemlje obavezne da poštuju Univerzalnu deklaraciju o ljudskim pravima, a članice UN-a da poštuju i sprovode usvojene rezolucije UN-a. Činjenica je da je Država Palestina jedna od malobrojnih država o kojoj su usvojene brojne rezolucije u kojima se opisuje stanje i traži reakcija međunarodne zajednice. Međutim, pojedine države članice UN-a glasaju za podršku rezolucijama, ali je njihova zvanična politika u praksi u potpunosti suprotna sa odredbama istih.

Predsjednik Odbora Vučurović je naglasio da se ljudska prava i slobode palestinskog naroda moraju zaštititi i da je mirnim i diplomatskim sredstvima neophodno pronaći održivo rješenje, čime bi se osigurala stabilnost tog regiona, ali i cijelog svijeta. Kao što je pandemija virusa COVID-19 zahvatila cijeli svijet, tako i nerješavanje „gorućih“ pitanja u pojedinim područjima planete, može da „zapali“ cio svijet, pa je neophodno da se velike sile uključe u rješavanje ovih problema i da predlože rješenja u kojima se neće voditi navijačkim strastima. Do sada je izgubljeno mnogo vremena i najtragičnije je što su izgubljeni brojni ljudski životi, a trajno rješenje problema se ne nazire.

Na pitanje ambasadora Alhantulija o procjeni stanja, aktuelnih političkih dešavanja u Crnoj Gori i ljudskim pravima i slobodama, predsjednik Odbora Jovan Jole Vučurović je naglasio da sa šireg, političkog pristupa, a ne samo iz pozicije predsjednika Odbora, želi da podsjeti da je u Crnoj Gori na parlamentarnim izborima održanim 30. avgusta 2020. godine nakon 30 godina, odnosno nakon 75 godina, promijenjena vlast. Mišljenja je da su u periodu nesmjjenjivosti vlasti najugroženija ljudska prava i slobode, što je bilo primijetno u poslednjih 20 godina u Crnoj Gori, kada su, po njegovoj ocjeni, ugrožavana ljudska prava i slobode srpskog naroda u Crnoj Gori, posebno na polju zapošljavanja u državnoj upravi i u oblasti vjerskih sloboda. Podsjetio je na prošlogodišnje masovne proteste vjernika i naroda u Crnoj Gori koji su uslijedili nakon usvajanja Zakona o slobodi vjeroispovijesti ili uvjerenja i pravnom položaju vjerskih zajednica. Naglasio je da je nepravda ispravljena nedavnim donošenjem Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o slobodi vjeroispovijesti ili uvjerenja i pravnom položaju vjerskih zajednica, koji, po njegovom uvjerenju, donosi pravdu za sve vjerske zajednice. Poslije izbora je protekao duži vremenski period do formiranja Vlade Crne Gore, uz mnogo nejasnoća i detalja koji nijesu uobičajeni, jer subjekti koji su učestvovali na izborima i koji su ostvarili pobjedu ne sačinjavaju Vladu Crne Gore. Ekspertska Vlada ima mnogo problema u definisanju rješenja koja bi doprinijela boljem ostvarivanju ljudskih prava i sloboda. Naglasio je da je vladavina prava osnov za sve i da se ne može govoriti o ljudskim pravima u situacijama kada nema pravne države i ukoliko građani nemaju povjerenje u sudstvo, tužilaštvo i policiju. Nada se da će se u predstojećem periodu u poglavlju 23 i 24 djelovati brže i odlučnije, što bi doprinijelo ostvarivanju konkretnih rezultata. Odbor za ljudska prava i slobode će, u skladu sa svojom nadležnošću utvrđenom Poslovnikom Skupštine Crne Gore, maksimalno doprinositi zaštiti ljudskih prava svih građana u Crnoj Gori.

Na pitanje da li je Odbor bio uključen u pripremu i razmatranje Predloga zakona o izmjenama i dopunama Zakona o Državnom tužilaštvu i Predloga zakona o Tužilaštvu za organizovani kriminal i korupciju, predsjednik Vučurović je saopštio da su predloge zakona podnijeli predsjednici svih poslaničkih klubova parlamentarne većine u cilju donošenja zakona koji su trebali da obezbijede da Crna Gora počne put ka vladavini prava i da se oslobodi određenih lica u sudstvu i tužilaštvu koji su u poslednjih pet godina

više djelovali u obračunu sa Demokratskim frontom i opozicijom, nego u sprovođenju zakona. Donošenje zakona je odloženo za mjesec dana i smatra da je to štetno za Crnu Goru.

Ambasador Alhantuli vjeruje da će u bliskoj budućnosti politička scena u Crnoj Gori biti homogenija, jer je svaki prelazni period težak i potrebno je određeno prilagođavanje. Lično vjeruje da su ostvarivanje i zaštita ljudskih prava građana ključni prioritet države i njenog naroda, a ne evropske integracije, sa čime se saglasio i poslanik Vučurović naglašavajući da nije dobro imati integracije radi njih samih, već radi boljeg života građana u skladu sa maksimumom „Sva prava svima, ista prava za sve“.

Ambasador Alhantuli je naglasio da su teme pravde, prava i sloboda za Palestince veoma važne, jer 54 godine žive u nepravdi, pod izraelskom okupacijom, a čak 72 godine su protekle od nasilnog stvaranja izraelske države. Palestina predstavlja primjer gdje međunarodna zajednica nije ispunila sopstvene obaveze poštovanja međunarodnog prava. Pitanje Palestine je trajna tema u Ujedinjenim nacijama i to pitanje je stvoreno u Ujedinjenim nacijama, jer je 1946. godine u UN-u pokrenuta ideja stvaranja nove države Izrael na prostoru Palestine. Od tada su usvojene brojne rezolucije Generalne skupštine Ujedinjenih nacija koja u prosjeku svake godine usvoji čak 17 rezolucija o Palestini, dok Savjet za ljudska prava u Ženevi svake godine usvaja u prosjeku po tri rezolucije koje se tiču Palestine. Podsjetio je da od 1979. u Ujedinjenim nacijama postoji Odjeljenje za pitanja Palestine, dok se 29. novembar širom svijeta obilježava kao Međunarodni dan solidarnosti sa narodom Palestine. Takođe, urađeni su brojni izvještaji nezavisnih eksperata o stanju u Palestini. Zbog nedostatka političke volje velikih sila, sve rezolucije su nažalost „mrtvo slovo na papiru“. Međutim, za njih u Palestini rezolucije su važne, jer im omogućavaju da prikupe pravne poene koje će u jednom trenutku iskoristiti da vrate sve što je njihovo. Niko ne može zanemariti toliki obim kršenja ljudskih prava od strane Izraela, ali i pored toga ne preduzimaju se sankcije prema Izraelu. Iako postojeći međunarodni sistem nije pravedan i ima dvostruke aršine, jedini je koji im je dat na raspolaganje. Palestinski zvaničnici imaju teškoća da ubijede sopstveni narod u važnost rezolucija i nastavka saradnje sa međunarodnom zajednicom, jer još uvijek konkretnih rezultata nema. Ljudi su izgubili povjerenje u međunarodni sistem i palestinski zvaničnici su u obavezi da zahtijevaju od svake države članice Ujedinjenih nacija da ispoštuje obaveze iz rezolucija. Put postizanja pravde je spor, ali se nada da će uskoro pojedine države zbog kršenja ljudskih prava uvoditi sankcije Izraelu.

Ambasador je podsjetio da je Savjet za ljudska prava u Ženevi prije dvije godine usvojio rezoluciju u kojoj je navedeno više od 100 preduzeća iz Izraela i međunarodne zajednice umiješanih u kršenje ljudskih prava. Naglasio je da je Međunarodni krivični sud prošle sedmice donio odluku po kojoj ima nadležnost nad Palestinom, što je prvi put u istoriji, čime se pružila mogućnost da se izraelski kriminalci privedu pravdi. Podsjetio je da je prethodnim i sadašnjim zvaničnicima u Crnoj Gori ukazivao na saradnju sa Izraelom po pitanju odbrane. Činjenica je da je Izrael razvio vojnu industriju, ali je bitno da se utvrdi kako i gdje je razvijena. Ne smiju se zanemariti brojna kršenja ljudskih prava od strane Izraela. Kada je u pitanju multilateralizam, neophodno je poštovati međunarodno pravo i načela ljudskih prava i sloboda.

Predsjednik Odbora za ljudska prava i slobode Jovan Jole Vučurović je naglasio da je pozicija Crne Gore u vezi sa izgradnjom ilegalnih naselja, anektiranjem palestinskih teritorija, kršenjem ljudskih prava u okupiranim teritorijama, napadima na vjerske objekte, crkve i džamije u Jerusalimu, prisilno raseljavanje palestinskog stanovništva u Jerusalimu, kao i zabranjivanje ulaza ruskih vakcina Sputnik u pojas Gaze usklađena sa stavom Evropske unije. Pozicija Crne Gore, kao i Evropske unije je da su navedena naselja nezakonita po međunarodnom pravu i da pomenuti događaji predstavljaju teško kršenje međunarodnog prava i dodatno narušavaju realizaciju održivog “dvodržavnog rješenja” izraelsko-palestinskog sukoba, za koje se Crna Gora dosljedno i principijelno zalaže kako bi se mirnim i diplomatskim sredstvima pronašlo održivo rješenje i time osigurala stabilnost regiona, ali i cijelog svijeta.

Sagovornici su iskazali zadovoljstvo sastankom, uz očekivanje da će u narednom periodu biti nastavljena saradnja Crne Gore i Države Palestine u brojnim oblastima koje su od zajedničkog interesa.

***

INFORMACIJA
O UČEŠĆU SEKRETARA ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA I SLOBODE SLAVE BURIĆ
NA KONFERENCIJI O SARADNJI
DRŽAVNE REVIZORSKE INSTITUCIJE CRNE GORE I SKUPŠTINE CRNE GORE,
održanoj 25. i 26. februara 2021. godine

Konferencija posvećena saradnji između Državne revizorske institucije Crne Gore i Skupštine Crne Gore, podržana od strane Vestminsterske fondacije za demokratiju, održana je u Skupštini Crne Gore 25. i 26. februara 2021. godine.

Podsjećanja radi, Vestminsterska fondacija za demokratiju započela je u avgustu 2018. godine regionalni program „Demokratska inicijativa na Zapadnom Balkanu” koji se realizuje u Albaniji, Bosni i Hercegovini, Sjevernoj Makedoniji, Srbiji, Crnoj Gori i Kosovu. U sklopu ovog programa i u skladu sa projektom „Transparentne i odgovorne političke prakse” Vestminsterska fondacija za demokratiju podržava saradnju između Državne revizorske institucije Crne Gore (DRI) i Skupštine Crne Gore.

Konferencija je organizovana u cilju kreiranja platforme za razmjenu dobrih praksi sa skupštinskim odborima, Državnom revizorskom institucijom Crne Gore i Parlamentarnom budžetskom kancelarijom, kao i radi razmatranja mehanizama i procedura za unapređenje međusobnih odnosa, sa posebnim osvrtnom na Protokol o saradnji između Skupštine Crne Gore i Državne revizorske institucije Crne Gore i sagledavanja rješenja za moguće izazove na ovom polju.

Sesije posvećene predsjednicima i sekretarima skupštinskih odbora vodili su predstavnici Državne revizorske institucije u saradnji sa međunarodnim ekspertima. Svoja iskustva u ovoj oblasti predstavili su predsjednik Odbora za ekonomiju, budžet i finansije, prethodni predsjednik Odbora za ekonomiju, finansije i budžet, šefica Parlamentarne budžetske kancelarije u Skupštini Crne Gore, kao i predstavnici Revizorske institucije Škotske, Parlamentarne budžetske kancelarije Sjeverne Makedonije i Vestminsterske fondacije za demokratiju u Ukrajini.

Uvodna obraćanja prvog dana Konferencije imali su: predsjednik Skupštine Crne Gore mr Aleksa Bečić, predsjednik Senata Državne revizorske institucije Crne Gore dr Milan Dabović, ambasadorica Velike Britanije u Crnoj Gori N.J.E. Karen Maddocks i direktor Programa za Zapadni Balkan u Vestminsterskoj fondaciji za demokratiju Emil Atanasovski.

Predsjednik Skupštine Crne Gore **mr Aleksa Bečić** uputio je zahvalnost Vestminsterskoj fondaciji za demokratiju i Ambasadi Velike Britanije u Podgorici za prepoznavanje potrebe jačanja kontrolne i nadzorne uloge Skupštine i neophodnost bližeg povezivanja Skupštine i DRI. Istakao je da je Državna revizorska institucija prepoznata Ustavom Crne Gore, što dovoljno govori o njenom značaju. Podsjetio je da je Skupština Republike Crne Gore 21. aprila 2004. godine donijela Zakon o Državnoj revizorskoj instituciji kojim je ova Institucija osnovana kao eksterna, nezavisna, stručna i objektivna kontrola trošenja budžetskih sredstava i upravljanja državnom imovinom u Crnoj Gori. Državna revizorska institucija je prirodno jedan od najznačajnijih partnera Skupštine Crne Gore i njenih radnih tijela u vršenju kontrole trošenja javnih sredstava. Pozdravljajući njihovu spremnost da pomognu u sprovođenju konkretnih koraka u cilju osnaživanja kontrolne uloge Parlamenta, istakao je da je jačanje kontrolne i nadzorne uloge Parlamenta zadatak koji je 27. saziv Skupštine proklamovao kao prioritetan u radu. Saradnja Skupštine Crne Gore i DRI koja je formalizovana potpisivanjem Protokola o saradnji 11. maja 2018. godine od posebne je važnosti. Ocijenio je da je DRI institucija koja je dala nemjerljiv doprinos u jačanju zakonitosti i uspješnosti upravljanja državnom imovinom i obavezama, budžetima i svim finansijskim poslovima subjekata čiji su izvori finansiranja javni ili nastaju korišćenjem državne imovine. Ostvarivanje djelotvorne budžetske kontrole i promovisanje odgovornosti, transparentnosti i dobrog rukovođenja u oblasti javnih finansija bilo bi neuporedivo teže za Skupštinu Crne Gore i njene poslanike da nema izuzetno dobre kooperativnosti ove dvije institucije. Međutim, predsjednik Bečić je ocijenio da je prostor za unapređenje saradnje vidljiv i da na tome treba raditi u predstojećem periodu.

Predsjednik Bečić se osvrnuo na rad Parlamentarne budžetske kancelarije koja funkcioniše kao uža organizaciona jedinica Parlamentarnog instituta Skupštine Crne Gore i predstavlja stručno jezgro koje će Skupštini omogućiti da značajnije učestvuje u budžetskom ciklusu, a poslanicima pružiti podršku prilikom

analize i rasprave o ključnim budžetskim dokumentima i zakonima sa značajnim fiskalnim uticajem. Saopštio je da je Parlamentarna budžetska kancelarija formirana u okviru Projekta „Jačanje finansijskog nadzora Skupštine Crne Gore“ koji je sprovodila Vestminsterska fondacija za demokratiju uz podršku Ambasade Velike Britanije u Podgorici. Pored značajnog udjela u osnivanju Parlamentarne budžetske kancelarije koja je u oktobru 2020. godine započela sa radom, Vestminsterska fondacija za demokratiju je i u ranijem periodu ostvarivala saradnju sa Skupštinom Crne Gore u cilju jačanja kapaciteta stručne službe Skupštine u analizi budžeta i ostalih akata, te doprinosa regionalnom povezivanju parlamenata i radnih tijela parlamenata Zapadnog Balkana zaduženih za oblasti finansija, budžeta i evropskih integracija.

Istakao je da je Protokolom o saradnji između Skupštine Crne Gore i Državne revizorske institucije, između ostalog, propisano da će Skupština Crne Gore obezbijediti DRI na uvid prikaze, analize i informacije iz oblasti budžeta koje za potrebe radnog tijela Skupštine nadležnog za poslove budžeta i poslanike priprema Parlamentarna budžetska kancelarija. Takođe, propisano je da će DRI, u skladu sa svojim unutrašnjim pravilima, staviti na raspolaganje Parlamentarnoj budžetskoj kancelariji informacije od značaja za pripremu materijala za sjednice radnih tijela ili za istraživački rad Parlamentarne budžetske kancelarije. Predsjednik je ocijenio da je produktivan rad Parlamentarne budžetske kancelarije, kroz stručnu podršku i pripremu materijala i njena tijesna saradnja sa DRI od presudnog značaja za efikasan rad poslanika u ovoj oblasti, jer doprinosi boljem razumijevanju revizorskih izvještaja, nalaza i preporuka. U tom smislu, kao rezultat unapređenja kooperacije između Parlamentarne budžetske kancelarije i DRI raduje ga i poslednja Brošura izrađena za poslanike pod nazivom „Revizija uspjeha“.

Predsjednik Senata Državne revizorske institucije **dr Milan Dabović** je istakao da je jedan od prioriteta svih vrhovnih revizorskih institucija održavanje kvalitetne saradnje sa parlamentima, od čega zavisi funkcionisanje ukupnog sistema odgovornosti. Zadatak vrhovnih revizorskih institucija je da pruže parlamentima objektivne, pouzdane i pravovremene informacije koje će pomoći u sprovođenju efektivnog parlamentarnog nadzora nad trošenjem javnih sredstava. Podsjetio je da se u Rezoluciji Generalne skupštine Ujedinjenih nacija ističe da vrhovne revizorske institucije mogu ostvariti svoje zadatke objektivno i efektivno samo ukoliko su nezavisne od subjekata revizije i ako su zaštićene od spoljnih uticaja. Stoga vrhovne revizorske institucije moraju profesionalno, objektivno i nepristrasno izvještavati o sistemu javne potrošnje i stalno promovisati efikasno pružanje javnih usluga. Razmatranje izvještaja DRI u skupštinskoj proceduri mora biti dopunjeno održavanjem javnih kontrolnih saslušanja, posebno kod izvještaja sa izrečenim negativnim ili uslovnim mišljenjem. Podsjetio je da broj kontrolnih saslušanja u prethodne dvije godine nije bio na zadovoljavajućem nivou, uz naglasak da je pitanje pravovremenosti održavanja kontrolnih saslušanja ključno za unapređenje sistema nadzora i odgovornosti. Jačanjem ovog mehanizma posebno se unapređuje sistem parlamentarne kontrole, dok se učinak DRI mjeri kroz implementaciju preporuka datih u izvještajima o reviziji. DRI sprovodi sve aktivnosti definisane Zakonom o Državnoj revizorskoj instituciji i blagovremeno izvještava Skupštinu i javnost o rezultatima rada. Sprovođenjem revizije Završnog računa budžeta Crne Gore DRI vrši provjeru realizacije preporuka iz prethodnog perioda, a Skupština obavezuje Vladu da implementira date preporuke i obavještava o njihovoj realizaciji. Može se zaključiti da su mehanizmi i instrumenti za praćenje implementacije preporuka u Crnoj Gori uspostavljeni, ali praksa pokazuje da ovaj proces treba dodatno jačati. Razlog je u tome što se uvijek ne dobije pravovremena informacija o postupanju subjekata revizije po preporukama i preduzimanju korektivnih mjera zbog čega treba da postoji sveobuhvatan i kontinuiran proces praćenja implementacije preporuka koji će obuhvatiti zajedničko učešće i djelovanje Skupštine CG i DRI. Predsjednik Senata DRI je posebno naglasio da se zajedničkim djelovanjem unapređuju kontrolni mehanizmi, a time i odgovornost subjekata revizije u trošenju budžetskih sredstava i upravljanju javnom imovinom. Podsjetio je da se sistemskim i proaktivnim djelovanjem Skupštine i Državne revizorske institucije kontinuirano unapređuje sistem upravljanja javnim finansijama i javnom potrošnjom. Krajnji cilj Državne revizorske institucije jeste da djeluje sistemski i da rezultati revizija dovedu do boljih rješenja i unapređenja rada u javnom sektoru. Ocijenio je da dosadašnja kvalitetna saradnja sa Skupštinom ne ograničava prostor za dodatno intenziviranje saradnje pa će u narednom periodu nastojati da proaktivnije djeluju kako bi dostigli što veći uticaj rezultata revizije. Redovnost održavanja javnih saslušanja subjekata revizije, puna primjena mehanizama praćenja realizacije preporuka i pružanje stručne pomoći prilikom održavanja javnih

saslušanja u formi prezentacije nalaza iz izvještaja o reviziji predstavljaju imperativ vremena u kojem živimo i radimo - zaključio je Dabović.

Britanska ambasadorica u Crnoj Gori **Nj.E. Karen Maddocks** je bila u prilici da se u poslednjih nekoliko mjeseci uvjeri kako Skupština Crne Gore ulaže napore da postane transparentnija i vidljivija građanima, dok se i DRI fokusirala na unapređenje transparentnosti rada. Ambasadorica je izrazila poštovanje za kapacitete ovih institucija i promjene koje se realizuju. Ocijenila je da istinski napredak u objema institucijama može postati vidljiv tek kada budu blisko saradivale. Državna revizorska institucija dostavlja izvještaje Skupštini i obavještava kako se troše javna sredstva, što crnogorskoj Skupštini, sačinjenoj od javno izabranih predstavnika svih partija, omogućava da procijeni kako Vlada troši novac poreskih obveznika. Skupština mora imati prave mehanizme za puno razmatranje izvještaja koje dobija i postupanje po njima, a naponi na uspostavljanju Parlamentarne budžetske kancelarije predstavljaju važan korak ka tom cilju. Naglasila je da Skupština i DRI moraju biti transparentne u radu, uz podsjećanje da na takav način funkcioniše Državna revizorska institucija u Velikoj Britaniji. Saopštila je da ima posebno poštovanje prema radu DRI, jer joj je i suprug bio revizor. Još jednom je iskazala zadovoljstvo što Ujedinjeno Kraljevstvo podržava Vestminstersku fondaciju za demokratiju u realizaciji ovog događaja koji treba da doprinese unapređenju saradnje i institucionalne povezanosti Skupštine Crne Gore i DRI.

Direktor Programa za Zapadni Balkan u Vestminsterskoj fondaciji za demokratiju **Emil Atanasovski** je naglasio da je veoma zadovoljan događajem koji je prvi korak u jačanju saradnje Državne revizorske institucije sa relevantnim odborima i Parlamentarnom budžetskom kancelarijom. Uvažavajući ulogu Skupštine Crne Gore i Državne revizorske institucije, Kancelarija WFD u Podgorici je pokrenula inicijativu „Transparentne i odgovorne političke prakse“ u namjeri da doprinese jačanju saradnje između Skupštine CG i DRI. Najavio je da će navedenim programom pokušati da obezbijede aktivnu podršku medijima i civilnom sektoru da ojačaju razumijevanje rada Državne revizorske institucije i pomognu u daljem jačanju veza između institucija i građana.

Na **prvoj sesiji** na temu „*Parlament i budžet*“ na kojoj je bilo riječi o uticaju na budžet tokom njegove izrade, planiranju budžeta prema učinku, procjeni uloge parlamenta u procesu izrade budžeta, okviru javne potrošnje i finansijske odgovornosti govorio je ekspert za upravljanje javnim finansijama Geoff Dubrow, dok su o iskustvu Skupštine Crne Gore govorili predsjednik Odbora za ekonomiju, finansije i budžet Vladimir Joković i prethodni predsjednik Odbora za ekonomiju, finansije i budžet Aleksandar Damjanović.

Moderator prve sesije je bio Franklin DeVrieze, viši savjetnik za upravljanje u Vestminsterskoj fondaciji za demokratiju.

Ekspert za upravljanje javnim finansijama Geoff Dubrow je ukazao da postoje četiri faze budžetskog ciklusa: formulacija, odobravanje, izvršenje i revizija i nadzor. Formulacija je faza kojom većinski upravlja izvršna grana vlasti i podrazumijeva strateško i dugoročno budžetiranje koje se vrši posmatranjem srednjeg roka i budžetskih okvira. U ovoj fazi procjenjuje se najbolji smjer kretanja politike, a ključni dokument koji se koristi su smjernice za izradu budžeta. U ovoj fazi značajnu korist nude dokumenta koja prikazuju kratak pregled situacije, uticaj pandemije COVID-19 i projekcije o javnom dugu i isti bi trebalo da budu dostupni poslanicima prije usvajanja budžeta. Crna Gora ne priprema ovakva dokumenta, dok se u pojedinim državama Zapadnog Balkana slična dokumenta pripremaju samo u informativne svrhe. Prema njegovom mišljenju, od velikog značaja bilo bi da se Skupštini Crne Gore omogući učešće u procesu pripreme strateškog budžeta, za koji je trenutno zadužena samo Vlada.

Govoreći o fazi odobravanja, ekspert Dubrow je ukazao da međunarodni standard predviđa da se dokumenta koja se odnose na donošenje budžeta obezbijede parlamentima na uvid najmanje dva mjeseca prije kraja fiskalne godine, a predlog budžeta skupština treba da usvoji prije početka fiskalne godine. Ocijenio je da je dobra praksa da nadležni skupštinski odbor razmatra predlog budžeta, naročito da drugi odbori razmatraju predlog budžeta iz ugla njihovih nadležnosti. Takođe, važno je da se predlog budžeta planira na osnovu fiskalne realnosti. U većini zemalja pandemija COVID-19 je uslovlila nizak ekonomski razvoj i smanjenje prihoda države, dok je primijetan rast stope nezaposlenosti i u takvoj situaciji vlade prilikom sastavljanja predloga budžeta moraju uzeti u obzir javni dug i sve relevantne okolnosti. Vlada treba da ima ideju kako će budžet izgledati naredne godine, a poslanici mogu da postavljaju pitanja i da se

interesuju da li je prognoza realistična i da li je prihod realno prikazan. Parlamentarna budžetska kancelarija mora da obezbijedi sve neophodne informacije poslanicima.

Skupština nije u velikoj mjeri uključena u fazu izvršenja, ali se njena kontrolna uloga stavlja u fokus, jer skupština treba da se rukovodi projekcijama prihoda i rashoda i da provjerava da li se sredstva troše na planirani način. Da bi se unaprijedila kontrolna funkcija parlamenta, nadležni organ zadužen za oblast finansija treba poslanicima da dostavlja izvještaje o potrošnji svakih tri ili šest mjeseci.

Za fazu revizije i nadzora nad finansijskim iskazima i završnim računom zadužena je državna revizorska institucija, dok skupštinski odbori treba da vode računa o efikasnosti i efektivnosti, odnosno da prate da li je vlada namjenski trošila novac. Većina država u kojima djeluje Vestminsterska fondacija za demokratiju ima odbore za reviziju koji vode računa o reviziji završnih računa i finansijskih iskaza. Međutim, ovakva praksa ne postoji u zemljama Zapadnog Balkana i od država regiona samo Slovenija ima Odbor za kontrolu javnih finansija. U zemljama u kojima ne postoji odbor za reviziju, tim poslovima se bavi odbor ili pododbor za finansije. Međutim, uloga ovakvih odbora je ograničena, jer se oni bave i drugim važnim pitanjima.

Ekspert za upravljanje javnim finansijama Geoff Dubrow je informisao da je Vestminsterska fondacija za demokratiju sačinila osam izvještaja i isto toliko kratkih video prikaza iz oblasti finansijske odgovornosti, od kojih su po šest prevedeni na crnogorski jezik i služe za informisanje o svim pojedinačnim fazama budžetskog ciklusa.

Predsjednik Odbora za ekonomiju, finansije i budžet Vladimir Joković je podsjetio da je tek dva mjeseca na funkciji predsjednika Odbora, zbog čega nema puno iskustva u ovoj oblasti. Ukazao je da će Odbor za ekonomiju, finansije i budžet poštovati Protokol o saradnji između Skupštine Crne Gore i Državne revizorske institucije jer je to u interesu svih građana Crne Gore. Iskazao je spremnost za rješavanje svih eventualnih nedoumica sa DRI putem dijaloga, shodno Ustavu i zakonskim propisima Crne Gore. U dosadašnjoj komunikaciji sa članovima DRI stekao je utisak, a što ga posebno raduje, da je ta institucija apolitična. DRI je izvršio reviziju nekoliko značajnijih državnih institucija za koje su donijeli negativno mišljenje. Želi da DRI i dalje nastavi da djeluje kao nezavisna institucija, posebno kontrolišući organe koji su odgovorni za izvršavanje i namjensko trošenje budžetskih sredstava, kao što su Vlada, Skupština, sudstvo ili bilo koja druga institucija. Kako bi DRI u tome istrajala, Odbor za ekonomiju, finansije i budžet će joj pružati podršku i održavati kontrolna saslušanja odgovornih lica u svim institucijama na čije poslovanje DRI bude dala negativno mišljenje. Poručio je da u narednom periodu očekuje dobru saradnju sa DRI uz obećanje da će Odbor za ekonomiju, finansije i budžet omogućiti ovoj instituciji da izvršava svoju Ustavom i Zakonom definisanu ulogu.

Govoreći o svom iskustvu u Skupštini Crne Gore, prethodni predsjednik Odbora za ekonomiju, finansije i budžet Aleksandar Damjanović ukazao je da je kao opozicioni poslanik osam godina predsjedavao ovim Odborom tokom tri skupštinska saziva. Nakon referenduma 2006. godine postojao je određeni politički dogovor da ovim Odborom, kao važnim kontrolnim Odborom, predsjedava poslanik iz opozicije, dok je većina njegovih članova bila iz vladajuće većine. Međutim, u trenutku kada još uvijek nije usvojen budžet za 2021. godinu, primijetan je interesantan odnos između parlamentarne većine i Vlade Crne Gore i mišljenja je da je u trenutnom sazivu Skupštine Vladi teže što Odborom predsjedava poslanik iz vlasti. Smatra da je politička volja ključni faktor za uspjeh prilikom kontrole trošenja javnih sredstava. Mišljenja je da bi bilo od koristi da je tokom prezentacije o budžetskom ciklusu bio prisutan i predstavnik Vlade, ali i da se sličan skup može organizovati u predstojećem periodu na kojem bi se okupili predstavnici Vlade, Skupštine i DRI. Smatra da bi DRI u predstojećem periodu mogla ispitati i izvršiti reviziju načina na koji je država odgovorila na pandemiju COVID-19 tokom 2020. i 2021. godine.

Ocijenio je da je kontrolna i nadzorna uloga Odbora za ekonomiju, finansije i budžet rapidno opala u posljednje četiri godine kada on nije bio član istog. U narednom periodu trebalo bi fokus staviti na praćenje i realizaciju preporuka DRI, kao i na budžetsku nezavisnost DRI. Javni sektor predstavlja više od polovine privredne djelatnosti u Crnoj Gori zbog čega nije potrebno dodatno pričati o njegovom značaju, ali i značaju pravilne revizije zakonitosti i efikasnosti trošenja javnih sredstava.

Zahvaljujući Vestminsterskoj fondaciji za demokratiju bio je u prilici da se upozna sa primjerima prakse iz Parlamenta i institucija u Škotskoj i Ujedinjenom Kraljevstvu, prisustvovao je značajnom broju

seminara, konferencija i radnih posjeta koje su doprinijele da se u Crnoj Gori polako stvara klima da ne postoji strah od saslušanja u Skupštini i da je revizija korisna svima. Nažalost, ovo se ne može zaključiti za prethodne četiri godine kada je došlo do sveukupne degradacije parlamentarnog i političkog života i manje-više svih parlamentarnih službi, jer se, prema njegovom mišljenju, primjenjivalo pravilo da se "mnogo ne talasa". Ukazao je da je Skupština tek u maju 2018. godine potpisala Protokol o saradnji sa DRI, a u maju 2016. godine Memorandum o razumijevanju sa Vestminsterskom fondacijom za demokratiju u cilju formiranja Parlamentarne budžetske kancelarije, koja je počela sa radom tek nakon četiri i po godine, u oktobru 2020. Smatra da su postojale brojne opstrukcije formiranja Parlamentarne budžetske kancelarije, ali je uz napore prethodne ambasadorke Ujedinjenog Kraljevstva u Crnoj Gori Alison Kemp ista formirana. Očekuje da će DRI u Odboru za ekonomiju, finansije i budžet imati iskrenog saradnika.

U okviru **druge sesije** na temu „*Podrška i uloga Državne revizorske institucije*“ govorili su senatori Državne revizorske institucije Crne Gore Nikola N. Kovačević i Zoran Jelić i direktorica revizije u Revizorskoj instituciji Škotske Gillian Woolman.

Moderator druge sesije je bio senator Državne revizorske institucije Zoran Jelić.

Senator Državne revizorske institucije Crne Gore Nikola N. Kovačević je saopštio da od kvaliteta saradnje i odnosa sa Parlamentom zavisi ostvarenje uloge vrhovne revizorske institucije i ocijenio da saradnju između Skupštine Crne Gore i Državne revizorske institucije treba podići na veći nivo, čemu treba da doprinese i Protokol o saradnji potpisan u maju 2018. Osvrnuo se na najvažnije mjere i mehanizme saradnje DRI sa Skupštinom Crne Gore definisane Protokolom i podsjetio da je propisano da će DRI u postupku donošenja budžeta i završnog računa budžeta Crne Gore dostavljati Skupštini blagovremeno i u pisanoj formi pregled svojih saznanja o budžetu i stanju imovine, ukazati na uzroke i posledice bitnih nedostataka i nepravilnosti i predlagati mjere za njihovo otklanjanje. Takođe, jedna od bitnih mjera saradnje je da će DRI dostavljati na uvid nadležnim skupštinskim radnim tijelima, u skladu sa svojim internim pravilima, izvještaje o pojedinačnim revizijama s izrečenim uslovnim i negativnim mišljenjem i učestvovati u raspravi prilikom održavanja kontrolnih ili konsultativnih saslušanja u vezi sa izvještajima Institucije. Međunarodni standard 12 "Vrijednosti i koristi za vrhovnu revizorsku instituciju - stvaranje promjena u životima građana" govori da vrhovne revizorske institucije treba da održavaju dobre odnose sa relevantnim parlamentarnim odborima kako bi unaprijedile razumijevanje izvještavanja o reviziji i zaključaka i preduzimanje odgovarajućih mjera. Osnov odnosa vrhovnih revizorskih institucija i parlamenta, odnosno parlamentarnih radnih tijela su revizorski izvještaji koji sadrže činjenično stanje, nalaze i preporuke za otklanjanje nepravilnosti. Formalno podnošenje revizorskih izvještaja nadležnim odborima samo po sebi nije dovoljno i potrebno je proaktivno djelovanje DRI i parlamentarnih odbora. Nada se da će u predstojećem periodu biti više kontrolnih saslušanja, jer se DRI zalagala da se ova saslušanja održavaju ne samo kad su u pitanju budžetski korisnici, nego i odgovorna lica političkih subjekata zbog velikog broja datih mišljenja i utvrđenih nepravilnosti prilikom vršenja revizija političkih subjekata. Jedan od izazova je nedostatak jasnih procedura za razmatranje pojedinačnih izvještaja o izvršenoj reviziji. Smatra da donošenje procedura za razmatranje pojedinačnih izvještaja, održavanje kontrolnih saslušanja odgovornih lica subjekata revizije povodom nalaza iz revizorskog izvještaja, uz učešće predstavnika DRI, uvođenje obaveze redovnog izvještavanja subjekata revizije o ispunjenosti zaključaka nadležnih parlamentarnih odbora predstavljaju neke od mehanizama kojima se može ostvariti efikasnija kontrola i pružiti značajna parlamentarna podrška nalazima i preporukama DRI. Podsjetio je da će shodno Protokolu o saradnji DRI dostavljati radnom tijelu Skupštine nadležnom za poslove budžeta informaciju o realizaciji preporuka iz izvještaja o pojedinačnim revizijama sastavljenu na osnovu redovnih provjera koje Institucija vrši kroz praćenje izvršenja preporuka. Preventivna uloga Državne revizorske institucije ogleda se u utvrđivanju nalaza i davanju preporuka subjektima revizije u izvještajima o reviziji, koje imaju za cilj da im pomognu u otklanjanju nepravilnosti i slabosti u njihovom poslovanju. Proces praćenja realizacije preporuka vrhovne revizorske institucije je proces koji ne može funkcionisati djelotvorno bez učešća i podrške Parlamenta. Kako bi poklonili pažnju praćenju realizacije preporuka neophodno je da DRI pravovremeno upozna Parlament i parlamentarne odbore o statusu implementacije datih preporuka da bi odbori primjenom parlamentarnih mehanizama u slučaju neispunjavanja datih preporuka pozvali na odgovornost subjekte revizije.

Senator Kovačević je podsjetio da je u posljednjem Izvještaju Evropske komisije o Crnoj Gori za 2020. godinu ocijenjeno: “Skupština ne obezbjeđuje strukturirano praćenje preporuka DRI i ukupna stopa implementacije preporuka DRI mora se dodatno poboljšati”. Naglasio je da DRI u cilju obezbjeđivanja veće transparentnosti i odgovornosti subjekata revizije u ispunjavanju preporuka planira da uspostavi registar revizorskih preporuka koji će svim zainteresovanim stranama omogućiti uvid u postupanje subjekata revizije po datim preporukama. Na taj način i uz pomoć parlamentarnih odbora promovisaće se odgovorno postupanje subjekata revizije po datim preporukama i sankcionisati neodgovorno ponašanje. Protokolom o saradnji predviđeno je i da će DRI prilikom donošenja godišnjeg plana revizija sa posebnom pažnjom uzimati u obzir sugestije Skupštine, odnosno njenih radnih tijela. U skladu sa međunarodnim principom 12 vrhovne revizorske institucije treba da budu svjesne očekivanja zainteresovanih strana i na ta očekivanja treba da odgovore na odgovarajući način, blagovremeno i bez ugrožavanja svoje nezavisnosti. Uputstvom o metodologiji vršenja finansijske revizije i revizije pravilnosti, kao jedan od kriterijuma u postupku predlaganja revizija, predviđaju se informacije o radu subjekata revizije dobijene od strane Skupštine, Vlade i drugih državnih organa, lokalnih samouprava, kao i od civilnog sektora koji ukazuju na potrebu kontrole predmetnog subjekta. Bez ugrožavanja nezavisnosti i samostalnosti DRI će prilikom godišnjeg planiranja revizija uzimati u obzir informacije od zainteresovanih strana, posebno Skupštine što joj pomaže da usmjeri pažnju na rizične oblasti i subjekte. Smatra da u narednom periodu treba uložiti dodatne napore koji će doprinijeti boljem upravljanju javnim finansijama i većoj odgovornosti subjekata revizije u upravljanju javnim sredstvima i siguran je da će se realizacijom mjera i aktivnosti definisanih Protokolom o saradnji ostvariti zajednički cilj.

Senator Državne revizorske institucije Zoran Jelić je informisao o Komunikacionoj strategiji DRI i Akcionom planu prezentujući aktivnosti koje se odnose na jačanje komunikacije i saradnje Državne revizorske institucije i Skupštine. Komunikacionom strategijom za period od 2020. do 2024. Državna revizorska institucija želi doprinijeti svojoj većoj otvorenosti, transparentnosti i dostupnosti, a cilj tog strateškog dokumenta je izgradnja povjerenja ključnih zainteresovanih strana u rad DRI, kao i bolje razumijevanje revizorskih izvještaja i efikasnije sprovođenje preporuka. To je krovni strateški dokument, urađen uz ekspertsku podršku Evropske unije, koji predviđa razvoj postojećih i uvođenje novih komunikacionih politika i aktivnosti. Dostizanje navedenog cilja podrazumijeva implementaciju tri specifična strateška cilja i velikog broja prioriternih aktivnosti koje će doprinijeti jačanju percepcije zainteresovanih strana o nezavisnosti, stručnosti i dodatnoj vrijednosti Državne revizorske institucije. Podsjetio je da revizorski izvještaj kao sredstvo za pozivanje Vlade i drugih institucija predstavlja osnov za saradnju vrhovnih revizorskih institucija i parlamenta. Uloga vrhovne revizorske institucije je da svojim objektivnim i stručnim radom doprinese zakonitom, efikasnijem, efektivnijem i ekonomičnijem upravljanju sredstvima države Crne Gore, a shodno nalazima revizije DRI daje preporuke subjektima revizije za otklanjanje nepravilnosti i slabosti u njihovom radu. Ključnu ulogu u ovom procesu imaju skupštinski odbori, prvenstveno Odbor za ekonomiju, finansije i budžet koji kroz praćenje postupanja subjekata revizije pružaju podršku preporukama DRI i jačaju njenu ulogu i uticaj. Saglasan je da su ostvareni određeni rezultati, ali potrebno je sprovesti aktivnosti koje bi dovele do proaktivnog djelovanja i efikasne kontrole trošenja javnih sredstava. I sam je bio član Odbora za ekonomiju, finansije i budžet u periodu od osam godina kada je predsjednik Odbora bio Aleksandar Damjanović i kada su na sjednicama tog Odbora redovno prezentirani svi izvještaji DRI. Smatra da u dogovoru sa Skupštinom treba utvrditi jasne procedure postupanja po izvještajima o pojedinačnim revizijama, uključujući i njihovo predstavljanje na sjednicama odbora. Kako bi se pružila podrška odborima prilikom razmatranja izvještaja o pojedinačnim revizijama i obezbijedilo razumijevanje nalaza i preporuka iz izvještaja o reviziji, praksa prezentovanja izvještaja DRI na sjednicama nadležnih odbora bila bi od ključnog značaja, posebno kada je riječ o revizijama uspjeha. Pored kontrolnih i konsultativnih saslušanja, trebalo bi održavati i tematske sjednice. Prilikom izrade godišnjeg plana revizije, vrhovne revizorske institucije treba da uzmu u obzir i ključne probleme sa kojima se društvo suočava. U skladu sa Zakonom o Državnoj revizorskoj instituciji i osnovnim međunarodnim principima revizije Državna revizorska institucija ima diskreciono pravo prilikom utvrđivanja subjekata i predmeta revizije za godišnji plan. Poštujući princip nezavisnosti, a u skladu sa uspostavljenim procedurama za pripremu godišnjeg plana revizija, DRI prilikom utvrđivanja revizija za narednu godinu

može posebno uzeti u obzir očekivanja i saznanja zainteresovanih strana, u konkretnom slučaju Skupštine i njenih odbora. Potrebno je povećati razumijevanje kriterijuma koje DRI uzima u obzir prilikom razmatranja sugestija za sprovođenje revizija, kako onih koje dobija od Skupštine, tako i od civilnog sektora. Ocijenio je da proces praćenja postupanja subjekata po preporukama može unaprijediti proces upravljanja javnim sredstvima. DRI nema ovlaštenja da nametne Vladi sprovođenje preporuka pa se proaktivnim djelovanjem Skupštine i Odbora za ekonomiju, finansije i budžet stvara dodatni pritisak na subjekte revizije da blagovremeno postupe po preporukama.

Senator Jelić je uvjeren da će Državna revizorska institucija i Parlament kao ključni akteri preuzeti odgovornost i ostati posvećeni principima partnerstva definisanim Protokolom o saradnji i da će se kroz realizaciju aktivnosti iz Komunikacione strategije dodatno jačati saradnja koja se temelji na međusobnom razumijevanju i poštovanju različitih nadležnosti i uloga.

Direktorica revizije u Revizorskoj instituciji Škotske Gillian Woolman je saopštila da je drugi zakon koji je donio škotski Parlament bio Zakon o finansijama kojim je uspostavljena Državna revizorska institucija u Škotskoj. U Škotskoj imaju 224 javna tijela nad kojima se vrši revizija, a ona je zadužena za vršenje finansijskih revizija. Osim onih koji su zaposleni u Državnoj revizorskoj instituciji, u ovaj proces uključuju i lica iz privatnog sektora sa kojima potpisuju petogodišnje ugovore. Objavljuju godišnje revizije, kao i plan revizija koji su dostupni na web sajtu njihove Institucije. Imaju generalnog revizora Škotske kojeg imenuje kraljica, kao i Komisiju od 12 pojedinaca koje imenuje ministar i oni vrše nadzor lokalnih samouprava. Državna revizorska institucija ima Odbor direktora koji nadgleda njihov rad, izvršni tim od četiri osobe koje imaju širok spektar rada, kao i tim za reviziju učinka. Raspoložu budžetom od 28 miliona eura i 270 zaposlenih. U revizijama učinka obuhvatili su brojne oblasti koje se tiču zdravlja, obrazovanja, pravosuđa i infrastrukture. Nedavno su objavili izvještaj koji se tiče digitalnih usluga. Kada završe reviziju, podnose izvještaje škotskom parlamentu. Takođe, objavljuju S22- ustavne izvještaje. Državna revizorska institucija ima ulogu kontrolora trošenja javnih sredstava i naknadno prati realizaciju svih preporuka. Često izvještavaju javnost i zastupljeni su u medijima, što im pruža značajnu podršku u radu. Odbori sa kojima saraduju u škotskom parlamentu su održavali sjednice svake druge sedmice, a tokom pandemije COVID-19 svake sedmice. 2019/2020. su uradili Izvještaj o radu škotske policije, ukazali na bitne nedostatke u toj oblasti i dali preporuke u cilju unapređenja rada policije. Takođe, nedavno su na web sajtu objavili Izvještaj o praćenju implikacija pandemije COVID-19 u Škotskoj.

Na **trećoj sesiji** na temu „**Uloga Parlamentarne budžetske kancelarije i saradnja sa Državnom revizorskom institucijom**“ govorili su: Bojana Bulut, šefica Parlamentarne budžetske kancelarije u Skupštini Crne Gore, dr Branislav Radulović, senator Državne revizorske institucije Crne Gore, Petar Minov, rukovodilac Parlamentarne budžetske kancelarije u Parlamentu Sjeverne Makedonije i Halyna Shevcuk, direktorica Vestminsterske fondacije za demokratiju u Ukrajini.

Moderator treće sesije je bio senator Državne revizorske institucije Crne Gore dr Branislav Radulović.

Šefica Parlamentarne budžetske kancelarije u Skupštini Crne Gore Bojana Bulut je govorila o Parlamentarnoj budžetskoj kancelariji, njenoj ulozi, dokumentima koje priprema i predstavila je Brošuru "Revizija uspjeha", koja je, u saradnji sa Državnom revizorskom institucijom, sačinjena za poslanike Skupštine Crne Gore.

Podsjetila je da su Skupština Crne Gore i Vestminsterska fondacija za demokratiju 19. maja 2016. potpisali Memorandum o razumijevanju u cilju formiranja Parlamentarne budžetske kancelarije kroz projekat "Jačanje finansijskog nadzora Skupštine Crne Gore" koji je WFD sprovodila uz podršku Ambasade Velike Britanije u Podgorici. Probni rad Parlamentarne budžetske kancelarije je trajao od 16. septembra 2016. do kraja marta 2018. godine i u istoj su radila dva istraživača koji su od 2011. godine bili zaposleni u Sekretarijatu Odbora za ekonomiju, finansije i budžet tako da im poslovi koji se tiču procedure u Skupštini nijesu bili nepoznati. U tom periodu Parlamentarna budžetska kancelarija je izrađivala proaktivne analitičko-informativne proizvode, pripremali su odgovore na zahtjeve poslanika, a zaposleni su pohađali brojne obuke i učestvovali u studijskim posjetama.

Parlamentarna budžetska kancelarija je počela sa radom u oktobru 2020. godine, kao uža organizaciona jedinica Parlamentarnog instituta u Sektoru za istraživanje, dokumentacione poslove i

informatičku mrežu i trenutno su u njoj zaposlena tri službenika. Svrha njenog formiranja je da se poslanicima stavi na raspolaganje jedinica koja će im pružiti podršku pripremom analiza i informacija koje se odnose na ključna budžetska dokumenta i zakone sa značajnim fiskalnim uticajem. Uloga Kancelarije je davanje podrške poslanicima za bolje razumijevanje materije i pružanje doprinosa kvalitetnijim raspravama, kao i jačanje administrativnog kapaciteta finansijskog nadzora Skupštine.

Parlamentarna budžetska kancelarija još uvijek nije usvojila pravilnik o radu, koji je u fazi nacрта, ali se u radu rukovode načelima stručnosti, objektivnosti i kredibilitnosti. Nacrtom pravilnika definisano je da se dokumenta Parlamentarne budžetske kancelarije dijele na:

- tematsku analizu koja može biti sažeta i sveobuhvatna,
- kvantitativnu analizu u kojoj je fokus na brojčanim podacima,
- uporednu analizu u kojoj se porede zvanični statistički podaci zemalja i
- statistički pregled koji sadrži tabelarne i grafičke preglede, uz kratke komentare koji se odnose

na određene trendove.

Opis poslova Parlamentarne budžetske kancelarije podrazumijeva:

- istraživanje i analizu tema od značaja za sprovođenje fiskalne i ekonomske politike u cilju podrške radu poslanika,
- informisanje poslanika o ekonomskim i fiskalnim tendencijama, uključujući pripremu sažetka zvaničnih domaćih i publikacija međunarodnih institucija,
- sprovođenje istraživanja na sopstvenu inicijativu i na zahtjev i
- saradnju sa domaćim i stranim institucijama, međunarodnim organizacijama i parlamentarnim budžetskim kancelarijama nacionalnih parlamenata.

Dokumenta koja su do sada pripremljena u ovoj Kancelariji odnosila su se na oblast djelovanja Skupštine, odnosno na pitanja u vezi sa budžetom, poput godišnjeg zakona o budžetu, zakona sa značajnim fiskalnim uticajem, predloženog nacрта budžeta DRI i Agencije za sprječavanje korupcije, finansijskih planova i izvještaja nezavisnih regulatornih tijela, ali i javnih nabavki Skupštine. Planiraju da pripremom infografika periodično na jednostavan, sažet i slikovit način informišu poslanike o određenim indikatorima i podacima.

U Protokolu o saradnji Skupštine Crne Gore i DRI prepoznata je potreba za jačanjem i intenziviranjem komunikacije između predstavnika Parlamentarne budžetske kancelarije i DRI. Skupština se obavezala da će, između ostalog, obezbijediti DRI na uvid prikaze, analize i informacije iz oblasti budžeta koje za potrebe radnog tijela Skupštine nadležnog za poslove budžeta i poslanike priprema Parlamentarna budžetska kancelarija, dok se DRI obavezala da će Parlamentarnoj budžetskoj kancelariji, u skladu sa svojim unutrašnjim pravilima, staviti na raspolaganje informacije od značaja za pripremu materijala za sjednice radnih tijela ili istraživačke radove.

Šefica Parlamentarne budžetske kancelarije Bojana Bulut je ukazala da je kao rezultat sastanka sa senatorom DRI Branislavom Radulovićem, koji je ujedno i rukovodilac Odjeljenja za reviziju uspjeha u DRI, nastala Brošura za poslanike koja se odnosi na reviziju uspjeha. U Brošuri je na sažet način predstavljena DRI i procedura revizije uspjeha koju DRI obavlja. U Brošuri se, između ostalog, navodi da se proces revizije uspjeha odvija u četiri faze: planiranje revizije uspjeha, vršenje revizije uspjeha, izvještavanje i praćenje realizacije preporuka iz izvještaja. DRI izvještaj o reviziji dostavlja matičnim skupštinskim odborima na osnovu čega mogu da organizuju kontrolna i konsultativna saslušanja. U Skupštini su održana dva kontrolna saslušanja na osnovu ovih izvještaja, jedno u Odboru za ekonomiju, finansije i budžet 2016. godine, a drugo u Odboru za zdravstvo, rad i socijalno staranje. U Brošuri je sadržana statistika revizije uspjeha u kojoj je navedeno da je ukupno bilo 19 revizija uspjeha povodom kojih je dato 19 mišljenja i 335 preporuka.

Senator Državne revizorske institucije Crne Gore dr Branislav Radulović je zamolio predsjednika Odbora za ekonomiju finansije i budžet da već na narednoj sjednici svim članovima Odbora dostavi ove Brošure. Kada je u pitanju praćenje realizacije preporuka, ukazao je da je vrhovna državna revizija izradila posebne smjernice koje su obuhvatile tri osnovna segmenta:

- 1) preporuke moraju biti unificirane kako bi se obezbijedilo jedinstvo subjekata revizije, jer je DRI vrlo specifičan, ustavno definisan i kolektivni organ koji nije inokosno postavljen, što

znači da čak i u pojedinačnim revizijama odlučuje Kolegijum. Za 16 godina postojanja nikada se nije desilo nesaglasje između subjekta revizije koji je bio kontrolisan i vrhovne državne revizije,

- 2) praćenje ili follow-up koje podrazumijeva tehničke aspekte vođenja revizije i
- 3) kontrola koja mora poštovati proceduru dostupnu u smjernicama koje su rađene uz podršku SIGMA-e i vrhovne revizorske institucije Hrvatske. Efektivna kontrola nije moguća bez saradnje sa Skupštinom.

Vrhovna državna revizija ima sposobnost da apsolutno i neupitno samostalno na osnovu svojih kapaciteta sprovede prve tri faze revizije uspjeha. Date preporuke nijesu obavezujuće i one se prate u skladu sa INTOSAI standardima revizije, a po uzoru na Evropski revizorski sud. Međutim, suštinsko praćenje realizacije uspjeha moguće je samo budžetskom parlamentarnom kontrolom potrošačkih jedinica i ostalih subjekata, što znači da u ovom segmentu postoji određena institucionalna, parlamentarna odgovornost nosilaca javno-pravnih ovlaštenja.

2019. godine DRI je izradila novu metodologiju revizije uspjeha. Donijet je petogodišnji plan revizija. Informisao je da trenutno rade dvije paralelne revizije vezano za COVID-19, po uzoru na britanski način pravovremenog praćenja datih procesa. U okviru agende za petogodišnje postupanje posebno su posmatrali 17 milenijumskih ciljeva održivog razvoja na osnovu čega je razvijen poseban oblik revizije - revizija zaštite životne sredine. Prva revizija koju će sačiniti na osnovu ovog oblika revizije biće Revizija uspjeha ukupnog državnog institucionalnog sistema zaštite Jadrana od iznenadnog zagađenja.

Ukazao je da vrhovna državna revizija ima i savjetodavnu funkciju u procesu donošenja zakona i vrši fiskalno savjetovanje. Cilj vrhovne državne revizije jeste da zadrži svoj rejting u pregovaračkom poglavlju 32, kao trenutno najbolje ocijenjeni državni organ u Crnoj Gori. Informisao je da je Senat DRI nedavno ostao bez senatora koji je pokrivao državne fondove.

Rukovodilac Parlamentarne budžetske kancelarije u Parlamentu Sjeverne Makedonije Petar Minov predstavio je iskustva i ulogu ove Kancelarije u Parlamentu Sjeverne Makedonije, kao i konkretne rezultate i izazove sa kojima se susreću. Informisao je da Parlamentarna budžetska kancelarija pruža podršku nadzornoj ulozi parlamenta i bavi se obezbjeđivanjem objektivnih i nepristrasnih analiza i informacija u domenu ekonomije i javnih finansija. Misija Kancelarije je da poveća kapacitete nadzora zakonodavne vlasti, pruži relevantne informacije u tekstualnom i vizuelnom formatu i da doprinese budžetskoj transparentnosti i odgovornosti. Njihova zaduženja podrazumijevaju prikupljanje, obradu i upotrebu podataka, saradnju sa matičnim radnim tijelima i komunikaciju sa poslanicima, kao i sprovođenje proaktivnih istraživanja i analiza na zahtjev poslanika. Najčešće komuniciraju i saraduju sa Ministarstvom finansija, Upravom za javne prihode, Državnim zavodom za statistiku, Državnim zavodom za reviziju, Narodnom bankom i Centralnim registrom, a od parlamentarnih tijela sa Komisijom za finansije i budžet, Komisijom za ekonomska pitanja, Budžetskim savjetom, kao i sa poslaničkim grupama i poslanicima pojedinačno. Preuzimanje javno dostupnih podataka vrši se u elektronskom obliku, a javno nedostupni podaci se dobijaju putem službenih dopisa. Vršer analize iz oblasti fiskalne i monetarne politike, rade na izvještavanju o izvršenju budžeta, prikazivanju uporednih proračuna na programima budžeta, pružaju retroaktivni pregled upotrebe sredstava i istražuju ekonomsku situaciju u zemlji. U toku analize izuzetno vode računa da poslanicima koji žele da učestvuju u raspravi obezbijede potrebne podatke i informacije.

Direktorica Vestminsterske fondacije za demokratiju u Ukrajini Halyna Shevcuk je govorila o iskustvima WFD prilikom formiranja Kancelarije za ekonomsku i finansijsku analizu u Vrhovnoj skupštini Ukrajine. Projekat je trajao od oktobra 2016. do juna 2019. godine, a realizovan je uz podršku Njemačke organizacije za međunarodnu saradnju (GIZ). Postojala je određena zabrinutost da li će Kancelarija moći da pruži podršku svim odborima u Vrhovnoj skupštini i na kraju je odlučeno da ista bude na usluzi za osam odbora. Ideja je bila da se Kancelarija integriše u strukturu sekretarijata u Vrhovnoj skupštini, ali isto nije ostvareno.

WFD je pružila određene smjernice za formiranje ove Kancelarije, a postojala je i podrška Vrhovne skupštine koja do tada nije imala strukturu koja bi pružala ovu vrstu ekspertize i stručne pomoći. Od samog uspostavljanja Kancelarija se bavila analizama koje su se odnosile na nacrt/predloge zakona, ali ne i

finansijskom analizom. U trenutku formiranja jedan od ključnih prioriteta Kancelarije bio je pružanje podrške parlamentarnom nadzoru vezanom za budžetska pitanja, monitoring, planiranje i izvršenje budžeta.

Kancelarija se trenutno bavi budžetskim pitanjima, naročito:

- praćenjem kvaliteta budžetskog planiranja i efikasnosti budžetskog izvršenja,
- praćenjem usklađenosti budžetske politike sa zakonodavstvom,
- usvajanjem međunarodnih standarda budžetskog planiranja i kontrolom efektivnosti korišćenja budžetskih sredstava i
- razvijanjem alternativnih budžetskih predviđanja.

Pored toga, Kancelarija je zadužena za oblast fiskalne odgovornosti, izradu fiskalnih analiza i procjena rizika, što je poslanicima omogućilo da procijene kvalitet vladinih prognoza i odluka. Treća nadležnost se odnosi na ekonomska pitanja i sprovođenje sistemskog monitoringa implementacije vladinog akcionog plana i strategije, monitoringa ukrajinske finansijske stabilnosti kroz reviziju održivosti duga i monitoringa menadžmenta ukrajinskih finansijskih obaveza. Odbor za budžet je najveći korisnik usluga i sa njim je uspostavljena odlična saradnja. Takođe, Kancelarija blisko saraduje sa Računovodstvenom komorom Ukrajine. U svom radu saraduju i sa parlamentarnim budžetskim kancelarijama iz drugih država. Dostignuća Kancelarije se ogledaju u poboljšanju javnog finansijskog menadžmenta i upravljanja koje je rezultiralo povećanjem kvaliteta usvojenih zakona i poboljšanim finansijskim nadzorom.

Opšti izazovi sa kojima se Vestminsterska fondacija za demokratiju susretala vezani su za pretjeranu legislativnu agendu Vrhovne skupštine i njenu efikasnost. U Vrhovnoj skupštini, naročito u skupštinskom Odboru za budžet nijesu imali razumijevanje za potrebu kvalitetne ekspertize stručnog kadra i uspostavljanje dobre komunikacije sa Kancelarijom. Integracijski izazovi su bili prouzrokovani aktuelnom reformom organizacione strukture Vrhovne skupštine, određenim barijerama i finansijskim ograničenjima.

****

Drugog dana na Konferenciji su učestvovali predstavnici Državne revizorske institucije, sekretari skupštinskih odbora i saradnici u sekretarijatima odbora, predstavnici Parlamentarne budžetske kancelarije i Vestminsterske fondacije za demokratiju.

Direktor Programa za Zapadni Balkan u Vestminsterskoj fondaciji za demokratiju Emil Atanasovski je podsjetio da su u poslednjih 6-7 godina putem Mreže parlamentarnih odbora za ekonomiju i finansije saradivali sa državnim revizorskim institucijama i uradili brojne analize i preglede u ovoj oblasti.

Član Senata DRI Zoran Jelić je podsjetio na ključna dešavanja sa prethodnog dana Konferencije, uz poseban osvrt na obaveze Skupštine Crne Gore i Državne revizorske institucije, definisane Protokolom o saradnji iz 2018. godine.

Učesnici su razgovarali o dosadašnjoj primjeni i analizi obaveza iz Protokola o saradnji između Državne revizorske institucije i Skupštine Crne Gore i o razradi aktivnosti u cilju ispunjenja obaveza definisanih Protokolom. Takođe, bilo je riječi o Nacrtu plana aktivnosti za realizaciju obaveza iz Protokola o saradnji između DRI i Skupštine, koji će nakon sugestija i predloga sekretara odbora biti dopunjen i prezentovan na sjednici Odbora za ekonomiju, finansije i budžet.

Sekretar Odbora za ekonomiju, finansije i budžet Demir Mujević je podsjetio na aktivnosti koje su prethodile potpisivanju Protokola o saradnji i većoj uključenosti skupštinskih odbora u analizu budžeta i završnog računa budžeta. Istakao je da je Odbor za ekonomiju, finansije i budžet još 2014. godine počeo sprovođenje saslušanja predstavnika subjekata revizije koji su dobili negativna ili uslovna mišljenja DRI, što je realizovano u dogovoru sa DRI. Nakon toga Skupština je, na predlog Odbora za ekonomiju, finansije i budžet, donosila Zaključke. Protokol o saradnji obuhvata ne samo zakonske obaveze i obaveze iz Poslovnika Skupštine Crne Gore, već i odgovor na praktična pitanja sa kojima su se suočili u radu. Putem obuka realizovanih od strane WFD-a upoznali su se sa praksama država regiona i razvijenih zemalja. Takođe, značajan projekat je realizovan od Svjetske banke, sa kojom ih je povezala Vestminsterska fondacija za demokratiju. U novembru 2020. godine u Podgorici su organizovali konferenciju na kojoj su razmijenjena iskustva o saradnji parlamenata i državnih revizorskih institucija. Takođe, ukazao je na dobru praksu Skupštine Crne Gore kojom je utvrđeno da svi skupštinski odbori sa stanovišta svoje nadležnosti razmatraju predlog zakona o budžetu i svoje mišljenje dostavljaju matičnom Odboru za ekonomiju, finansije i budžet. Organizacija tematskih sjednica skupštinskih odbora takođe je veoma bitna, dok se

kontrolna i konsultativna saslušanja organizuju za finansijske revizije i revizije pravilnosti. Izazov predstavljaju revizije uspjeha za čiju analizu je potreban multisektorski pristup. Određenim akcionim planom mogli bi se definisati koraci na implementaciji zadataka utvrđenih Protokolom o saradnji između Skupštine Crne Gore i Državne revizorske institucije.

Direktor Programa za Zapadni Balkan u Westminsterskoj fondaciji za demokratiju Emil Atanasovski je saopštio da sve države u regionu Zapadnog Balkana nemaju protokole o saradnji između parlamenata i državnih revizorskih institucija, niti sve imaju parlamentarnu budžetsku kancelariju, tako da je Crna Gora u tom pogledu pozitivan primjer.

Blažo Savković, načelnik u Sektoru 2 Državne revizorske institucije je predstavio dobru praksu saradnje DRI i Skupštine Crne Gore u dijelu koja se tiče bezbjednosti i odbrane, koja se realizuje u skladu sa Zakonom o parlamentarnom nadzoru u oblasti bezbjednosti i odbrane. Zakonska obaveza je da DRI redovno dostavlja izvještaje o reviziji subjekata iz oblasti bezbjednosti i odbrane skupštinskom Odboru za bezbjednost i odbranu i predstavnici DRI su redovno učestvovali na sjednicama Odbora na kojima su razmatrani budžeti navedenih subjekata i izvještaji DRI koji se na njih odnose.

Samostalna savjetnica u Sekretarijatu Odbora za bezbjednost i odbranu Vera Damjanović je informisala da Odbor za bezbjednost i odbranu kontinuirano zahtijeva dostavljanje informacija o realizaciji preporuka DRI upućenih institucijama iz oblasti bezbjednosti i odbrane.

Sekretar Odbora za ekonomiju, finansije i budžet Demir Mujević je saopštio da DRI dostavlja skupštinskim odborima sve izvještaje o reviziji u kojima je dato negativno ili uslovno mišljenje, kao i druge izvještaje o reviziji čije razmatranje smatra važnim. Takođe, Odbor za ekonomiju, finansije i budžet razmatra Godišnji izvještaj o radu Državne revizorske institucije. Skupština Crne Gore je na predlog Odbora uvijek donosila Zaključak kojim se podržavaju preporuke DRI i zahtijevala od Vlade da te preporuke realizuje. Takođe, Vlada je formirala koordinaciono tijelo koje prati realizaciju preporuka DRI, odnosno Zaključaka Skupštine i obavještava Skupštinu Crne Gore i DRI o njihovoj realizaciji. Registar preporuka koji će uspostaviti DRI omogućiće kvalitetnije praćenje realizacije preporuka i unapređenje cjelokupnog sistema javne potrošnje, odnosno javnih finansija. Značajne su i preporuke koje se daju kod pojedinačnih revizija i Skupština Crne Gore poziva Vladu na ispunjavanje tih pojedinačnih preporuka. Za očekivati je da se ostvari napredak i u ovoj fazi, jer praćenje realizacije tih preporuka skupštinskim radnim tijelima može omogućiti kontinuirano učešće u ovoj fazi nadzora.

Predstavnica DRI je informisala da su u toku aktivnosti na izradi Registra preporuka DRI i da se u saradnji sa ekspertima Savjeta Evrope radi na izradi tehničke specifikacije. Nacrt dokumenta biće dostavljen Senatu DRI na saglasnost na narednoj sjednici, a ideja je da jedan dio Registra bude za internu upotrebu DRI, a drugi dio da bude dostupan široj javnosti. Aplikiraće za sredstva i podršku u izradi softvera za ovaj Registar.

Vladan Perović, načelnik u DRI je saopštio da u predstojećem periodu očekuju jačanje saradnje između Skupštine CG i DRI i veću zainteresovanost Skupštine za njihove izvještaje. Spremni su da ponude i rezimee za izvještaje o revizijama.

Član Senata DRI Zoran Jelić je informisao o kontrolnoj reviziji koja se radi kada DRI da negativno mišljenje i vrši kontrolu sa ciljem da utvrdi da li subjekt revizije postupa po datim preporukama. Analiziraju postupanje po svakoj preporuci pojedinačno i sačinjavaju izvještaj o kontrolnoj reviziji koji dostavljaju Parlamentu. Senator Jelić je saopštio da je u Nacrtu plana aktivnosti DRI za realizaciju obaveza iz Protokola o saradnji između DRI i Skupštine dato osam mjera sa njihovim opisom, nosiocima i rokovima za realizaciju aktivnosti, a postavljeni su i indikatori učinka. Vodili su računa da li realizacija mjera zahtijeva dodatne izvore finansiranja. U predstojećem periodu dokument se može mijenjati i dopunjavati. Mišljenja je da Skupština Crne Gore, odnosno nadležni Odbor za ekonomiju, finansije i budžet treba da sačine svoj plan aktivnosti u dijelu saradnje sa DRI, kako bi se ovaj dokument kompletirao i sadržao aktivnosti obje institucije.

Sekretar Odbora za ekonomiju, finansije i budžet Demir Mujević je naveo da Protokol o saradnji jasno definiše šta je i na koji način moguće uraditi, tako da Nacrt plana koji je uradila DRI predstavlja samo razradu Protokola. Informisao je da svi odbori Skupštine Crne Gore donose svoje godišnje planove aktivnosti, pa bi Nacrt plana aktivnosti koji je pripremila DRI mogao biti osnova za definisanje određenih

aktivnosti radnih tijela Skupštine Crne Gore. Veliki uspjeh bi bio kad bi više skupštinskih odbora u toku ove godine uspjelo da razmotri neki od izvještaja DRI.

Direktor Programa za Zapadni Balkan u Vestminsterskoj fondaciji za demokratiju Emil Atanasovski je upitao da li bi trebalo ograničiti predstavljanje rezultata saradnje na pojedinačnim sjednicama odbora ili sastanak sa svim predsjednicima odbora i sekretarima odbora u Skupštini Crne Gore.

Član Senata DRI Zoran Jelić smatra da bi u svakom odboru Skupštine trebalo odrediti lica koja bi u ime odbora komunicirala sa DRI, to može biti sekretar ili neko stručno lice u službi odbora, nakon čega se mogu dogovoriti dalji koraci. Podsjetio je da je ovu saradnju potrebno pokrenuti zbog ocjene Evropske komisije u dijelu Poglavlja 32 gdje se navodi da Skupština nije dovoljno posvećena realizaciji preporuka DRI. Ono što nije obuhvaćeno Nacrtom plana, jeste praksa DRI da kod subjekata koji imaju uslovno ili pozitivno mišljenje, ali su dobili određene preporuke, nakon sprovedenih provjera tačnosti iz izvještaja o realizaciji preporuka, poslije isteka roka od 6 mjeseci revizori odlaze na lice mjesta i uvjeravaju se o tome šta je subjekt revizije uradio na realizaciji preporuka i tu informaciju objavljuju na veb-sajtu DRI. U narednom periodu to bi moglo da se definiše planom.

Sekretar Odbora za ekonomiju, finansije i budžet Demir Mujević je ukazao da kontakt osoba ne mora biti jedna osoba, već to mogu biti svi iz sekretarijata odbora, ali je najbolje da svaki odbor o tome odluči pojedinačno.

Šefica Parlamentarne budžetske kancelarije u Skupštini Crne Gore Bojana Bulut ponovila je da postoji potreba za jačanjem saradnje DRI i Parlamentarne budžetske kancelarije i da će u narednom periodu biti na raspolaganju radi realizacije tog cilja.

Načelnica u DRI Mihaela Popović ukazala je da je DRI u protekloj godini sačinila Rezime izvještaja o Predlogu zakona o završnom računu budžeta Crne Gore u kojem su data mišljenja, utvrđene nepravilnosti i preporuke, što bi Parlamentarnoj budžetskoj kancelariji moglo služiti za buduće analize i rad.

Član Senata DRI Zoran Jelić je saopštio da DRI u decembru mora donijeti Plan za narednu godinu, te bi bilo dobro da se sa predstavnicima odbora organizuje sastanak kako bi DRI stekla uvid u očekivanja i prioritete Skupštine. Nakon smjene vlasti, DRI se susrela sa brojnim zahtjevima različitih subjekata koji žele reviziju brojnih lokalnih samouprava i privrednih društava. Međutim, DRI mora zadržati svoju samostalnost i nezavisnost, te u skladu sa instrukcijama, smjernicama i percepcijom javnosti voditi računa o predlaganju revizije u kojoj postoje najveći rizici za zloupotrebu javnih sredstava i koja će postići najveće efekte. Nakon prikupljanja predloga Senat DRI će odlučiti da li ima kapacitete i mogućnosti da sprovede predložene revizije.

Sekretar Odbora za ekonomiju, finansije i budžet Demir Mujević smatra da uticaj na pripremu plana revizije DRI ne smije biti veći od dostavljanja sugestija. DRI je i do sada sa posebnom pažnjom „osluškičala“ zahtjeve poslanika i Skupštine i uvijek je radila neku od revizija koja je plod sugestija poslanika. Predložio je da se Predlog plana dostavi sekretarima odbora na uvid, kako bi u određenom roku mogli da daju eventualne sugestije ili da se saglase sa predloženim.

Član Senata DRI Zoran Jelić je iskazao spremnost da se u Predlog plana uvrste određeni komentari i sugestije kako bi se kreirao kvalitetan dokument i pristupilo njegovoj realizaciji.

Predstavnica DRI je ukazala da će Predlog plana prvo biti interno razmotren u DRI od strane načelnika sektora i senatora kako bi se utvrdio konačan tekst Predloga, nakon čega će taj dokument proslijediti svim sekretarima odbora radi dostavljanja komentara, sugestija i predloga, kao i razrade aktivnosti iz Protokola. Takođe, uključite i predstavnike Vestminsterske fondacije za demokratiju.

Direktor Programa za Zapadni Balkan u Vestminsterskoj fondaciji za demokratiju Emil Atanasovski je saopštio da ostaje na raspolaganju odborima ukoliko budu željeli da organizuju prezentaciju ovog Nacrta plana aktivnosti, koji je više nego dobra polazna osnova. U narednom periodu pokušaću u većoj mjeri da angažuju britanske eksperte, jer je njihova ekspertiza i praksa u ovoj oblasti veoma dobra. Međutim, ta praksa možda nije najadekvatnija za region Zapadnog Balkana, jer su različiti sistemi i ovom regionu su možda bliže prakse manjih parlamenata, kao što su škotski ili velški parlament, zaključio je Atanasovski.

Na Konferenciji o saradnji između Državne revizorske institucije i Skupštine Crne Gore usvojeni su sledeći

ZAKLJUČCI:

Vestminsterska fondacija za demokratiju pruža podršku razvoju saradnje Državne revizorske institucije i Skupštine Crne Gore u sklopu projekta „Transparentnost i odgovorne političke prakse“, koji finansira Fond za konflikte, stabilnost i bezbjednost Vlade Ujedinjenog Kraljevstva. Konferencija na temu saradnje Državne revizorske institucije i Skupštine Crne Gore predstavlja jednu od projektnih aktivnosti, koje su definisane Memorandumom o saradnji potpisanim između Vestminsterske fondacije za demokratiju i Državne revizorske institucije.

Cilj konferencije je bio da se kreira platforma za razmjenu dobrih praksi sa skupštinskim odborima, Državnom revizorskom institucijom i Parlamentarnom budžetskom kancelarijom, razmotre mehanizmi za unaprjeđenje međusobnih odnosa sa posebnim osvrtom na Protokol o saradnji Skupštine i Državne revizorske institucije, kao i da se sagledaju rješenja za moguće izazove na ovom polju.

Učesnici konferencije su saglasni da organizovanje ove konferencije predstavlja nastavak razgovora o značaju konstruktivnih odnosa između vrhovnih revizorskih institucija i parlamenata s ciljem povećanja uticaja revizije i jačanja parlamentarne nadzorne uloge.

Pozivajući se na načela Limske deklaracije o smjernicama za načela revizije i Meksičke deklaracije o nezavisnosti vrhovnih revizorskih institucija, a u duhu jačanja saradnje između Državne revizorske institucije i Skupštine, učesnici su saglasni da je potrebno uvažavati principe nezavisnosti obje strane poštujući različite nadležnosti i uloge u sistemu javne odgovornosti.

Uvažavajući značaj Protokola o saradnji između Skupštine Crne Gore i Državne revizorske institucije kao alata za jačanje međusobne saradnje, učesnici daju punu podršku operacionalizaciji obaveza i aktivnosti iz Protokola, a sve u cilju jačanja efikasnosti i transparentnosti kontrole upravljanja i trošenja javnih sredstava.

U duhu Protokola o saradnji i Komunikacione strategije Državne revizorske institucije za period 2020-2024. godine, učesnici konferencije ostaju posvećeni uspostavljanju jasnih procedura i mehanizama za ostvarivanje proaktivne saradnje kroz razradu aktivnosti iz Protokola sa obavezom redovnog praćenja njihove realizacije.

U cilju ostvarivanja proaktivne i uspješne saradnje, učesnici konferencije su između ostalog naglasili značaj uspostavljanja:

- Prakse održavanja kontrolnih i/ili konsultativnih saslušanja u skupštinskim odborima povodom izvještaja o reviziji uz podršku DRI i Parlamentarne budžetske kancelarije;
- jasnih mehanizama i procedura za praćenje sprovođenja preporuka DRI;
- kontakt osoba koje će biti nadležne za komunikaciju, saradnju i razmjenu informacija u ime DRI i skupštinskih odbora.

Proaktivnim zajedničkim djelovanjem Skupštine i Državne revizorske institucije u kontroli upravljanja i trošenja javnih finansija i upravljanja imovinom ostvaruju se dodatne vrijednosti, osigurava se viši nivo javne odgovornosti, unapređuje kontrolna funkcija i kao rezultat, jača se povjerenje građana u društvo i povećava sami kvalitet života građana.

***

INFORMACIJA

**O UČEŠĆU ČLANOVA ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA I SLOBODE
JELENE BOŽOVIĆ I DR ALBINA ĆEMANA NA MULTILATERALNOM SASTANKU
MREŽE ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA I RODNU RAVNOPRAVNOST ZAPADNOG
BALKANA (HUGEN) NA TEMU „UTICAJ PANDEMIJE COVID-19 NA ŽENE“,
održanom 2. marta 2021. godine**

Članovi Odbora za ljudska prava i slobode Jelena Božović i dr Albin Ćeman i predsjednica Odbora za rodnu ravnopravnost mr Božena Jelušić učestvovali su na Multilateralnom sastanku Mreže odbora za ljudska prava i rodnu ravnopravnost Zapadnog Balkana (HUGEN) na temu „Uticaj pandemije COVID-19 na žene“.

Sastanak je održan 2. marta 2021. godine, onlajn, putem Zoom platforme.

Na sastanku koji je organizovala Vestminsterska fondacija za demokratiju učesnici iz Ujedinjenog Kraljevstva i država Zapadnog Balkana su razmijenili iskustva o ovoj temi i konstatovali da pandemija COVID-19 produbljuje postojeće nejednakosti i otkriva ranjivosti u socijalnim, političkim i ekonomskim sistemima, kao i da teret krize posebno osjećaju žene.

Sastanak je otvorio Emil Atanasovski, programski direktor za Zapadni Balkan Vestminsterske fondacije za demokratiju koji je naglasio da su skup organizovali u susret Međunarodnom danu žena. Ideja je bila da se slični sastanci organizuju češće, što nije realizovano zbog pandemije. I u otežanim okolnostima koje su uticale na rad parlamenata širom svijeta, zahvaljujući upotrebi modernih tehnologija, nastavljene su uobičajene aktivnosti parlamenata. Zaključio je da je pandemija COVID-19 produbila postojeće rodne razlike zbog čega treba preduzeti dodatne koordinirane aktivnosti na unapređenju položaja žena.

Uvodna izlaganja imale su Janet Veitch, predsjedavajuća Upravnog odbora „Ženske budžetske grupe Ujedinjenog Kraljevstva“ i specijalna savjetnica Odbora za žene i ravnopravnost Donjeg doma Parlamenta Ujedinjenog Kraljevstva i Vasilika Hysi, neformalna predsjedavajuća Upravljačkog odbora Mreže odbora za ljudska prava i rodnu ravnopravnost Zapadnog Balkana (HUGEN) i zamjenica predsjednika Parlamenta Albanije.

Janet Veitch je saopštila da žene u većoj mjeri bivaju zaražene virusom COVID-19, ali je kod muškaraca prisutna veća stopa smrtnosti. Oko 72% žena u Velikoj Britaniji radi, ugovore na određeno ima 54%, a isto toliki procenat žena ima ugovore sa nula radnih sati. Većina samozaposlenih su žene i većina siromašnih domaćinstava su ženska domaćinstva. 60% žena radi neplaćene poslove pružajući njegu i brigu drugim licima, dok je 25% žena izloženo nekom od oblika nasilja u porodici. Žene manje zarađuju, manje posjeduju i vjerovatnije ih čeka život u siromaštvu. Usled pandemije, žene su izložnije riziku da izgube posao, a 77% zaposlenih koji su najviše izloženi virusu COVID-19 su žene. Više od trećine plaćeno je sa 60% prosječne plate, od čega je 98% žena. U aprilu 2020. godine u Ujedinjenom Kraljevstvu značajno je povećana razlika između plata muškaraca i žena, dok je Vlada Ujedinjenog Kraljevstva ukinula obavezu da se izvještava o „jazu“ u platama žena i muškaraca. Takođe 15,5% žena u poređenju sa 10,6% muškaraca ne prijavljuje se za bolovanje usled niskih primanja, dok samoizolacija za njih predstavlja i finansijsko opterećenje. Tokom karantina udvostručen je neplaćeni rad žena i zabilježen je porast nasilja u porodici. U Ujedinjenom Kraljevstvu 77% zdravstvenih radnika čine žene, dok 84% njegovatelja čine žene. Tokom pandemije COVID-19 suočavali su se sa niskim platama, lošim obukama i lošim uslovima rada. Obezbijedena je slaba podrška za domicilne i neplaćene njegovatelje, a jedna četvrtina njih je angažovana po ugovorima od nula radnih sati i izloženi su radu u nebezbednim uslovima. S obzirom da postoji povećana potražnja za pružanjem dodatne zdravstvene zaštite, dešavalo se da nedovoljno obučeni njegovatelji moraju da se bave ozbiljnim bolestima.

Predsjedavajuća Upravnog odbora „Ženske budžetske grupe Ujedinjenog Kraljevstva“ i specijalna savjetnica Odbora za žene i ravnopravnost Donjeg doma Parlamenta Ujedinjenog Kraljevstva Janet Veitch je informisala o odgovoru Parlamenta Ujedinjenog Kraljevstva na krizu izazvanu virusom COVID-19. Parlament je donio Zakon o koronavirusu čime su smanjena određena prava građana koja su bila propisana Zakonom o njezi iz 2014. godine. Po Zakonu o koronavirusu lokalne vlasti imaju mogućnost da zadovolje potrebe za njegom, ali ne i obavezu da isto urade. Zabilježeno je i smanjenje budžeta lokalnih vlasti. U Parlamentu Ujedinjenog Kraljevstva održano je više od 900 debata i postavljen značajan broj pitanja ministrima, urađeno je više od 150 istraživačkih radova, 43 anketna odbora su vodila istrage, a formiran je i poseban Odbor za COVID-19 koji sagledava dugoročne posledice pandemije po ekonomsko i društveno blagostanje u Ujedinjenom Kraljevstvu. U saradnji sa univerzitetima uradili su istraživanja u 20 oblasti. Odbor za jednakost žena uradio je istraživanje o uticaju pandemije na jednakost polova i definisao brojne preporuke za unapređenje stanja u ovoj oblasti. Preporučeno je da planovi za praktikante i učenje na radnom mjestu moraju osporiti radnu segregaciju po polovima, a Vlada treba da objavi plan za rodnu ravnopravnost i akcioni plan za povećanje žena praktikanata u tehničkim i prirodnim naukama. Takođe, preporučeno je da se produže besplatni vrtići za djecu uzrasta do tri godine i da se vodi statistika o otpuštanju zaposlenih po polu. Potrebno je da se zakonski reguliše položaj pružalaca njege kako bi žene koje se najčešće bave ovim poslovima bile u boljem položaju.

Vasilika Hysi, neformalna predsjedavajuća Upravljačkog odbora HUGEN Mreže i zamjenica predsjednika Parlamenta Albanije je informisala o ekonomskoj nesigurnosti žena i nasilju u porodici. Istakla je da je pandemija u Albaniji mnogo više uticala na život žena i djevojaka, nego na život muškaraca. Organizacije za ljudska prava i lokalne i međunarodne organizacije su analizirale uticaj pandemije na život žena i evidentirano je da su žene Romkinje, žene sa invaliditetom i žrtve nasilja u porodici bile dodatno ugrožene. Takođe, u periodu izolacije mnoge žene su bile dodatno ugrožene iako na početku pandemije nije zabilježen veći broj prijava nasilja u porodici. Ministarstvo socijalne zaštite je donijelo mjere kojima nastoji olakšati rad sigurnih ženskih kuća. Žene su se suočavale sa brojnim ekonomskim problemima, ne samo one koje su radile u neformalnoj ekonomiji. Zabilježeno je raskidanje ugovora, nepriznavanje ljekarskih izvještaja, a žene u ruralnim područjima posebno su osjetile posledice pandemije, jer nijesu bile obuhvaćene vladinim paketom mjera. Poslanica Hysi je ukazala na potrebu poboljšanja pristupa uslugama za lica sa invaliditetom i istakla da su mnoge organizacije koje se bave njihovim pravima zauzele proaktivan pristup kako bi se ublažile posledice pandemije. Zbog pravila koje se tiču socijalne distance dodatno je otežana mogućnost pružanja usluga licima sa invaliditetom. Istakla je da i dalje nije urađena kvalitetna analiza uticaja pandemije na mentalno zdravlje.

Kada je riječ o aktivnostima Parlamenta, poslanica Hysi je naglasila da je Komisija za rodnu ravnopravnost organizovala brojna saslušanja, među kojima je i saslušanje o funkcionisanju mehanizama prijave nasilja u porodici na lokalnom nivou. U saradnji sa Alijansom žena, Ministarstvom unutrašnjih poslova i Ministarstvom zdravlja analizirali su mjere koje se tiču prijavljivanja nasilja u porodici. UN Women je uputio pismo Parlamentu Albanije kojim od njih zahtijeva preduzimanje mjera za sprečavanje rodno zasnovanog nasilja. Komisija za rodnu ravnopravnost i Potkomisija za ciljeve održivog razvoja su zaključili da je neophodno nastaviti aktivnosti na unapređenju rodne ravnopravnosti i sprečavanju rodno zasnovanog nasilja. Iako će u Albaniji 25. aprila 2021. biti održani parlamentarni izbori, poslanica Hysi očekuje da će i u predstojećem periodu u kontinuitetu preduzimati aktivnosti na rješavanju posledica pandemije COVID-19.

U diskusiji, kojoj je moderirala prethodna predsjednica Odbora za rodnu ravnopravnost Nada Drobnjak, učestvovali su: predsjednica Odbora za jednake šanse za žene i muškarce Parlamenta Sjeverne Makedonije Gordana Siljanovska Davkova, sekretar Funkcionalne komisije za ljudska prava, rodnu ravnopravnost, nestala lica i peticije Parlamenta Kosova Selman Imeri i predsjedavajuća Upravnog odbora „Ženske budžetske grupe Ujedinjenog Kraljevstva“, specijalna savjetnica Odbora za žene i ravnopravnost Donjeg doma Parlamenta Ujedinjenog Kraljevstva Janet Veitch, članica i član Odbora za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore Jelena Božović i dr Albin Čeman i predsjednica Odbora za rodnu ravnopravnost Skupštine Crne Gore mr Božena Jelušić.

Članica Odbora za ljudska prava i slobode Jelena Božović je istakla da Crna Gora nije ostala imuna na uticaj pandemije virusa COVID-19, što se osjeća u svim sferama našeg društva. Ukazala je da i u ovakvim teškim okolnostima svi segmenti društva nijesu jednako pogođeni krizom i da je period pandemije uzrokovao djelimičnu stagnaciju ljudskih prava u ekonomskoj i socijalnoj sferi. Posljedice pandemije pokazale su izloženost dodatnom riziku više društvenih kategorija, među kojima su nezaposleni, lica slabog imovnog stanja, staračka domaćinstva, osobe sa invaliditetom, žene i djeca, žrtve nasilja u porodici i LGBTIQ populacija. Saopštila je da svjedočimo da je u periodu pandemije COVID-19 zabilježeno povećanje poziva i prijava nasilja nad ženama i nasilja u porodici. Restriktivne mjere su doprinijele da žrtve provode više vremena sa nasilnicima, pa je za oko 40% porastao broj poziva za pomoć. Promijenila se i priroda pomoći koja se traži. Psihičko nasilje koje karakterišu svađe i konflikti među partnerima, ali i roditeljima i djecom, posebno adolescentima, došlo je do izražaja. Podsjetila je na Inicijativu pod sloganom „Nije svaka kuća dom“ koja ohrabruje žrtve da nasilje prijave i pozvala nadležne organe da očuvaju povjerenje građana u sistem zaštite koji im stoji na raspolaganju u slučaju da postanu žrtve ove necivilizacijske pojave.

Članica Odbora za ljudska prava i slobode Jelena Božović je podsjetila na osnovne zaključke iz istraživanja IPSOS-a iz maja 2020. o uticaju pandemije virusa COVID-19 na žene sadržane u Izvještaju „Doprinos žena ekonomiji Crne Gore i neplaćeni rad u vrijeme COVID-19 pandemije“, koji je u novembru 2020. objavio UNDP u Crnoj Gori gdje se, između ostalog, zaključuje:

- na samom početku dvije trećine žena nije osjetilo uticaj pandemije COVID-19 na radni status;
- žene koje rade u privatnom sektoru su na mnogo većem udaru krize od njihovih koleginica iz javnog sektora;
- u periodu od kraja februara do kraja juna 2020. godine broj nezaposlenih žena se povećao za 3.560, što predstavlja 56% ukupnog broja novih nezaposlenih lica;
- najveći je porast broja nezaposlenih žena u kategoriji od 31 do 40 godina starosti, dok kategorija nezaposlenih žena koje traže posao do godinu dana bilježi porast od čak 38,7% što ukazuje na činjenicu da je kriza imala naročito snažan uticaj na mlađe žene;
- plaćanje stanarina i komunalija, kao i drugih troškova u ovom periodu je bilo prilično teško za oko 40% žena u Crnoj Gori;
- blizu petine žena uzelo je kredit ili su im pomogli prijatelji ili članovi porodice;
- neplaćena njega i rad u domaćinstvu su od presudnog značaja za dobrobit pojedinaca i društva u cjelini, jer doprinose boljem funkcionisanju ukupne društvene zajednice, a čak 90% žena u Crnoj Gori najmanje jedan sat dnevno provodi u poslovima neplaćene njege i rada u domaćinstvu koji je nevidljiv i nije priznat.

U IPSOS-ovom istraživanju se konstatuje i pojava učestalijeg nasilja tokom epidemije virusa COVID-19: 9% žena je čulo za takve slučajeve u svojoj lokalnoj zajednici, a gotovo dvostruko veći broj smatra da je nasilje eskaliralo.

Poslanica Božović je zaključila da su jednakost i nediskriminacija osnovni zahtjevi post-COVID društva, jer iako COVID-19 ne diskriminiše, njegove posljedice to mogu da urade. Stoga je uvjerena da u predstojećem periodu prioritet mora biti na socijalnoj pravdi i rodnoj ravnopravnosti kako bi izlazak iz krize bio brži i obuhvatio sve segmente društva. Istakla je da će Odbor za ljudska prava i slobode svojim djelovanjem raditi na afirmaciji, zaštiti i unapređenju ljudskih prava, a time i prava žena i u saradnji sa državnim organima, međunarodnim organizacijama sa sjedištem u Crnoj Gori i nevladinim organizacijama, kroz multisektorski pristup u radu, nastojati da doprinese dodatnom unapređenju stanja u ovoj oblasti. Takođe, informisala je da je Odbor za rodnu ravnopravnost već preduzeo konkretne aktivnosti, kao i da će u Skupštini Crne Gore uskoro biti formiran Ženski klub.

Član Odbora za ljudska prava i slobode dr Albin Čeman koji je predstavnik Odbora u Upravljačkom odboru HUGEN Mreže je istakao da je pandemija izazvana virusom COVID-19 generalno negativno uticala na globalno tržište rada, jer je sprovođenje mjera za suzbijanje i prevenciju širenja virusa uslovalo značajan porast stope nezaposlenosti, što je trend koji je prisutan i u Crnoj Gori. Prema zvaničnim podacima Zavoda za zapošljavanje Crne Gore, COVID-19 snažno pogađa tržište rada: u periodu od kraja februara do kraja juna 2020. godine broj nezaposlenih žena povećan je za 3.560, što predstavlja 56% ukupnog broja novih nezaposlenih lica na osnovu čega se može zaključiti da su poslodavci u toku krize otpustili više žena, nego muškaraca.

Prema informacijama iz Izvještaja UNDP-a „Doprinos žena u ekonomiji Crne Gore – neplaćeni ženski rad i njega u vrijeme COVID-19 pandemije“ za tri mjeseca pandemije COVID-19 (april, maj i jun 2020) žene su ostvarile 122,3 miliona eura novčanog ekvivalenta vrijednosti neplaćene njege i rada u domaćinstvu, dok su muškarci ostvarili 63,5 miliona eura, što ukazuje da su žene radile 92% više od muškaraca u domenu neplaćene njege i rada u domaćinstvu. Ukoliko se ovi podaci projektuju na nivou od 12 mjeseci, može se zaključiti da su žene ostvarile vrijednost novčanog ekvivalenta neplaćene njege i rada u domaćinstvu u iznosu od 489 miliona eura ili 10% BDP.

Poslanik Čeman je ukazao da se žene u crnogorskom društvu susreću sa velikim brojem problema u mnogobrojnim domenima privatnog i javnog života. Zapošljavanja u ženskoj populaciji karakterišu se češćim prihvatanjem poslova u sektorima privrede koji su slabije plaćeni, privremeni i sa lošijim radnim uslovima. Uslovi za razvoj preduzetništva još uvijek su nepovoljniji za žene nego za muškarce, najviše iz razloga što žene u velikom broju slučajeva nemaju imovinu koju bi mogle založiti kao kolateral za kredite kod poslovnih banaka i Investiciono-razvojnog fonda. Takođe, rodna neravnopravnost se ispoljava kroz nedovoljnu političku participaciju žena, ekonomsku nejednakost i neravnopravnu podjelu obaveza u porodici. Negativni efekti krize COVID-19 nesumnjivo imaju svoj poseban uticaj na žene sa invaliditetom, koje pripadaju jednoj od najranjivijih kategorija stanovništva u Crnoj Gori.

Podsjetio je na navode iz Izvještaja o brzom procjeni socijalnog uticaja epidemije COVID-19 u Crnoj Gori od aprila do juna 2020. godine, koji je sačinilo Predstavništvo UN-a u Crnoj Gori, gdje se ističe da je COVID-19 kriza dovela do značajnog povećanja broja poziva žrtava nasilja u porodici nacionalnoj SOS liniji, zbog čega bi bilo veoma važno utvrditi da li je ovakva vrsta nasilja u porastu i kada je riječ o ženama s invaliditetom. Na tu potrebu u martu 2020. godine ukazala je i specijalna izvjestiteljka Ujedinjenih nacija o pravima osoba s invaliditetom, Katalina Devandas, skrećući pažnju zemljama članicama na dodatne razloge za zabrinutost u vezi sa situacijom osoba s invaliditetom tokom epidemije COVID-19. Pristup dodatnoj finansijskoj pomoći od ključnog je značaja za smanjenje rizika da osobe s invaliditetom i njihove porodice dožive još veći stepen ranjivosti ili siromaštva. Poslanik Čeman je podsjetio da je specijalna izvjestiteljka UN takođe upozorila da situacija osoba s invaliditetom, a među njima i žena koje borave u institucijama, psihijatrijskim ustanovama i zatvorima može biti posebno složena i da mjere ograničenja moraju biti dobro prilagođene u cilju zaštite javnog zdravlja.

Poslanik dr Albin Čeman je saopštio da su stručnjaci iz oblasti medicine i predstavnici Svjetske zdravstvene organizacije, zbog nepoznanica o uticaju korona virusa na plod, naročito u prvim mjesecima pandemije, savjetovali ženama da odlože trudnoću i rađanje. Takođe, zabrana vakcinisanja trudnica i dojilja vakcinom protiv korona virusa zbog neutvrđenog uticaja vakcine na plod dovela je do odlaganja trudnoće, što je uticalo i na mogućnost da se žene ostvare kao majke i dijelom doprinijelo padu nataliteta u Crnoj Gori. Prema podacima MONSTAT-a za 2020. godinu u Crnoj Gori je, po prvi put poslije Drugog svjetskog rata, zabilježen negativan prirodni priraštaj.

Takođe, poslanik Čeman je podsjetio da razvedenim parovima sada poseban problem predstavlja ostvarivanje prava na posjetu djetetu/djeci, a čini se da žene trpe pojačani pritisak rođaka i prijatelja, koji smatraju „da nije vrijeme da prijavljuju nasilje, jer sada je prioritet sačuvati zdravlje i život porodice“. Stoga je značajno da se prepozna uloga specijalizovanih servisa kojima žrtve mogu da vjeruju i da se omogući da oni postanu sastavni dio systemske podrške žrtvama rodno zasnovanog nasilja. Istraživanje o rodnom aspektima COVID-19 iz maja 2020. godine potvrdilo je očekivano: žene, posebno one koje pripadaju ranjivim grupama, nesrazmjerno su više pogođene krizom, i to ne samo zbog veće opterećenosti usljed cjelodnevnne brige o porodici, već i zbog gubitka prihoda. Prema svjedočenjima aktivistkinja nevladinih organizacija koje rade u skloništu za žrtve nasilja, brojne korisnice njihovih usluga nijesu mogle da koriste fleksibilne radne aranžmane predviđene za roditelje djece mlađe od 11 godina, jer je riječ o ženama koje su uglavnom zaposlene u prehrambenim maloprodajnim objektima.

Zaključio je da su mnoge žene, među kojima su Romkinje, žene s invaliditetom, tražioci azila i izbjeglice, žene koje žive u ruralnim područjima, starije žene koje nijesu digitalno pismene, samohrane majke s izdržavanom djecom u periodu pandemije COVID-19 višestruko ugrožene i izložene većem riziku, zbog čega su potrebni koordinirani, systemski i kontinuirani naponi i aktivnosti svih nadležnih organa kako bi se rješavali brojni problemi sa kojima se suočavaju.

Predsjednica Odbora za rodnu ravnopravnost mr Božena Jelušić je saopštila da se procjenjuje da se slične krize mogu očekivati svakih pet godina i da je potrebno pružanje kontinuirane systemske podrške u vidu uvođenja rodno odgovornog budžetiranja i praćenja primjene zakona s aspekta uticaja njihove implementacije na žene i muškarce. Najavila je da će Odbor za rodnu ravnopravnost ove godine organizovati Trinaesto zasjedanje Ženskog parlamenta na temu „Vodeći aspekti doprinosa (ekonomija i neplaćeni rad) i dodatnih opterećenja žena tokom pandemije COVID-19“.

Predsjednica Odbora za jednake šanse za žene i muškarce Parlamenta Sjeverne Makedonije Gordana Siljanovska Davkova je saopštila da su od 15 mjera Vlade donesenih u cilju ublažavanja pandemije COVID-19 samo dvije imale rodnu dimenziju. Pokušali su organizovati dva saslušanja ministara o uticaju pandemije, ali se isti nijesu odazvali pozivu za učešće na sjednici. Usled pandemije mnoge rodne nejednakosti došle su do izražaja zbog čega je neophodno preduzeti mjere na smanjenju višestruke diskriminacije. U Sjevernoj Makedoniji žene nijesu zastupljene na visokim funkcijama i uglavnom obavljaju manje plaćene poslove, pa su prve i ostajale bez posla.

Sekretar Funkcionalne komisije za ljudska prava, rodnu ravnopravnost, nestala lica i peticije Parlamenta Kosova Selman Imeri je informisao da su na početku pandemije poslanici ove Komisije obišli zatvore kako bi kontrolisali poštovanje ljudskih prava lica lišenih slobode. Takođe, ukazao je na važnu

ulogu koju je imao Ombudsman u praćenju ostvarivanja ljudskih prava tokom pandemije. Istakao je da je nedavno usvojenim Amandmanom na Ustav, pored već propisanih osam dokumenata za koja je definisano da imaju primat nad nacionalnim propisima i primjenjuju se neposredno navedena i Konvencija Savjeta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici – Istanbulska konvencija. Istakao je da je kosovska Vlada u maju 2020. godine usvojila petogodišnji Program zaštite od nasilja u porodici. Komisija za ljudska prava, rodnu ravnopravnost, nestala lica i peticije je u septembru 2020. godine pokrenula inicijativu za usvajanje novog zakona o zaštiti od nasilja u porodici, ali su uslijedili prijevremeni parlamentarni izbori i isto nije završeno.

Predsjedavajuća Upravnog odbora „Ženske budžetske grupe Ujedinjenog Kraljevstva” Janet Veitch je naglasila da prioriteti svih država u narednom periodu treba da budu pitanja koja se tiču rješavanja nasilja u porodici, što bi bio kratkoročni odgovor na krizu, dok bi dugoročno trebalo pružiti finansijsku podršku za zapošljavanje žena, posebno onih koje rade na neformalnom tržištu.

***

Učesnice i učesnici Multilateralnog sastanka Mreže odbora za ljudska prava i rodnu ravnopravnost Zapadnog Balkana (HUGEN) na temu „Uticaj COVID-19 pandemije na žene“, koji se putem onlajn platforme održao 2. marta 2021. godine, usvojili su sljedeće

ZAKLJUČKE

Konstatujući da je pandemija COVID-19:

- prijatna svima, ali i da je produbila globalnu rodnu nejednakost;
- imala veliki uticaj na zdravlje i sigurnost žena;
- proizvela značajne ekonomske posljedice za razvoj ženskog biznisa, za žene zaposlene u djelatnostima koje su bile prve na udaru mjera, za neformalno zaposlene, za jednoroditeljske porodice, za žene sa sela;

- dodatno marginalizovala pripadnice romsko-egipćanske populacije;

- otežala ostvarivanje prava osoba sa invaliditetom;

Prepoznajući da se u periodu pandemije povećao stepen:

- ženskog neplaćenog rada;

- nezaposlenih žena;

- nasilja nad ženama;

Pozivaju da:

- sva strateška dokumenta, a posebno ona koja će se usvajati i primjenjivati u okolnostima pandemije, imaju jasno prepoznatu rodnu komponentu;

- se nastave i unaprijede aktivnosti namijenjene ekonomskom osnaživanju građanki;

- rodno odgovorno budžetiranje, koje omogućava unapređenje kvaliteta svakodnevnog života građanki i građana, eliminisanje nejednakosti i stvaranje pravednijeg društva, postane praksa u svim državama Zapadnog Balkana;

- se svi podaci prikupljaju, obrađuju i saopštavaju razvrstani po polu (npr. broj zaraženih, ali i korisnika i korisnica mjera pomoći);

- parlamenti pojačaju kontrolnu funkciju organizujući veći broj slušanja predstavnika/ca Vlade i drugih državnih institucija, te da organizuju sastanke sa predstavnicama/cima akademske zajednice.

***

INFORMACIJA
O UČEŠĆU PREDsjedNIKA ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA I SLOBODE
JOVANA JOLA VUČUROVIĆA I ČLANA ODBORA GENCIJA NIMANBEGUA
NA OKRUGLOM STOLU
NA TEMU „NOVI DIJALOG ZA MANJINSKA PRAVA“ ,
održanom u Podgorici 26. marta 2021. godine

Predsjednik Odbora za ljudska prava i slobode Jovan Jole Vučurović i član Odbora Genci Nimanbegu učestvovali su na Okruglom stolu na temu „Novi dijalog za manjinska prava“, koji je organizovao Centar za razvoj nevladinih organizacija 26. marta 2021. godine.

Na Okruglom stolu su predstavljeni rezultati Istraživanja „Učešće manjinskih naroda u procesu donošenja odluka na lokalnom i državnom nivou“, sprovedenog u okviru projekta „Novi dijalog za manjinska prava“ koji Centar za razvoj nevladinih organizacija realizuje uz finansijsku podršku Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava.

Uvodna obraćanja imalu su: Ana Novaković, izvršna direktorica Centra za razvoj nevladinih organizacija, Mirela Ramčilović, predstavnik Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava, Jovan Jole Vučurović, predsjednik Odbora za ljudska prava i slobode i mr Siniša Bjeković, zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore.

Moderatorica Okruglog stola bila je izvršna direktorica Centra za razvoj nevladinih organizacija Ana Novaković.

Izvršna direktorica Centra za razvoj nevladinih organizacija Ana Novaković smatra da je aktuelni politički trenutak dobar za pokretanje ovih pitanja, jer u Vladi Crne Gore nema predstavnika manjinskih naroda i još uvijek nema epiloga incidenta nakon parlamentarnih izbora u opštinama na sjeveru Crne Gore, čije su mete bili manjinski narodi, kao ni nakon sličnih provokacija uoči lokalnih izbora u Nikšiću. Postavlja se pitanje u kojoj mjeri su manjinski narodi zastupljeni u procesima donošenja odluka i da li su zadovoljni odlukama njihovih političkih predstavnika. Novaković je istakla da su istraživanjem utvrdili da podaci o učešću manjina u procesima odlučivanja u Crnoj Gori ne postoje, već isključivo podaci o zastupljenosti manjina. Od participacije u donošenju odluka na najvišem nivou zavisi i učešće na nižim nivoima odlučivanja, dok političko učešće nije samo učešće u javnoj upravi, Vladi, Skupštini, već djelotvorno učešće u političkom životu počinje prvom inicijativom na lokalnom i državnom nivou, učešćem u javnim raspravama i redovnim konsultacijama sa političkim partijama i institucijama. Podaci pokazuju da je učešće manjina na svim nivoima nedovoljno. Skoro tri četvrtine ispitanika nikada nije učestvovalo u javnim konsultacijama ili javnim raspravama koje organizuje lokalna samouprava, a preko 80% ispitanika, pripadnika manjinskih naroda ne učestvuje na javnim raspravama koje organizuju ministarstva ili organi državne uprave. Ispitanici smatraju da se ostvaruje nedovoljna komunikacija i saradnja sa državnom i lokalnom upravom. S druge strane, pripadnici nacionalnih manjina su relativno zadovoljni zastupljenošću na mjestima donošenja odluka u lokalnoj i državnoj upravi. Takođe, oko dvije trećine pripadnika manjinskih naroda nije upoznato da postoji savjet njihove manjinske zajednice, dok više od polovine anketiranih nikada nije imalo komunikaciju sa savjetom, ali su istovremeno uglavnom zadovoljni kako savjeti zastupaju njihove interese. Kada je u pitanju komunikacija sa političkim partijama koje ih predstavljaju, skoro 70% ispitanika je izjavilo da ih partije ne konsultuju pri izradi programa, planova i strategija. Podaci pokazuju da nedostaje redovna komunikacija institucija koje zastupaju manjinska prava sa pripadnicima manjinskih naroda. Obezbjedenje djelotvornog učešća pripadnika manjinskih naroda u upravljanju državom i društvom je važan preduslov zaštite ostalih manjinskih prava. Odgovarajućom zastupljenošću u svim granama vlasti i učešćem u donošenju političkih odluka pripadnici manjinskih naroda i zajednica preuzeće dio odgovornosti kako za sopstveni razvoj i napredak, tako i za napredak Crne Gore.

Izvršna direktorica Centra za razvoj nevladinih organizacija smatra da je poseban i dodatan razlog za rad na ovom polju proces evropskih integracija Crne Gore i napominje da je koncept integracija bez asimilacije zapisan u brojnim dokumentima naše države. Integracija bez asimilacije, ali ne samo na papiru, nego i u realnosti uslov je pristupanja Evropskoj uniji i ispunjavanja obaveza iz Sporazuma o stabilizaciji i

pridruživanju. Podsjetila je da je Evropska komisija u posljednjem Izvještaju za Crnu Goru ukazala na problem primjene Ustava i Zakona o manjinskim pravima i slobodama i ukazala na važnosti primjene srazmjerne zastupljenosti u javnom sektoru. Zaključila je da će bez pune integracije i ostvarivanja manjinskih prava svaki dalji napredak ka Evropskoj uniji biti ograničen.

Predstavnica Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava Mirela Ramčilović je istakla da je Ministarstvo za ljudska i manjinska prava u 2020. godini posredstvom javnog konkursa za zaštitu i promovisanje manjinskih prava odobrilo raspodjelu sredstava za 16 projekata nevladinih organizacija u ukupnom iznosu od 177.352,16 eura. Očekuje da će projekat „Novi dijalog za manjinska prava“ koji je podržan iznosom od 11.950 eura doprinijeti ostvarivanju jednog od ciljeva Strategije manjinske politike kojom se žele stvoriti uslovi za dalje obezbjeđivanje političkog predstavljanja i participacije manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u Crnoj Gori. Smatra da će projekat posredno doprinijeti implementaciji međunarodnih standarda u ovoj oblasti i mjera iz poglavlja 23-Pravosuđe i temeljna prava. Podsjetila je da je Ustav Crne Gore osnov za razvijanje politika zaštite nacionalnih manjina, jer u najširem smislu uređuje njihov položaj i štiti identitet i integritet. Ustav u članu 79 tačka 9 i 10 jemči pravo na autentičnu zastupljenost pripadnika manjina u Skupštini Crne Gore i skupštinama jedinica lokalne samouprave u kojima čine znatan dio stanovništva, shodno principu afirmativne akcije. Takođe, Zakonom o izboru odbornika i poslanika na bliži način je definisana ustavna garancija manjinskim narodima i drugim manjinskim nacionalnim zajednicama na autentičnu zastupljenost u Skupštini Crne Gore. Smatra da će istraživanje koje će biti predstavljeno na Okruglom stolu poslužiti kao putokaz za dalje aktivnosti u oblasti manjinskih prava. Zaključila je da je Crna Gora uspostavila dobar normativni i institucionalni okvir za zaštitu prava i sloboda svih njenih građana i da je ostvareni napredak prepoznat od strane relevantnih međunarodnih partnera, ali i dalje ima prostora za napredak.

Predsjednik Odbora za ljudska prava i slobode Jovan Jole Vučurović je istakao da u svom izlaganju želi skrenuti pažnju na određene nepravde koje se godinama sprovode nad srpskim narodom u Crnoj Gori. Očekuje da se u Crnoj Gori određeni odnosi i navike moraju promijeniti i sagledati realnost u kojoj živimo. Izrazio je nezadovoljstvo time što se u Istraživanju Srbi tretiraju kao manjinski narod u Crnoj Gori i istakao da je srpski narod stvarao Crnu Goru kroz vjekove i da su najveće ličnosti Crne Gore bili Srbi. Na srpskom jeziku napisana su najveća djela književnosti u Crnoj Gori, a tim jezikom i danas govori najveći broj građana Crne Gore. Iako srpskim jezikom govori većina građana Crne Gore, isti je „protjeran“ na poziciju jezika u službenoj upotrebi, što je kasnije dobilo implikacije u obrazovnom sistemu odakle su protjerani srpski pisci. Naglasio je da su Srbi u Crnoj Gori najstariji konstitutivni narod i oni moraju biti ravnopravni, što u prethodnom periodu nije ostvareno. Smatra da je srpski narod u borbi za ostvarivanje svojih prava usled višegodišnje segregacije i diskriminacije morao pronalaziti razne načine, pa je tako formiran i Srpski nacionalni savjet iako nijesu manjinski narod. Mišljenja je da je bivša vlast srpski narod decenijama tretirala kao građane drugog reda i da se potrudila da Ustav ne prepozna ko su manjinski narodi u Crnoj Gori, nego se taj pojam zloupotrebljava u političke svrhe. Svega 5% zaposlenih u javnoj upravi su Srbi iako čine oko 30% stanovništva u Crnoj Gori. Srpski narod je dominantno zaslužan i za rezultate parlamentarnih izbora od 30. avgusta 2020. godine nakon kojih su otvorene mogućnosti da se u Crnoj Gori razgovara o ravnopravnosti. Vjeruje da dolaze vremena pomirenja u Crnoj Gori kada se niko neće tretirati kao građanin drugog reda. Po njegovom mišljenju polazna osnova istraživanja je pogrešna zbog čega ne želi da komentariše rezultate.

Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore mr Siniša Bjeković je saopštio da je institucija Zaštitnika zahvalna na ovom istraživanju koje sadrži i određene kontroverzne podatke. Naglasio je da mandat Zaštitnika nije da utvrđuje ko su manjine u Crnoj Gori. Zaštitnik pokušava dati doprinos smirivanju tenzija u Crnoj Gori, o čemu govore i posjete Pljevljima i Nikšiću gdje su zabilježene tenzije, kao i medijska obraćanja javnosti povodom sličnih situacija. Po pitanju rezultata istraživanja, saopštio je da su zatečeni ocjenom da je javnosti malo poznat rad institucije Zaštitnika, jer mediji na dnevnoj osnovi prenose informacije o radu Zaštitnika. Zaštitnik je saopštio da su imali korektan odnos sa predstavnicima svih manjinskih savjeta i da prilikom izrade Izvještaja o radu Zaštitnika zahtijevaju od savjeta da im dostave njihove ocjene stanja po pitanju zaštite i ostvarivanja manjinskih prava. U 2020. godini Zaštitnik je postupao u 19 predmeta zbog diskriminacije po osnovu nacionalne pripadnosti. Podsjetio je da unutar samih

manjina u Crnoj Gori postoje određena neslaganja po pitanju njihovog položaja. U nizu empirijskih istraživanja ukazuje se na postojanje etničke distance u Crnoj Gori, ali to pitanje sada su potencirali i savjeti manjinskih naroda. Podsjetio je da Zaštitnik godinama ukazuje na potrebu obezbjeđivanja zastupljenosti pripadnika manjinskih naroda u državnoj i lokalnoj upravi, a novi Zakon o državnim službenicima i namještenicima ne sadrži tu odredbu, što po mišljenju Zaštitnika nije dobro. O ugroženosti i diskriminaciji Srba govori se dugi niz godina, ali sada se slično dešava sa pripadnicima drugih manjina. Zaštitnik je zaključio da se bez ekonomskog snaženja područja u kojima žive pripadnici manjinskih naroda teško možemo očekivati napredak u njihovom životu.

Nakon uvodnih obraćanja predstavljeni su rezultati Istraživanja, koje je sprovela Agencija „Damar“. Njime je obuhvaćen 1.001 ispitanik među građanima Crne Gore koji se nacionalno izjašnjavaju kao: Srbi, Bošnjaci, Muslimani, Albanci, Hrvati i Romi u 11 opština: Podgorica, Tuzi, Nikšić, Kotor, Pljevlja, Tivat, Ulcinj, Herceg Novi, Bijelo Polje, Berane i Rožaje. Predstavljeni su ključni rezultati koji se tiču mišljenja predstavnika manjinskih naroda u vezi sa:

- radom institucija na državnom i lokalnom nivou i uvažavanjem interesa manjinskih naroda prilikom donošenja važnih odluka;
- učešćem pripadnika manjinskih naroda u javnim konsultacijama i raspravama koje organizuju državna i lokalna samouprava;
- komunikacijom pripadnika manjinskih naroda sa organima na državnom i lokalnom nivou i razumijevanjem njihovih potreba od strane organa vlasti;
- zastupljenošću pripadnika nacionalnih zajednica na mjestima donošenja odluka na državnom i lokalnom nivou;
- informisanjem o postojanju i radu savjeta manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica i Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava;
- predstavljanjem manjinskih nacionalnih interesa od strane političkih partija;
- izvještavanjem nacionalnog javnog i lokalnih servisa o pitanjima važnim za manjinske narode i
- zadovoljstvom radom institucije Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore.

U diskusiji su učestvovali predstavnici Vlade Crne Gore, Skupštine Crne Gore, institucije Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, lokalnih samouprava, savjeta manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica, Centra za očuvanje i razvoj kulture manjina, političkih partija i nevladinih organizacija.

Predsjednik Stranke pravde i pomirenja Hazbija Kalač je ukazao da su nadležnom Ministarstvu uputili inicijativu kojom su zatražili preispitivanje načina izbora novih članova savjeta manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica i postavili pitanje da li izbor članova savjeta može da sprovede stari sastav savjeta ili izbor treba da bude u nadležnosti Ministarstva, na šta nijesu dobili odgovor. Uvidjevši velike zloupotrebe u prethodnom radu Bošnjačkog vijeća u Crnoj Gori, inicijativom su tražili izmjenu postojećeg zakonodavstva kako bi se preciznije definisao proces izbora članova savjeta nacionalnih manjina i smanjilo učešće članova političkih partija koji su po funkciji u savjetima. Mišljenja je da je način izbora članova savjeta po funkciji, kako je to definisano postojećim zakonodavstvom, ne služi interesima manjinskih zajednica.

Predsjednik Savjeta Muslimanskog naroda Crne Gore Sabrija Vulić kritikovao je metodologiju istraživanja, jer nije obuhvaćena opština Bar koja predstavlja multikulturalni centar sa najvećim procentom onih koji se izjašnjavaju kao Muslimani. Istraživanje smatra nonsensom, a podatke "čudnim", jer se rad Muslimanskog savjeta bolje ocjenjuje u pojedinim opštinama u kojima nijesu imali aktivnosti, nego u onima u kojima jesu. Vulić je u odgovoru na izlaganje predsjednika Odbora Vučurovića ukazao da je kao Musliman vezan za Crnu Goru isto toliko koliko i on i da Crna Gora pripada svima. Kritikovao je medije koji se u vezi sa pitanjima koja se tiču nacionalnih zajednica obraćaju političkim partijama za mišljenje, a ne nacionalnim savjetima. Takođe, kritikovao je odabir ispitanika, navodeći da u anketi nije učestvovalo nijedno zaposleno lice, kao i to što su u istraživanju prikazani rezultati o radu političkih predstavnika Muslimana u Skupštini, ukazujući da taj manjinski narod nema autohtone političke predstavnike u ovoj instituciji. Zamolio je da se ti podaci izbrišu kako se njihovi korisnici ne bi dovodili u zabludu.

Na njegovo izlaganje reagovao je predstavnik istraživačke Agencije "Damar" demantujući tvrdnje da istraživanje nije obuhvatilo zaposlena lica i ukazujući da istraživanje pokazuje percepciju Muslimanskog naroda o njihovim političkim predstavnicima.

Predstavnik opštine Mojkovac je reagovao na izlaganje predsjednika Odbora Vučurovića navodeći da je crnogorski narod ugrožen u svojoj državi zbog tolerancije, toplote i duše koju Crnogorci imaju. Upitao je kako je moguće voditi dijalog ako predsjednik skupštinskog Odbora šalje prethodno saopštene poruke. Izlaganje predsjednika Odbora ga je i lično ranilo, jer je zbog slične retorike izgubio brata na svoje oči. Poručio mu je da ne prijeti crnogorskom narodu da će morati da se navikava na novu realnost, niti da ih uči kako treba da žive u svojoj kući, na šta mu je predsjednik Odbora odgovorio da ga je pogrešno razumio i da je mislio da ćemo svi morati da se naviknemo na činjenicu da je i srpski narod ravnopravan sa svim ostalim narodima.

Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore mr Siniša Bjeković ukazao je da su tenzije u društvu produkt političkih i drugih prilika. Ombudsman nema želju da se miješa u rad nacionalnih savjeta, iako se to traži od njega. Jedni tvrde da je bolje putem elektorskih izbora utvrditi članove nacionalnih savjeta, dok drugi tvrde da je bolje da oni koji su dobili povjerenje na određenim funkcijama budu izabrani za članove savjeta, zbog čega smatra da je između te dvije opcije potrebno pronaći neki funkcionalni model. Lično mu se ne dopadaju rezultati istraživanja, ali je poručio da će ga isti natjerati da se zapita zašto su takvi i šta može tim povodom biti urađeno u narednom periodu.

Član Odbora Genci Nimanbegu ukazao je da pozitivne ocjene albanskog naroda predstavljene u istraživanju ne reflektuju zadovoljstvo stanjem u crnogorskom društvu, već taj narod ne želi da se unize dosadašnja postignuća. Prema njegovom mišljenju, albanski narod nema ni jednog predstavnika u Vladi. Ocijenio je da se prema izlaganju predsjednika Odbora može zaključiti da se predsjednik Srpskog nacionalnog savjeta Crne Gore lažno predstavio kao manjina, osnovao savjet i uzeo veliki novac od onih koji se zaista osjećaju kao manjinski narod u Crnoj Gori. Složio se sa konstatacijom Zaštitnika da se treba fokusirati na govor mržnje, dodajući da je njegov nedavni nastup na albanskom jeziku u Skupštini Crne Gore izazvao negativne reakcije i govor mržnje na društvenim mrežama. Osvrnuo se na inicijativu za promjenu načina izbora članova nacionalnih savjeta, ukazujući da to u ovom trenutku nije mudro, jer bi moglo stvoriti nove međunacionalne podjele.

Predstavnik Opštine Bar Naser Kraja izrazio je žaljenje što opština Bar nije bila predmet istraživanja. Ukazao je da je primijećen trend iseljavanja albanske manjine iz ove opštine zbog ekonomskih prilika i nedostatka slobodnih radnih mjesta.

Direktor Centra za očuvanje i razvoj kulture manjina Crne Gore Salko Luboder zamjerio je što Centar nije bio predmet istraživanja koje je prezentovano na Okruglom stolu, naglašavajući da je u toku dosadašnjeg rada Centar za očuvanje i razvoj kulture manjina Crne Gore dao vidljiv doprinos unapređenju manjinskih prava u oblasti kulture i afirmaciji manjinskih prava. Ukazao je da je Centar vrlo relevantan subjekat u kreiranju manjinskih politika. Ova ustanova ima značajan institucionalni kapacitet za unapređenje kulture manjina i afirmaciju multikulturalizma, što su neophodni uslovi za podizanje nivoa društvene kohezije crnogorskog društva. Apelovao je da je u narednom periodu neophodna značajnija materijalna i tehnička podrška od strane države, ali i drugih subjekata koji prepoznaju značaj ove ustanove.

Predstavnik Opštine Andrijevica ukazao je da bi kao dio populacije srpskog naroda mogao dosta toga da kaže o diskriminaciji koju je ovaj narod pretrpio u prošlosti. Istakao je da se rješenje problema diskriminacije ogleda u ponovnoj kategorizaciji fakulteta i ocijenio da treba zapošljavati samo ljude sa kvalitetnim obrazovanjem, jer će u suprotnom postojati problemi.

Zaštitnik ljudskih prava i sloboda mr Siniša Bjeković ukazao je da nije dovoljno samo imati znanje, već je pored toga veoma važna i klima u kojoj se ono plasira, kao i sposobnost da se znanje primjeni. Ukazao je da je ponosan jer je za vrijeme svoga rada u Instituciji imao priliku da obuči četiri do pet osoba koje su referentni za pitanja u svojim oblastima.

Predstavnik Stranke pravde i pomirenja Almir Muratović upitao je predsjednika Odbora Vučurovića da li tokom narednog popisa planira da ispravi nepravdu koja je planski učinjena prema Bošnjačkom narodu u Crnoj Gori tokom prošlog popisa zbog načina izgleda rubrike kod pitanja o etničkoj pripadnosti.

Predsjednik Odbora Jovan Jole Vučurović je odgovorio da popis stanovništva nije u njegovoj nadležnosti. Slaže se da se oko 20% stanovništva Crne Gore vjerski posmatrano izjašnjavaju kao pripadnici Islamske vjeroispovijesti odnosno Muslimani, ali je takođe činjenica da je postojala podjela u nacionalnom smislu na Bošnjake i Muslimane. Smatra da je to više pitanje dijaloga između ova dva naroda, ali je istakao da će pomoći koliko to bude moguće, jer je svima u interesu da naredni popis ne bude falsifikovan.

Predstavnik Opštine Tuzi ukazao je da ova Opština ima problem sa utvrđivanjem opštinskih granica sa Opštinom Podgorica. Naveo je da Opština Podgorica jednostavno ne želi da se taj proces završi. Ukazao je da druge opštine koje su skorije formirane u Crnoj Gori nijesu imali slične probleme, poput Opštine Petnjica ili Gusinje. Naveo je da predstavnici Opštine Tuzi nijesu prekoračili pravo na mirno okupljanje tokom nedavnih protesta, jer su na potpuno legitiman način izrazili svoje mišljenje.

Predstavnik istraživačke Agencije "Damar" ukazao je da je istraživanje rađeno na nivou cijele Crne Gore, što znači da je mnogo preciznije ako se cjelokupno posmatra i da su veća odstupanja od tačnosti kada se rezultati posmatraju pojedinačno po opštinama. Objasnio je da podaci koji bi se prikupili iz Opštine Bar, ili bilo koje druge opštine koja nije obuhvaćena istraživanjem, ne bi imali značajniji uticaj na krajnje rezultate.

***

INFORMACIJA
O UČEŠĆU SEKRETARA ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA I SLOBODE SLAVE BURIĆ I
SEKRETARA ADMINISTRATIVNOG ODBORA GORANKE VUČINIĆ
NA VIDEO KONFERENCIJI NA TEMU „NADZOR NAD IZVRŠNIM TIJELIMA
POTČINJENIM SKUPŠTINI I SARADNJA SA INSTITUCIJOM OMBUDSMANA“,
koju je organizovala SIGMA 2. aprila 2021. godine

Sekretar Odbora za ljudska prava i slobode Slava Burić i sekretar Administrativnog odbora Goranka Vučinić učestvovala su na Video konferenciji na temu „Nadzor nad izvršnim tijelima potčinjenim Skupštini i saradnja sa institucijom Ombudsmana“, koju je organizovala SIGMA 2. aprila 2021. godine. U ime SIGMA-e učestvovali su Timo Ligi, viši savjetnik za kreiranje politike, strategije i reformu i dr Vedran Đulabić, eksterni ekspert za oblast odgovornosti.

SIGMA je zajednička inicijativa Evropske komisije i Organizacije za ekonomsku saradnju i razvoj (OECD), koja na zahtjev Evropske komisije priprema novi redovni Izvještaj o procjeni javne uprave. U izvještajima se prikazuje nivo razvoja u različitim oblastima u okviru javne uprave – kreiranje politika, upravljanje ljudskim resursima, pružanje usluga, organizacioni aspekti, pristup informacijama i upravljanje javnim finansijama. Poslednji ovakav Izvještaj objavljen je 2017. godine.

Viši savjetnik za kreiranje politike, strategije i reformu Timo Ligi obavijestio je da su do sada prikupljeni određeni podaci sprovođenjem intervjua sa predstavnicima različitih institucija. Prikupljanje informacija i sačinjavanje izvještaja trenutno se sprovodi i u drugim zemljama Zapadnog Balkana koje su u procesu pristupanja Evropskoj uniji. SIGMA je angažovala eksterne eksperte koji pomažu u pripremi navedenih izvještaja koji će nakon finalizovanja biti dostupni na uvid svim intervjuisanim subjektima radi pružanja povratnih informacija i sugestija.

Eksterni ekspert za oblast odgovornosti dr Vedran Đulabić informisao je da se njegovo učešće u izradi Izvještaja odnosi na davanje procjene napretka u sledećim oblastima: organizacija uprave, stepen reforme, rad Ombudsmana, pristup informacijama i odgovornost države za eventualno nastalu štetu.

Sekretar Odbora za ljudska prava i slobode Slava Burić je saopštila da funkciju sekretara Odbora obavlja od 1995. godine. Podsjetila je da je sa pomoćnicom generalnog sekretara za Sektor za podršku zakonodavnoj i nadzornoj funkciji Skupštine Jelenom Radonjić učestvovala na sastanku sa predstavnicom SIGMA-e Ankom Freibert, 27. februara 2015. kada je predstavnica SIGMA-e upoznata sa nadležnostima i metodologijom rada Odbora za ljudska prava i slobode i ključnim aktivnostima koje je Odbor realizovao. Takođe, podsjetila je da je predstavnica SIGMA-e na kraju tog sastanka izrazila nadu da i ostali skupštinski odbori vrše intenzivne kontrole kao što to radi Odbor za ljudska prava i slobode.

Sekretar Administrativnog odbora Goranka Vučinić informisala je da je ove godine navršila 31 godinu radnog staža u javnoj upravi, dok poslednjih 14 godina radi u Skupštini Crne Gore kao sekretar Administrativnog odbora. Takođe, obavljala je funkciju člana Komisije za sprečavanje sukoba interesa, četiri puta je birana za predsjednicu Savjeta Agencije za sprječavanje korupcije, a trenutno je članica Savjeta Agencije za sprječavanje korupcije.

Eksterni ekspert za oblast odgovornosti dr Vedran Đulabić je saopštio da je sudeći po radnom iskustvu sekretara odbora u prilici da razgovara sa dvije najkompetentnije osobe u Skupštini Crne Gore, sa čime se saglasio i viši savjetnik za kreiranje politike, strategije i reformu Timo Ligi.

Viši savjetnik za kreiranje politike, strategije i reformu u SIGMA-i Timo Ligi izjavio da žele da dobiju odgovore na pitanja iz sledećih oblasti:

1. Nadzor nad tijelima koja za svoj rad odgovaraju Skupštini:

- Koji mehanizmi se preduzimaju za nadzor nad tijelima koja za svoj rad odgovaraju Skupštini (ne uključujući ustavna tijela), kao što su regulatorne agencije?

- Da li tijela koja odgovaraju za svoj rad Skupštini pripremaju godišnje planove o radu koji se predstavljaju i usvajaju u Skupštini?

- Da li ta tijela izvještavaju o implementaciji ovih planova (ako da – kome, koliko često, da li ima bilo kakvih povratnih informacija)? Koja je dinamika prihvatanja njihovih godišnjih izvještaja (godišnje ili postoje odlaganja, na primjer usvajanje izvještaja nakon dvije ili više godina nakon podnošenja)?

2. Saradnja sa Ombudsmanom:

- Ombudsman je dužan da godišnje podnosi izvještaj Skupštini: da li postoje neki prateći koraci koji se preduzimaju od strane Skupštine ili poslanika na bazi nalaza iz godišnjeg izvještaja (na primjer da se obezbijedi implementacija preporuka)?

- Kako nalazi iz ovih izvještaja utiču na rad Skupštine? Ponekad Ombudsman ima preporuke koje se tiču rada Skupštine, kako se postupa u vezi sa ovim preporukama/kako se implementiraju?

- Kada se usvaja godišnji izvještaj, da li se uzimaju u obzir preporuke iz prethodnih izvještaja? Da li postoje preporuke koje se kontinuirano ne implementuju i kako se odnosite po ovom pitanju?

3. Saradnja sa Vladom:

- Kada Vlada podnese predlog zakona Skupštini na usvajanje, da li se sav propratni materijal uvijek dostavlja sa predlogom zakona, kao što su obrazloženje, analiza uticaja propisa, tabela usaglašenosti propisa sa propisima Evropske unije, izvještaji o konsultacijama?

- Da li Vlada uvijek daje mišljenje o predlozima zakona koje su podnijeli poslanici?

- Kada će Informacija o zakonodavnim i nadzornim aktivnostima Skupštine Crne Gore za 2020. godinu biti usvojena? Mi smo najviše zainteresovani u vezi sa spisakom usvojenih/neusvojenih predloga zakona, ali i sa njihovim usvajanjem u redovnim i vanrednim (skraćenim) procedurama?

- Da li postoji praksa da se u Skupštini razmatraju izvještaji o implementaciji zakona ili politika?

Ako da, da li biste mogli da nam predstavite neke primjere?

- Da li se održavaju redovni sastanci između generalnog sekretarijata i sekretarijata Skupštine na višem administrativnom nivou (na primjer generalni sekretar) da se unaprijed razmotre agende i predstojeći predlozi?

- Da li ministri učestvuju u radu Skupštine kao što je predviđeno pravnim aktima i na zahtjev Skupštine?

Sekretar Administrativnog odbora Goranka Vučinić je ukazala da Skupština razmatranjem godišnjih izvještaja o radu u sklopu kontrolne i nadzorne funkcije vrši kontrolu svih regulatornih agencija, ali i Ustavom definisanih institucija poput Državne revizorske institucije i Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore. Nadležni, matični odbori Skupštine pozivaju predstavnike državnih institucija kako bi prikupili određene informacije kada za to postoji potreba. Izvještaji o radu koje dostavljaju navedeni subjekti razmatraju se u tekstu u kom su dostavljeni, a na sjednicama odbora i Skupštine obrazlažu ih njihovi podnosioci, odnosno predstavnici predlagača. Na sjednicama poslanici imaju mogućnost da postavljaju pitanja, dok su sjednice često praćene od strane medija i ostalih zainteresovanih lica. Prilikom razmatranja godišnjih izvještaja ne govori se samo o učinku institucija, već i o uslovima i načinu organizacije rada, kao i o zakonskom okviru. Nakon rasprave u Skupštini usvajaju se određeni zaključci u kojima se predlažu

mjere i preporuke koje nijesu pravno obavezujuće, ali se baziraju na snazi autoriteta Skupštine, dok se u nadležnim odborima prati njihova realizacija.

Sekretar Odbora za ljudska prava i slobode Slava Burić informisala je da je članom 162 Poslovnika Skupštine Crne Gore definisan postupak za razmatranje izvještaja koje su pojedini organi po zakonu dužni da podnesu Skupštini. Odbor za ljudska prava i slobode svake godine za prethodnu izvještajnu godinu razmatra: Izvještaj o radu Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, Godišnji izvještaj Nacionalnog mehanizma za prevenciju torture, Izvještaj o stanju zaštite ličnih podataka i stanju u oblasti pristupa informacijama, Izvještaj o razvoju i zaštiti prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica, Izvještaj o radu Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava i Izvještaj o razvoju i zaštiti prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica, sa Izvještajima o radu i finansijskom poslovanju manjinskih savjeta sa izvještajima nezavisnih revizora, o kojima Odbor podnosi Skupštini Izvještaj sa Predlogom zaključka.

Na pitanje da li se nekada desio slučaj da je izvještaj o radu vraćen regulatornoj agenciji na doradu, informisala je da je u periodu nakon formiranja Agencije za zaštitu ličnih podataka i slobodan pristup informacijama Odbor iskazao nezadovoljstvo zbog sadržaja Izvještaja o radu Agencije i predložio Skupštini da donese Zaključak kojim je zahtijevano da Agencija u svom Izvještaju treba da otkloni sve uočene nedostatke u roku od šest mjeseci i o tome podnese Skupštini poseban izvještaj. Obavijestila je da je Agencija ispoštovala navedeni Zaključak Skupštine Crne Gore.

Odbor za ljudska prava i slobode prilikom sačinjavanja Izvještaja o razmatranju izvještaja o radu nadležnih institucija koje se bave pitanjima ljudskih prava i Predloga zaključka polazi od kritika, smjernica i pohvala iz aktuelnog Izvještaja Evropske komisije o Crnoj Gori, čime postiže da institucije u okviru svojih nadležnosti naprave pozitivan iskorak. Odbor, takođe, redovno razmatra i Izvještaj o zaštiti od diskriminacije sa stanovišta djelovanja institucije Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, koji se dostavlja do nivoa Odbora. Mišljenja je da bi u narednom periodu trebalo inicirati izmjenu zakonodavstva kako bi se navedeni Izvještaj, kao veoma važan dokument, razmatrao na nivou Skupštine.

Na pitanje kojom dinamikom se usvajaju godišnji izvještaji regulatornih agencija, sekretar Administrativnog odbora Goranka Vučinić informisala je da se po pravilu izvještaji usvajaju u tekućoj godini za prethodnu godinu, ali da se zbog vremena trajanja mandata Skupštine ili bojkota poslanika pojedini izvještaji razmatraju sa kašnjenjem od godinu dana ili duže. Generalna ocjena je da se navedeni izvještaji u Skupštini ažurno razmatraju u tekućoj za prethodnu godinu i to najčešće u junu/julu tekuće kalendarske godine.

Sekretar Odbora za ljudska prava i slobode Slava Burić informisala je da su skupštinski odbori dužni da što prije svaki materijal ažurno razmotre. Njena ocjena je da je Skupština do sada bila ažurna u razmatranju materijala iz nadležnosti Odbora. Međutim, u prethodnom sazivu Skupštine se desilo da izvještaji koje je Odbor za ljudska prava i slobode razmotrio nijesu razmotreni na plenumu Skupštine iz razloga što je prošla godina bila izborna godina i nije bilo dovoljno vremena da se razmotre svi akti koji su bili u skupštinskoj proceduri. Novi saziv Skupštine dužan je da razmotri sve akte koji nijesu razmotreni tokom prethodnog saziva, tako da se sada u skupštinskoj proceduri nalaze pojedini izvještaji o radu za 2019. i 2020. godinu.

Na pitanje da li skupštinski odbori odobravaju planove rada regulatornih agencija, sekretar Administrativnog odbora Goranka Vučinić odgovorila je da Poslovníkom nije propisana takva obaveza. Značajni kontrolni mehanizmi u odnosu na regulatorne agencije predviđeni Poslovníkom su kontrolno i konsultativno saslušanje, kao i parlamentarna istraga. Odbor većinom glasova ukupnog broja članova donosi odluku o kontrolnom saslušanju, sa precizno definisanom temom i rokom održavanja. Dva puta u toku redovnog zasjedanja Skupštine odbor, na zahtjev jedne trećine članova, donosi odluku o kontrolnom saslušanju. Nakon kontrolnog saslušanja, odbor se izjašnjava o izvještaju i predloženim zaključcima i podnosi ih Skupštini na usvajanje.

Vučinić je ukazala da parlamentarne istrage nijesu česte, ali su se u ranijem periodu održavale u vezi sa pitanjima od opšteg značaja. U Crnoj Gori postoji težnja da se regulatornim agencijama pored funkcionalne obezbijedi i finansijska nezavisnost. Vlada je u obavezi da obezbijedi potrebna sredstva za rad regulatornih agencija izuzev u teškoj ekonomskoj situaciji kada uz dodatno obrazloženje može da

umanji ta sredstva. Zakonom o sprječavanju korupcije propisano je da odobrena sredstva za funkcionisanje i rad Agencije za sprječavanje korupcije ne mogu biti manja od 0.2% tekućeg budžeta Crne Gore.

Sekretar Odbora za ljudska prava i slobode Slava Burić ukazala je da regulatorne agencije interno usvajaju planove rada što se reflektuje kroz godišnje izvještaje o radu u domenu ostvarenih ciljeva. Regulatorne agencije se Zahtjevom za dodjelu budžetskih sredstava direktno obraćaju organu Vlade nadležnom za oblast finansija. Zakonom o Zaštitniku/ci ljudskih prava i sloboda Crne Gore propisano je da Zahtjev za dodjelu budžetskih sredstava Zaštitniku podnosi radno tijelo Skupštine nadležno za oblast ljudskih prava, na predlog Zaštitnika – ovo iz razloga što je u nekom prethodnom periodu bilo problema oko finansiranja, jer nije bilo dovoljno razumijevanja za potrebe ove Institucije. Napomenula je da je Odbor u dosadašnjoj praksi uvijek podržavao zaštitu finansijske nezavisnosti Zaštitnika i u potpunosti podržao sve Predloge zahtjeva za dodjelu budžetskih sredstava Zaštitniku u iznosima koje je Zaštitnik zahtijevao.

Međutim, u Informativnom pregledu koji Sekretarijat Odbora priprema za članove Odbora u kojem se stručno analiziraju akti dostavljeni Odboru na razmatranje više puta je ukazano da bi radi veće transparentnosti načina trošenja sredstava bilo poželjno da Zaštitnik detaljnije prikazuje potrošnju opredijeljenih sredstava. Ocijenila je da u tom pogledu Zakon o Zaštitniku/ci ljudskih prava i sloboda Crne Gore ima određenih nedostataka.

Sve institucije podložne su finansijskoj kontroli od strane Državne revizorske institucije. Odbor je obradovan nedavno osnaženom saradnjom Državne revizorske institucije i Skupštine Crne Gore, jer se takvom saradnjom Odboru potencijalno može omogućiti uspostavljanje dodatnog kanala kontrole utroška sredstava institucija koje su u nadležnosti ovog Odbora.

Na pitanje o razlozima povećanja zahtjeva za slobodan pristup informacijama, sekretar Odbora Slava Burić informisala je da je do toga došlo zbog lukrativne metode zloupotrebe člana 31 Zakona o slobodnom pristupu informacijama od strane pojedinih podnosilaca zahtjeva. S tim u vezi, u narednom periodu postoji intencija da se Zakon izmijeni kako bi se administrativnim taksama demotivisala praksa zloupotrebe i na pravi način uspostavio sistem slobodnog pristupa informacijama. Po njenom mišljenju, u posljednjem periodu učinjen je napredak u oblasti slobodnog pristupa informacijama. Ukazala je da je u predstojećem periodu planirana izmjena Zakona o zaštiti podataka o ličnosti radi usklađivanja sa Direktivama Evropske unije.

Na pitanje o razmatranju Izvještaja o radu Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, informisala je da Odbor za ljudska prava i slobode isti razmatra kao matični odbor, a Odbor za rodnu ravnopravnost kao zainteresovani odbor. Odbor za ljudska prava i slobode nastoji da ojača preporuke Zaštitnika tako što se iste uvrsti u Predlog zaključka koji se radi usvajanja upućuje Skupštini. Odbor u predlozima zaključaka daje objektivnu ocjenu rada Zaštitnika i u određenim situacijama izražava nezadovoljstvo – primjera radi, kada Zaštitnik ne uputi inicijativu za donošenje zakona, drugih propisa i opštih akata radi usaglašavanja sa međunarodno priznatim standardima u oblasti ljudskih prava i sloboda ili kada ne uputi mišljenje na predlog zakona, drugog propisa ili opšteg akta. Odbor je ovom praksom uspio da ojača Zaštitnikovu inicijativu. Takođe, jedna tačka u predlozima zaključka Odbora konstantno se naglašava iz godine u godinu. Isto iz razloga što, i pored toga što je Skupština usvojila zaključke, još uvijek ne funkcioniše posebna evidencija o podnijetim prijavama, pokrenutim postupcima i donijetim odlukama u vezi sa diskriminacijom u nadležnosti sudova, državnih tužilaštava, organa za prekršaje, organa uprave nadležnog za policijske poslove i inspeksijskih organa, propisana članom 33 Zakona o zabrani diskriminacije. Na osnovu dostupnih informacija, djeluje da će navedeni problem u skorijem periodu biti riješen.

Sekretar Odbora Slava Burić informisala je da su na svakoj od četiri održane sjednice Odbora za ljudska prava i slobode 27. saziva Skupštine Crne Gore učestvovali Zaštitnik ili predstavnici institucije Zaštitnika. Pored učešća na sjednicama Odbora, njegujući multisektorski pristup rada, Odbor aktivno poziva Zaštitnika da učestvuje u posjetama koje se kontinuirano organizuju radi praćenja stanja ljudskih prava u pojedinim ustanovama, kao i u brojnim drugim aktivnostima Odbora koje se realizuju u sklopu nadzorne uloge Parlamenta.

Pred kraj Video konferencije, na sugestiju predstavnika SIGMA-e sekretar Odbora za ljudska prava i slobode je informisala da je učinjen iskorak u funkciji nadzora i kontrole zakona u Skupštini nakon što je Odbor uspostavio saradnju sa Vestminsterskom fondacijom za demokratiju koja sprovi regionalni

parlamentarni Program „Kreiranje parlamentarne mreže o ljudskim pravima na Zapadnom Balkanu” uz podršku Ministarstva vanjskih poslova Kraljevine Norveške u periodu od aprila 2019. do novembra 2021. sa ciljem jačanja saradnje među parlamentima Zapadnog Balkana putem uspostavljanja regionalne mreže radnih tijela za ljudska prava i rodnu ravnopravnost. Mreža parlamentarnih odbora za ljudska prava i rodnu ravnopravnost (HUGEN) koja okuplja nadležne odbore iz osam parlamenata, odnosno šest država Zapadnog Balkana (Srbija, BiH, Kosovo, Crna Gora, Albanija i Sjeverna Makedonija) zvanično je osnovana na Regionalnoj parlamentarnoj konferenciji, održanoj na Cetinju, 8. oktobra 2019. Iako je jedna od glavnih uloga parlamenta donošenje zakona koji odgovaraju potrebama građana, u okviru ovog Projekta Vestminsterske fondacije za demokratiju posebna pažnja je posvećena jačanju kapaciteta skupštinskih odbora Zapadnog Balkana u sprovođenju post-zakonodavne kontrole zakona i politika koje regulišu ljudska prava i rodnu ravnopravnost u cilju procjene da li su usvojeni zakoni implementirani na planirani način, da li su dali očekivane rezultate i ostvaruju li predviđene ishode. Post-zakonodavnim nadzorom razmatra se sprovođenje zakona i njihovog uticaja na društvo, a što bi trebalo da doprinese poboljšanju samih zakona i dobrobiti građana.

Informisala je da je HUGEN Mreža započela aktivnosti na sprovođenju pilot projekta o post-zakonodavnom nadzoru tokom 2019. godine, kada je u saradnji sa Institutom za napredne pravne studije Univerziteta u Londonu organizovan trodnevni sertifikovani kurs u Beogradu. U novembru 2019. Upravljački odbor HUGEN-a odlučio je da podrži pilotiranje procesa post-zakonodavnog nadzora, a šest parlamenata je izabralo zakone nad kojima je trebalo izvršiti nadzor. Nakon toga istraživači su izvršili konsultacije sa ključnim zainteresovanim stranama, korisnicima ovih zakona, institucijama u čijoj nadležnosti je sprovođenje zakona i drugim važnim subjektima.

Imajući u vidu značaj sprovođenja zakona koji se tiču zaštite prava lica sa invaliditetom, kao i činjenicu da je u posljednjih deset godina, fokus rada Odbora za ljudska prava i slobode bio, između ostalog, na zaštiti prava djeteta i lica sa invaliditetom, Odbor je, u skladu sa svojim nadležnostima utvrđenim Poslovnikom Skupštine Crne Gore, odlučio da se u okviru pilot projekta, u saradnji sa Vestminsterskom fondacijom za demokratiju, sprovede post-zakonodavni nadzor za Zakon o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom.

Proces post-zakonodavnog nadzora podrazumijevao je participativan i otvoren postupak konsultacija sa predstavnicima nadležnih državnih organa i nevladinih organizacija, što je doprinijelo kvalitetu ovog izvještaja. Na samom početku ovog procesa, na 54. sjednici Odbora za ljudska prava i slobode, 18. februara 2020. godine održano je Konsultativno saslušanje predstavnika Ministarstva prosvjete, Ministarstva rada i socijalnog staranja, Ministarstva zdravlja i Ministarstva za ljudska i manjinska prava na temu: „Post-zakonodavni nadzor za Zakon o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom („Službeni list CG“, broj 35/15), sa akcentom na primjenu člana 21 ovog Zakona, koji se odnosi na diskriminaciju u oblasti vaspitanja, obrazovanja i stručnog osposobljavanja“. Konsultativno saslušanje je organizovano u cilju jačanja kapaciteta ovog skupštinskog odbora za sprovođenje post-zakonodavne kontrole zakona i politika koje regulišu ljudska prava i doprinosa prikupljanju informacija potrebnih za uspješnu realizaciju pilot-projekta. Ovom aktivnošću Odbor je doprinio ostvarivanju inicijalnih kontakata između predstavnika ključnih zainteresovanih strana, izabranih istraživača za sprovođenje pilot projekta i predstavnika Vestminsterske fondacije za demokratiju i omogućio ubrzanje aktivnosti planiranih u okviru pilot projekta post-zakonodavnog nadzora.

Finalni izvještaj koji su sačinili nezavisni eksperti Danijela Božović i Pavle Dimitrijević, angažovani od strane Vestminsterske fondacije za demokratiju, sadrži Preporuke koje se tiču pravnog i institucionalnog okvira, implementacije, monitoringa, evaluacije i jačanja svijesti građana, čijom bi implementacijom nadležni subjekti trebalo da doprinesu daljem unapređenju stanja u analiziranoj oblasti.

Na Trećoj sjednici Odbora za ljudska prava i slobode, održanoj 21. januara 2021. godine predstavljen je Izvještaj o post-zakonodavnom nadzoru nad Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom, koji su sačinili eksperti angažovani od strane Vestminsterske fondacije za demokratiju.

Sekretar Odbora za ljudska prava i slobode Slava Burić je informisala da će Odbor, u okviru kontrolne i nadzorne uloge, pratiti realizaciju Preporuka datih u Izvještaju o post-zakonodavnom nadzoru nad Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i realizaciju Zaključka Odbora i s tim u vezi, u

skladu sa Planom aktivnosti za 2021. godinu, u IV kvartalu organizovati kontrolno saslušanje svih subjekata zaduženih za realizaciju Preporuka i Zaključka Odbora.

Najavila je da će se saradnja sa HUGEN Mrežom nastaviti učešćem članova Odbora na PLS vebinaru „Prezentacija izvještaja o post-zakonodavnom nadzoru Mreže odbora za ljudska prava i rodnu ravnopravnost“ 6. aprila 2021. godine.

Zbog ograničenog vremenskog trajanja Video konferencije predstavnici SIGMA-e nijesu postavili sva pitanja definisana upitnikom, kao ni pojedina dodatna pitanja u vezi sa saradnjom Odbora za ljudska prava i slobode sa Vestminsterskom fondacijom za demokratiju i učešćem Odbora u projektu, pa su zamolili da im se putem mejla dostave tražene informacije. Takođe, zamolili su da im se proslijedi Izvještaj o post-zakonodavnom nadzoru nad Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom.

S tim u vezi, Sekretarijat Odbora je pripremio i predstavnicima SIGMA-e dostavio dopunu odgovora na pitanja sa dodatnim informacijama, kao i Izvještaj o post-zakonodavnom nadzoru nad Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom na engleskom jeziku.

***

INFORMACIJA
O UČEŠĆU ČLANA ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA I SLOBODE DR ALBINA ČEMANA
NA PLS VEBINARU "PREZENTACIJA IZVJEŠTAJA O POST-ZAKONODAVNOM
NADZORU MREŽE ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA I
RODNU RAVNOPRAVNOST (HUGEN)",
održanom 6. aprila 2021. godine

Član Odbora za ljudska prava i slobode i predstavnik Odbora u Upravljačkom odboru Mreže odbora za ljudska prava i rodnu ravnopravnost (HUGEN) dr Albin Čeman učestvovao je na PLS vebinaru "Prezentacija izvještaja o post-zakonodavnom nadzoru Mreže odbora za ljudska prava i rodnu ravnopravnost (HUGEN)", održanom onlajn 6. aprila 2021. godine.

Vebinar je organizovan u okviru regionalnog parlamentarnog programa koji sprovodi Vestminsterska fondacija za demokratiju u cilju jačanja saradnje među parlamentima država Zapadnog Balkana u okviru kojeg je uspostavljena Mreža odbora za ljudska prava i rodnu ravnopravnost. Program „Kreiranje parlamentarne mreže o ljudskim pravima na Zapadnom Balkanu“ realizuje se u periodu od aprila 2019. do novembra 2021. godine, uz podršku Ministarstva vanjskih poslova Kraljevine Norveške.

Mreža odbora za ljudska prava i rodnu ravnopravnost koja okuplja nadležne odbore iz osam parlamenata, odnosno šest država Zapadnog Balkana - Republike Albanije, Bosne i Hercegovine, Crne Gore, Republike Kosovo, Republike Srbije i Republike Sjeverne Makedonije zvanično je osnovana na Regionalnoj parlamentarnoj konferenciji, održanoj na Cetinju, 8. oktobra 2019. Početkom 2020. godine, HUGEN Mreža je započela pilot proces post-zakonodavnog nadzora sa ciljem da inicira efikasan nadzor nad primjenom relevantnih zakona iz oblasti ljudskih prava i rodne ravnopravnosti. U to vrijeme šest parlamenata u okviru HUGEN Mreže izabralo je zakone koji su prošli kroz prizmu post-zakonodavnog nadzora. Parlamenti su pilotirali metodologiju kreiranu od strane Vestminsterske fondacije za demokratiju kako bi izradili izvještaje o post-zakonodavnom nadzoru (PLS izvještaje) u transparentnom i inkluzivnom procesu, koji sadrže i preporuke koje imaju za cilj unapređenje primjene zakona.

Na PLS vebinaru učestvovalo je preko 70 učesnika iz regiona Zapadnog Balkana, među kojima su bili predstavnici parlamentarnih odbora za ljudska prava i rodnu ravnopravnost i njihovih službi, predstavnici vlada, eksperti i predstavnici Vestminsterske fondacije za demokratiju.

Uvodna izlaganja imali su Emil Atanasovski, direktor Vestminsterske fondacije za demokratiju za Zapadni Balkan i Vasilika Hysi, neformalna predsjedavajuća Upravljačkog odbora HUGEN Mreže i zamjenica predsjednika Parlamenta Albanije.

Direktor Vestminsterske fondacije za demokratiju za Zapadni Balkan Emil Atanasovski je informisao da je do sada u parlamentima regiona Zapadnog Balkana koji učestvuju u radu HUGEN Mreže predstavljeno pet izvještaja o post-zakonodavnom nadzoru:

- Izvještaj o post-zakonodavnom nadzoru Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o rodnoj ravnopravnosti u Skupštini Crne Gore,
- Izvještaj o post-zakonodavnom nadzoru Zakona o ravnopravnosti polova u društvu u Parlamentu Albanije,
- Izvještaj o post-zakonodavnom nadzoru Zakona o zaštiti od nasilja u porodici u Parlamentu Federacije Bosne i Hercegovine,
- Izvještaj o post-zakonodavnom nadzoru nad Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom u Skupštini Crne Gore i
- Izvještaj o post-zakonodavnom nadzoru Zakona o sprečavanju diskriminacije osoba sa invaliditetom u Narodnoj skupštini Republike Srbije.

Podsjetio je da je HUGEN Mreža započela aktivnosti na sprovođenju pilot projekta o post-zakonodavnom nadzoru tokom 2019. godine kada je u saradnji sa Institutom za napredne pravne studije Univerziteta u Londonu organizovan trodnevni sertifikovani kurs u Beogradu. U novembru 2019. Upravljački odbor HUGEN Mreže odlučio je da podrži pilotiranje procesa post-zakonodavnog nadzora, a šest parlamenata u okviru HUGEN Mreže izabralo je zakone nad kojima je trebalo izvršiti nadzor. Nakon toga istraživači su izvršili konsultacije sa ključnim zainteresovanim stranama, korisnicima ovih zakona, institucijama u čijoj nadležnosti je sprovođenje zakona i drugim važnim subjektima. U periodu od septembra 2020. godine do januara 2021. godine kompletirani su pojedinačni PLS izvještaji koji su objavljeni na veb-sajtovima parlamenata. Atanasovski je zaključio da je realizacijom ovih aktivnosti ojačana nadzorna funkcija parlamenata.

Neformalna predsjedavajuća Upravljačkog odbora HUGEN Mreže i zamjenica predsjednika Parlamenta Albanije Vasilika Hysi naglasila je značaj saradnje koju su parlamenti u regionu Zapadnog Balkana ostvarili sa Vestminsterskom fondacijom za demokratiju. Ocijenila je da bi u narednom periodu trebalo izvršiti izmjene i dopune zakona koji su bili predmet post-zakonodavnog nadzora na osnovu preporuka iz PLS izvještaja.

Nakon uvodnih obraćanja dr Maria Mousmouti iz Instituta za napredne pravne studije Univerziteta u Londonu govorila je na temu "Šta nakon što je PLS izvještaj objavljen?" i ukazala na važnost organizovanja procesa naknadnog praćenja objavljenih izvještaja o post-zakonodavnom nadzoru. Istakla je da objavljivanje PLS izvještaja predstavlja početak najzanimljivijeg i najizazovnijeg procesa koji podrazumijeva tri ključna koraka. Prvi korak je priprema, sačinjavanje i objavljivanje PLS izvještaja, zatim slijedi odgovor vlade na preporuke i obaveze koje vlada treba da preduzme u cilju njihove realizacije, dok je u trećoj fazi bitno nastaviti praćenje cjelokupnog procesa na implementaciji preporuka. Nalazi i preporuke iz izvještaja prikazuju kako je tekao "život" zakona, kakvi su njegovi efekti, šta je ometalo njegovu primjenu i oni predstavljaju polaznu osnovu za proces naknadnog praćenja PLS izvještaja. Dr Maria Mousmouti je upoznala učesnike vebinara sa tri primjera naknadnog praćenja PLS izvještaja i praksama iz Velsa, Australije i Brazila. Naglasila je da je veoma važno da odbori naprave konkretan plan aktivnosti koje će sprovoditi u sklopu naknadnog praćenja objavljenih PLS izvještaja, koji može uključivati organizovanje javnih saslušanja, terenske posjete, tematske sjednice, postavljanje pitanja resornim ministrima, kao i komunikaciju sa organizacijama civilnog društva. Veoma je bitno ispratiti odgovor vlade i pozivati njihove predstavnike na odgovornost u vezi sa realizacijom datih preporuka. Ukazala je da nema savršenog zakonodavstva, niti odličnog PLS procesa, ali je ključno da se po završenom procesu nastavi praćenje i utvrdi da li je došlo do željenih promjena. Takođe, bitno je razmotriti da li je nakon PLS analize potrebno usvojiti izmjene zakona i podzakonskih akata, da li je potrebno revidirati troškove sprovođenja zakona i kakav je uticaj zakona na ciljne grupe. Mousmouti je zaključila da je PLS izvještaj polazna tačka dijaloga između Vlade i Parlamenta koji mora biti strukturiran oko preporuka, odnosno odgovora Vlade na preporuke.

Na prvoj panel diskusiji prezentovani su izvještaji iz oblasti rodnog zakonodavstva: Izvještaj o post-zakonodavnom nadzoru Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o rodnoj ravnopravnosti-Skupština

Crne Gore, Izvještaj o post-zakonodavnom nadzoru Zakona o ravnopravnosti polova u društvu- Parlament Albanije i Izvještaj o post-zakonodavnom nadzoru Zakona o zaštiti od nasilja u porodici- Parlament Federacije Bosne i Hercegovine.

Olgica Lola Milojević je predstavila Izvještaj o post-zakonodavnom nadzoru Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o rodnoj ravnopravnosti, urađen na inicijativu Odbora za rodnu ravnopravnost Skupštine Crne Gore. Ukazala je u kojim oblastima je do sada ostvaren najveći pomak, ali i gdje su identifikovani ključni izazovi. Tokom analize Zakona posebna pažnja je bila usmjerena na članove 13, 13a, 13b, 14 i 33a Zakona o rodnoj ravnopravnosti. Predstavljajući ključne nalaze saopštila je da su Zakon o rodnoj ravnopravnosti i Plan aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti usklađeni sa razvojnom agendom i procesom pristupanja EU, što je istaknuto u izvještajima o aktivnostima za pregovore o poglavljima 19 i 23 i sa zahtjevima iz poslednjeg Izvještaja Evropske komisije o Crnoj Gori. Strateški ciljevi Plana aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti su relevantni i odnose se na direktne korisnike i prioritetne zainteresovane strane na nacionalnom nivou. Podsjetila je da su priprema Nacrta zakona, kao i kreiranje i sprovođenje Plana aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti u velikoj mjeri podržani od međunarodnih partnera (UN agencije, posebno UNDP, OEBS i EU) i da je participativni pristup tokom pripreme strateških dokumenata obezbijedio dobar kvalitet dokumenata. Informisala je i o ključnim izazovima navodeći da:

- jezik različitih dokumenata, zakona i pravilnika nedosledno rodno osjetljiv;
- određene oblasti za dostizanje rodne ravnopravnosti su previše uopštene;
- u kreiranju Plana aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti i u procesu konsultacija sa predstavnicima institucija muškarci nijesu bili uključeni i ostali su gotovo nevidljivi u nekim ciljanim grupama (edukacija zaposlenih u javnoj upravi, edukacija novinara); pristup nije bio sistematski i posledično sa malim potencijalom da dovede do promjena;
- nedostatak jasnih linija odgovornosti za sprovođenje, praćenje i izvještavanje;
- ograničeni rezultati u primjeni članova Zakona i u oblastima koje su relevantne za sprovođenje Plana aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti bili su nedovoljna veza između različitih oblika intervencije;
- nedostatak zakonodavne reforme;
- nedostatak rodni mehanizama na lokalnom nivou koji su operativni i skromna djelotvornost u zapošljavanju osoba za oblast rodne ravnopravnosti i
- nedovoljna efikasnost kroz uključivanje marginalizovanih grupa (LGBTI) iako imaju posebnu strategiju.

Kada je riječ o glavnim dostignućima, Milojević je saopštila da su analizom utvrdili da su odrađene važne izmjene zakonodavstva u oblasti političke participacije, povećan je broj žena u Skupštini Crne Gore i na lokalnom nivou i formirana je Ženska politička mreža. Unaprijeđena je rodna statistika i podaci o ekonomskom položaju žena, kao i znanja o različitim aspektima i poziciji žena u ekonomiji, dok su u obrazovnom sistemu pomaci veoma slabi. Takođe, unaprijeđena je politička platforma za rodnu ravnopravnost kroz kreiranje vodiča za rodno senzitivno zakonodavstvo.

Olgica Lola Milojević je predstavila preporuke u oblasti pravnog i institucionalnog okvira navodeći da bi trebalo:

- izborni zakon još unaprijediti u smislu afirmativnih mjera za manje zastupljen pol i obezbijediti punu primjenu, kao i rodno osjetljiv jezik i edukacije; sprovesti reviziju člana 33a Zakona o rodnoj ravnopravnosti, jer nema zabilježenih intervencija tj. primjene usled nepoštovanja ovog člana Zakona;
- reformisati rad Skupštine kako bi zastupljenost žena u radnim tijelima bila veća, posebno u tzv. tradicionalno muškim odborima (finansije, odbrana, borba protiv korupcije i sl.);
- kroz izmjene i/ili dopune zakonodavnog okvira uključiti preporuke iz dokumenta „Rodno ogledalo političkih partija u Crnoj Gori” i „Rodno ogledalo medija“;
- sprovesti aktivnosti koje nijesu realizovane do marta 2020. godine, a planirane su aktuelnim Planom aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti (rodno osjetljivi statistički podaci u tim oblastima);
- uspostaviti rad Savjeta za rodnu ravnopravnost u punom kapacitetu;

- uključiti princip rodne ravnopravnosti u Akcioni plan za jačanje zakonodavne i kontrolne uloge Skupštine Crne Gore;

- osnažiti rad Ženske političke mreže i unaprijediti njihovu saradnju sa organizacijama civilnog društva, pri čemu je važno da se saradnja uspostavi kroz definisanje procedura za rješavanje žalbi i peticija.

Po pitanju implementacije, monitoringa i evaluacije date su sledeće preporuke:

- osnažiti kapacitete Odjeljenja za poslove rodne ravnopravnosti kao odgovornog tijela za implementaciju Plana aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti;

- nastaviti sa edukacijama zaposlenih u svim relevantnim institucijama za realizaciju aktivnosti iz Plana aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti, za sprovođenje politike rodne ravnopravnosti u skladu sa Zakonom; posebno uključiti muškarce u obuke koje se sprovode; unaprijediti razumijevanja o važnosti koncepta rodne ravnopravnosti;

- u kontinuitetu podizati nivo informisanosti i razumijevanja zaposlenih u javnoj upravi o važnosti sprovođenja principa rodne ravnopravnosti kroz obuke;

- unaprijediti načine finansiranja kako bi efikasnost implementacije Plana aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti bila sveobuhvatnija;

- uspostaviti monitoring sistem i sistem prikupljanja podataka o rezultatima iz Plana aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti i primjeni Zakona, sprovesti obuke u cilju unapređenja izvještavanja kako bi se osigurao kvalitet, ali i efikasnost u radu, monitoringu i internoj evaluaciji.

Po pitanju društvene svijesti potrebno je:

- kontinuirano sprovesti aktivnosti koje promovišu jednakost pred zakonom i ravnopravnost svih građana bez obzira na njihova lična svojstva;

- unaprijediti partnerstvo sa organizacijama civilnog društva i raditi zajednički na poboljšanju položaja žena i promovisanju rodne ravnopravnosti u društvu;

- sinhronizovati postojeće i planirane aktivnosti sa svim drugim akterima u društvu (mediji, organizacije civilnog društva, različite institucije i privatne inicijative), posebno u oblasti obrazovanja, kulture i novih medija;

- kontinuirano raditi na senzibilizaciji zaposlenih na svim nivoima uprave i nastavnog kadra na svim nivoima obrazovnog sistema, pri čemu je poseban akcenat potrebno staviti na rad sa vaspitno-obrazovnim ustanovama.

Izveštaj o post-zakonodavnom nadzoru Zakona o ravnopravnosti polova u društvu urađen za Parlament Albanije predstavila je Mirela Arqimandriti, dok je Izveštaj o post-zakonodavnom nadzoru Zakona o zaštiti od nasilja u porodici urađen za Parlament Federacije Bosne i Hercegovine predstavila Maida Čehajić Čampara.

Tokom druge panel diskusije predstavljeni su izvještaji o post-zakonodavnom nadzoru iz oblasti zaštite osoba sa invaliditetom: Izveštaj o post-zakonodavnom nadzoru nad Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom- Skupština Crne Gore i Izveštaj o post-zakonodavnom nadzoru Zakona o sprečavanju diskriminacije osoba sa invaliditetom i Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba sa invaliditetom- Narodna skupština Republike Srbije.

Imajući u vidu značaj sprovođenja zakona koji se tiču zaštite prava lica sa invaliditetom, kao i činjenicu da je u posljednjih deset godina, fokus rada Odbora za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore bio, između ostalog, na zaštiti prava djeteta i lica sa invaliditetom, Odbor je odlučio da se u okviru pilot projekta, u saradnji sa Vestminsterskom fondacijom za demokratiju, sprovede post-zakonodavni nadzor za Zakon o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom.

U toku PLS procesa poseban akcenat bio je na sljedećim aspektima primjene Zakona o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom:

- analiziranje primjene člana 21 Zakona - diskriminacija u oblasti vaspitanja, obrazovanja i stručnog osposobljavanja; određivanje stvarnog stanja sa stanovišta poštovanja prava lica, u konkretnom slučaju, djece sa invaliditetom na vaspitanje, obrazovanje i stručno osposobljavanje;

- analiziranje u kojoj mjeri je licima sa invaliditetom omogućeno da - vrše izbor obrazovnog programa i upis, pristup i boravak u obrazovno-vaspitanjnoj ustanovi, u skladu sa njihovim mogućnostima;

prate nastavu i da im se provjerava znanje, kao i da učestvuju u drugim vaspitnim, odnosno obrazovnim aktivnostima, uključujući i učešće u vannastavnim aktivnostima i takmičenjima;

- vršenje nadzora - u kojoj mjeri i obimu se preduzimaju posebne mjere za uspostavljanje i pružanje individualizovane podrške za nesmetano praćenje nastave i provjeru znanja, kao i učešće u drugim vaspitnim, odnosno obrazovnim aktivnostima, uključujući i učešće u vannastavnim aktivnostima i takmičenjima.

Proces post-zakonodavnog nadzora podrazumijevao je participativan i otvoren postupak konsultacija sa predstavnicima nadležnih državnih organa i nevladinih organizacija, što je doprinijelo kvalitetu ovog izvještaja. Na samom početku ovog procesa, na 54. sjednici Odbora za ljudska prava i slobode, 18. februara 2020. godine, održano je Konsultativno saslušanje predstavnika Ministarstva prosvjete, Ministarstva rada i socijalnog staranja, Ministarstva zdravlja i Ministarstva za ljudska i manjinska prava na temu: „Post-zakonodavni nadzor za Zakon o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom („Službeni list CG“, broj 35/15), sa akcentom na primjenu člana 21 ovog zakona, koji se odnosi na diskriminaciju u oblasti vaspitanja, obrazovanja i stručnog osposobljavanja“. Konsultativno saslušanje je organizovano u cilju jačanja kapaciteta ovog skupštinskog odbora za sprovođenje post-zakonodavne kontrole zakona i politika koje regulišu ljudska prava i doprinosa prikupljanju informacija potrebnih za uspješnu realizaciju pilot- projekta. Ovom aktivnošću Odbor je doprinio ostvarivanju inicijalnih kontakata između predstavnika ključnih zainteresovanih strana, izabranih istraživača za sprovođenje pilot projekta i predstavnika Vestminsterske fondacije za demokratiju i omogućio ubrzanje aktivnosti planiranih u okviru pilot projekta post-zakonodavnog nadzora.

Finalni izvještaj koji su sačinili nezavisni eksperti Danijela Božović i Pavle Dimitrijević, angažovani od strane Vestminsterske fondacije za demokratiju, sadrži Preporuke koje se tiču pravnog i institucionalnog okvira, implementacije, monitoringa, evaluacije i jačanja svijesti građana, čijom bi implementacijom nadležni subjekti trebalo da doprinesu daljem unapređenju stanja u analiziranoj oblasti.

Izvještaj o post-zakonodavnom nadzoru nad Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom predstavio je Pavle Dimitrijević. Predstavljajući ključne nalaze, Dimitrijević je saopštio da je uspostavljen relativno dobar zakonodavni okvir za zaštitu od diskriminacije lica sa invaliditetom na svim nivoima i da ključni izazov nije u zakonima, nego u njihovoj primjeni i/ili često neposjedovanju dovoljno sredstava za njihovu implementaciju. Veliki izazov predstavlja sprovođenje mjera utvrđenih Strategijom za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti, jer je njeno sprovođenje na nivou lokalnih samouprava i dalje nedovoljno. Izazov predstavlja implementacija preporuka iz Analize usklađenosti crnogorskog zakonodavstva sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Konvencijom UN o pravima lica sa invaliditetom, kao i kapaciteti relevantnih institucija i njihova saradnja i međusobna koordinacija. Neophodno je unapređivati kapacitete ključnih institucija za sprovođenje ovog Zakona - Ministarstva za ljudska i manjinska prava i Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore. Potrebno je obezbijediti dovoljno sredstava iz budžeta za sprovođenje politike inkluzivnog obrazovanja na svim nivoima, jer u budžetima relevantnih državnih institucija često nema jasno opredjeljenih sredstava za sprovođenje zakona, politika i programa za ostvarivanje prava osoba sa invaliditetom. Osobe sa invaliditetom i dalje predstavljaju jednu od najranjivijih kategorija društva koja se suočava sa brojnim problemima i preprekama u ostvarivanju prava i jednakosti. Istraživanja stavova javnog mnjenja, te nivoa svijesti o diskriminaciji i pojavama diskriminacije koje sprovodi Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, ali i druga istraživanja, pokazuju da su, prema mišljenju građana Crne Gore, lica sa invaliditetom i dalje u samom vrhu ljestvice diskriminiranih lica. Podsjetio je da se u Izvještaju o radu Zaštitnika ljudskih prava i sloboda za 2019. godinu navodi da je broj postupaka u odnosu na prethodnu godinu porastao (2019. bilo je ukupno 24 pritužbe, dok je 2018. evidentirano 17 pritužbi), ali i dalje je evidentan veoma mali broj sudskih postupaka za zaštitu od diskriminacije po osnovu invaliditeta, što ukazuje na nedovoljan nivo poznavanja prava i mehanizama zaštite od diskriminacije pred nadležnim organima, posebno od strane diskriminiranih lica sa invaliditetom.

Iako je uočljiv jasan napredak u sprovođenju inkluzivnog obrazovanja, postoji mnogo prostora za unapređenje. Poseban izazov predstavlja činjenica da još uvijek nije uspostavljena jedinstvena baza podataka o djeci i odraslim licima sa invaliditetom u sistemu obrazovanja.

Ekspert Dimitrijević je saopštio da su uočili prisustvo mnogih faktora koji utiču da osobe sa invaliditetom budu izložene riziku da postanu žrtve diskriminacije u obrazovanju: neujednačen obuhvat djece sa smetnjama u razvoju u inkluzivnom obrazovanju, arhitektonska nepristupačnost obrazovnih objekata, neobezbjedenost prevoza do škole za djecu sa invaliditetom, neujednačena opremljenost obrazovnih ustanova, nedovoljna specijalizacija nastavnog osoblja, predrasude učenika prema licima sa invaliditetom i nedovoljna informisanost i motivisanost samih osoba sa invaliditetom da se uključe u obrazovni proces.

Identifikovani su problemi u primjeni Zakona o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom u oblasti vaspitanja, obrazovanja i stručnog osposobljavanja, kao što su: problemi u radu Komisije za usmjeravanje djece sa posebnim obrazovnim potrebama u obrazovni sistem, manjkavosti u sistemu rane intervencije kod djece, sa izuzetkom u Podgorici, uloga asistenata u nastavi u praksi nije jasno definisana sa čestim slučajevima u kojima asistenti u nastavi pružaju druge usluge od zakonom propisanih, odsustvo korišćenja asistivnih tehnologija u obrazovnom procesu (pristupačnost literature), odsustvo standardizacije elektronskih dokumenata za osobe sa invaliditetom i nedostatak međusektorske i komunikacije na nacionalnom i lokalnom nivou.

Ekspert Dimitrijević je posebno ukazao na važnost preporuka datih u oblasti pravnog i institucionalnog okvira, implementacije, monitoringa, evaluacije i jačanja svijesti građana kojima je ukazano da je potrebno:

- unaprijediti pravni i institucionalni okvir u smjeru pune primjene načela zabrane diskriminacije lica sa invaliditetom u oblasti vaspitanja, obrazovanja i stručnog osposobljavanja, na taj način što će se realizovati preporuke iz Analize usklađenosti zakonodavstva u Crnoj Gori sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Konvencijom UN o pravima lica sa invaliditetom i u potpunosti implementirati zakoni u ovoj oblasti kako bi se uklonile moguće diskriminatorne procedure prilikom ostvarivanja prava na obrazovanje i razvio individualizovan pristup u procesu obrazovanja;

- unaprijediti sistem prikupljanja i razmjene informacija i podataka o broju lica sa invaliditetom, na taj način da se utvrdi tačan broj djece u sistemu i van sistema obrazovanja, odnosno da se razvije sveobuhvatna baza podataka o djeci i odraslim osobama sa invaliditetom u sistemu obrazovanja;

- poboljšati multisektorsku koordinaciju i komunikaciju svih institucija i organa u sistemu tako da ona bude funkcionalna i efikasna;

- preduzeti sve neophodne mjere kako bi osobe sa invaliditetom od najranijeg uzrasta imale nesmetan pristup školama/fakultetima, uz sprovođenje razumne adaptacije i pružanja potrebne podrške u cilju obezbjeđivanja ravnopravnosti i potpune inkluzije;

- unaprijediti sistem monitoringa i evaluacije kvaliteta pedagoških usluga, odnosno na koji način se izrađuju i sprovode individualni razvojno-obrazovni programi (IROP-i), kakav je kvalitet realizacije usvojenih programa i kako se vrši njihova evaluacija;

- obezbijediti uslove za sprovođenje predloženih obrazovnih programa na taj način da se riješi problem neprilagođenosti vaspitno-obrazovnih ustanova, nepostojanje opreme, udžbenika i nastavnih sredstava, kao i nedovoljno stručnog i obučenog kadra (npr. nedostatak asistenata u nastavi), te da se izbjegne problem “improvizacije” sa roditeljima i nastavnicima;

- unaprijediti rad komisija za usmjeravanje djece sa posebnim obrazovnim potrebama, na taj način da se standardizuje praksa i ujednače kriterijumi;

- obezbijediti dovoljno finansijskih resursa za sve planirane aktivnosti i mjere (raspodjela budžetskih sredstava za prava manjina uz planiranje međunarodne razvojne pomoći kroz programe podrške i razvojne projekte);

- preduzeti sve neophodne mjere kako bi nadarene osobe sa invaliditetom bile prepoznate u obrazovnom sistemu, uz sprovođenje svih mjera i aktivnosti i pružanje potrebne podrške u cilju obezbjeđivanja ravnopravnosti i potpune inkluzije u školskim takmičenjima;

- kontinuirano sprovođenje inkluzivne aktivnosti koje promovisu jednakost, različitost, nediskriminaciju (radionice, vršnjačko iskustvo i podrška i sl.) i

- kontinuirano raditi na senzibilizaciji nastavnog kadra, dok je neophodno poseban akcenat staviti na rad sa budućim nastavnim kadrom.

Izveštaj o post-zakonodavnom nadzoru za Zakon o sprečavanju diskriminacije osoba sa invaliditetom i Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba sa invaliditetom urađen na inicijativu Narodne skupštine Republike Srbije predstavio je ekspert Novak Pešić.

Tokom vebinara Odbor za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore je istaknut kao pozitivan primjer među odborima uključenim u HUGEN Mrežu s obzirom da je 21. januara 2021. organizovao sjednicu na kojoj je predstavljen Izveštaj o post-zakonodavnom nadzoru nad Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i da je povodom predstavljanja Izveštaja sačinio Izveštaj sa Zaključkom (u 19 tačaka). Takođe, pozitivnim je ocijenjeno što je Odbor za ljudska prava i slobode planirao praćenje realizacije preporuka sadržanih u PLS izvještaju i Zaključka Odbora koje će biti realizovano organizovanjem kontrolnog saslušanja resornih ministara u IV kvartalu 2021. godine.

Član Odbora za ljudska prava i slobode i predstavnik Odbora u Upravljačkom odboru HUGEN Mreže dr Albin Ćeman predstavio je učesnicima vebinara Zaključak sadržan u Izveštaju Odbora o Izveštaju o post-zakonodavnom nadzoru nad Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom sa Treće sjednice održane 21. januara 2021. Naveo je da je Odbor za ljudska prava i slobode dostavio Zaključak: Vladi Crne Gore, Ministarstvu prosvjete, nauke, kulture i sporta, Ministarstvu pravde, ljudskih i manjinskih prava, Ministarstvu finansija i socijalnog staranja, Ministarstvu zdravlja, Ministarstvu ekologije, prostornog planiranja i urbanizma, na dalji postupak i Kolegijumu Predsjednika Skupštine Crne Gore, Odboru za prosvjetu, nauku, kulturu i sport Skupštine Crne Gore, Zaštitniku ljudskih prava i sloboda Crne Gore, Kancelariji za evropske integracije, JU Resursni centar za obrazovanje i osposobljavanje „1. jun“, JU Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju - Podgorica, JU Osnovna škola „21. maj“ - Podgorica, Delegaciji Evropske unije u Crnoj Gori, Sistemu Ujedinjenih nacija u Crnoj Gori, Predstavništvu UNICEF-a u Crnoj Gori, Vestminsterskoj fondaciji za demokratiju - Kancelarija u Beogradu i ekspertima koji su sačinili Izveštaj, NVO „Građanska alijansa“, NVO Savez udruženja roditelja djece i omladine sa teškoćama u razvoju „Naša inicijativa“, NVO „Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore“, NVO „Savez slijepih Crne Gore“ i Udruženju „Zračak nade“- Pljevlja, na upoznavanje. Naglasio je da će Odbor, u okviru kontrolne i nadzorne uloge, pratiti realizaciju Preporuka koje se tiču pravnog i institucionalnog okvira, implementacije, monitoringa, evaluacije i jačanja svijesti građana datih u Izveštaju o post-zakonodavnom nadzoru nad Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i realizaciju ovog Zaključka Odbora i s tim u vezi, u skladu sa Planom aktivnosti za 2021. godinu, u IV kvartalu organizovati kontrolno saslušanje svih subjekata zaduženih za realizaciju navedenih Preporuka i Zaključka Odbora.

Na samom kraju, viši savjetnik za upravljanje u Vestminsterskoj fondaciji za demokratiju Frenklin DeVrieze je naglasio da je impresioniran kvalitetom predstavljenih PLS izvještaja sačinjenih u regionu Zapadnog Balkana, bogatim nalazima i kvalitetom preporuka. Mišljenja je da se nakon objavljivanja PLS izvještaja izmjenom zakona može definisati obaveza vlade da podnosi Skupštini i odborima godišnje ili periodične izvještaje o implementaciji zakona i preporuka iz PLS izvještaja. Najavio je da će uskoro biti objavljena nova publikacija „Post-zakonodavni nadzor u parlamentima regiona Zapadnog Balkana“, čiji autori su Ivan Radojević i Frenklin DeVrieze, što je prvi regionalni izvještaj o ovoj pionirskoj praksi na Zapadnom Balkanu. Takođe, najavio je da će Institut za napredne pravne studije Univerziteta u Londonu u julu 2021. organizovati onlajn napredni kurs o post-zakonodavnom nadzoru o zakonima koji se tiču rodne ravnopravnosti, klimatskih promjena, zaštite životne sredine, borbe protiv korupcije i zakonodavstva koje važi u vanrednim situacijama.

**ZAPISNIK SAČINILA
SEKRETAR ODBORA**

Slava Burić

PREDSJEDNIK ODBORA

Jovan Jole Vučurović